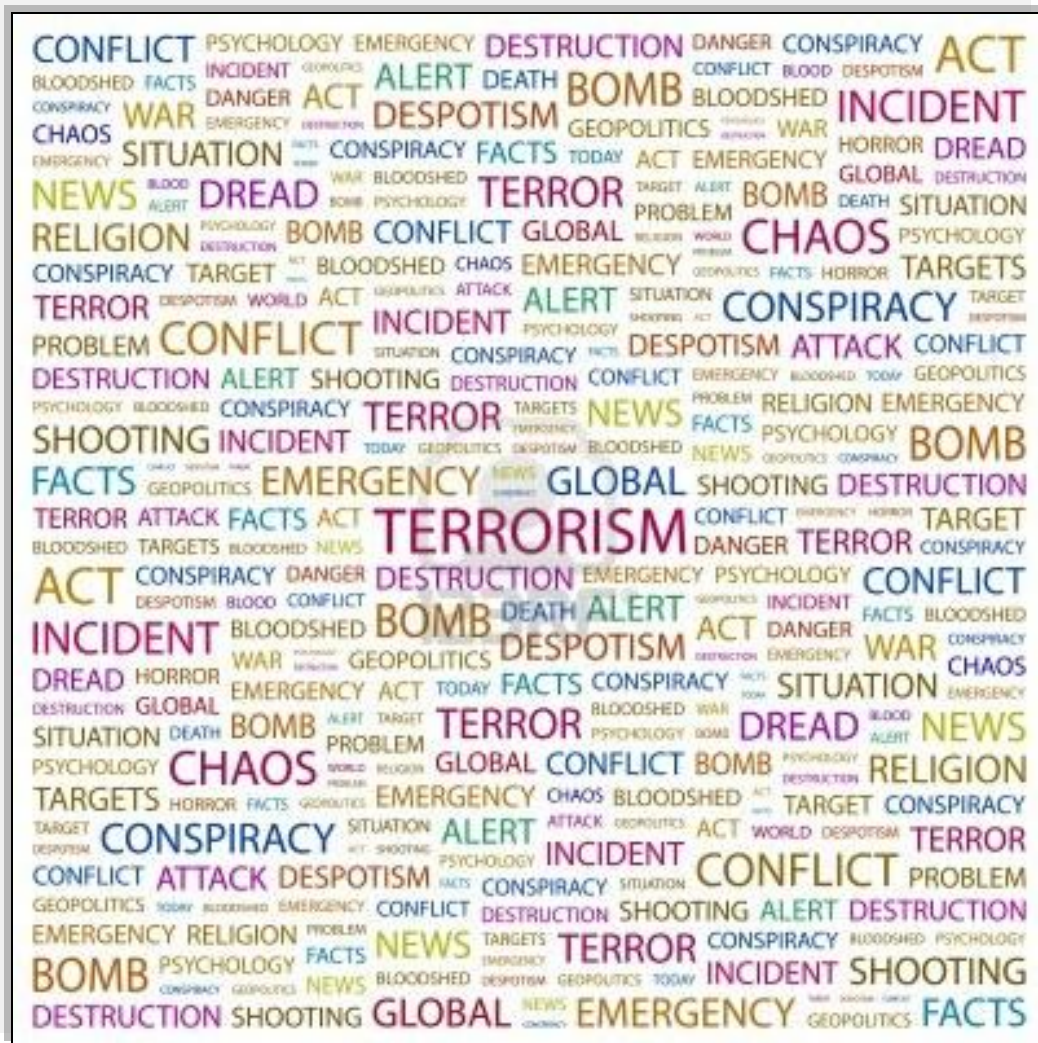

De dynamische relatie tussen het anti-terrorismebeleid van Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten en het beleid van Al Qaida gedurende de War on Terror

Hoe de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten met hun anti-terrorismebeleid onbedoeld ook mogelijkheden scheppen voor Al Qaida

Master thesis

Internationale Betrekkingen in historisch perspectief

Universiteit Utrecht

Begeleider: prof. dr. Bob de Graaff

Marleen Heesen - 0456411

November 2013

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1

1.1 Inleiding	4
1.2 Afbakening	5
1.3 Aanleiding voor het onderzoek	7
1.4 Probleemstelling en onderzoeksvragen	7
1.5 Onderzoeksmethode	9
1.6 Hypothese	10

Hoofdstuk 2 Definitiebepaling terrorisme en het wetenschappelijk onderzoek naar anti-terrorisme in historisch perspectief

2.1 Definitiebepaling terrorisme en het anti-terrorismebeleid	15
2.2 Analyse van het wetenschappelijk onderzoek naar het Amerikaanse anti-terrorismebeleid	16

Hoofdstuk 3 De ontwikkeling van de militaire, internationale en communicatieve aspecten van het Amerikaanse anti-terrorismebeleid

3.1 De militaire acties en de ontwikkeling van het Amerikaanse anti-terrorismebeleid	20
3.2 Internationale samenwerking met de VN en met de coalitiepartners	32
3.3 Verschuivende beeldvorming over Al Qaida en de veranderende communicatieve reactie daarop van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten	39

Hoofdstuk 4 De veranderende strategie van Al Qaida en haar reactie op het Amerikaanse anti-terrorismebeleid

4.1 Inleiding	44
4.2 Het doel van Al Qaida	45
4.3 De militaire verschuivingen van Al Qaida	46
4.4 Internationale samenwerking, de groei van een mondiaal netwerk	56

4.5 Al Qaida's communicatie beleid en de manier waarop zij gebruik maakt van de ontwikkeling van communicatiemiddelen	59
---	----

Hoofdstuk 5 De effecten van de militaire, internationale en communicatieve acties van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten en de gevolgen daarvan voor Al Qaida aan de hand van zes deelgebieden

5.1 Ideologie/intenties	62
5.2 Rekrutering/training	65
5.3 Publiciteit	67
5.4 Commandostructuur en aantal leden	69
5.5 Ruimte	71
5.6 Omvang van de aanslagen	72

<u>Conclusie</u>	74
-------------------------	----

<u>Literatuurlijst</u>	80
-------------------------------	----

<u>Bronnenbijlage</u>	89
------------------------------	----

Hoofdstuk 1

1.1 Inleiding

Het fenomeen 'terrorisme' bestond al lang voordat een radicaal islamitisch netwerk, dat bekend werd onder de naam Al Qaida, op 9/11 een aanslag pleegde op het World Trade Center in New York. Terroristische groeperingen bestaan vanaf de achttiende eeuw. Voorbeelden daarvan zijn het schrikbewind genaamd *La Terreur* ten tijde van de Franse Revolutie en de negentiende-eeuwse Russische terroristische groepering *Volya Narodnaya*. Ook in de twintigste eeuw waren er terroristische groeperingen actief die weer op de achtergrond zijn geraakt. Deze terroristische groeperingen waren overwegend links-extremistisch of nationalistisch gemotiveerd. Dit 'traditionele' terrorisme was de wereld nog niet uit, of een nieuwe variant met radicaal-islamitische en nationalistische motieven ontstond. Het beste voorbeeld hiervan is Al Qaida, een organisatie die verantwoordelijk is voor diverse aanslagen op westerse doelen sinds de jaren negentig.¹

In een voorgaand onderzoek ben ik ingegaan op de vraag "*Al Qaida na de dood van Bin Laden: volgt wederopstanding of stille ondergang?*". In dit onderzoek zal ik een ander aspect bespreken dat eveneens invloed heeft op de ondergang van een terreurnetwerk als Al Qaida, namelijk de relatie tussen de anti-terrorisme maatregelen van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten en het beleid van Al Qaida.

Het is algemeen bekend dat de aard van de dreiging, en dus het doel van inlichtingenwerk erg dynamisch is. Momenteel vindt de 'religieuze golf' van modern terrorisme plaats.² De drie golven die hieraan vooraf zijn gegaan betroffen de 'anarchistische golf', de 'antikoloniale golf' en de 'nieuwe linkse golf'.³ Kenmerkend voor de huidige 'religieuze golf' is dat de terroristen zich steeds trachten aan te passen aan hun vijanden. Terroristen snijden hun mogelijkheden toe op de kwetsbaarheden van hun tegenstander. In dat kader is het anti-terrorismebeleid van de verschillende overheden cruciaal. Dit staat in direct contact met het opereren van de terroristische organisaties. De interactie tussen de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten en Al Qaida op het militaire vlak, bij internationale acties en op het gebied van de communicatie staat in dit onderzoek centraal. Daarnaast wordt nagegaan hoeveel invloed het anti-terrorismebeleid heeft op het opereren van Al Qaida.

---

¹ Marleen Heesen, *Al Qaida na de dood van Bin Laden: volgt wederopstanding of stille ondergang*, Onderzoekspaper (Utrecht, 2012) p. 5.

² David C. Rapoport, 'The Four Waves of Rebel Terror and September 11', *Anthropoetics* 8:1 (2002) p. 1. Zie: <<http://www.anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror.htm>>. [Laatst bekeken op 23-08-2013, dit geldt voor alle URL's in dit document]

³ Ibidem.

In het eerste deel van dit onderzoek wordt de definitie van terrorisme gegeven en wordt het wetenschappelijk onderzoek naar het Amerikaanse anti-terrorismebeleid geanalyseerd (hoofdstuk 1 en 2). In hoofdstuk 3 van dit onderzoek wordt het anti-terrorismebeleid van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten gericht tegen Al Qaida besproken aan de hand van drie deelgebieden: de militaire strategie, de internationale strategie en de communicatie strategie. Het is cruciaal dat doelstellingen en middelen van deze strategieën in evenwicht zijn. De vraag is echter in hoeverre daar in de eerste elf jaar van de War on Terror (WOT) sprake van was. Vaak komt in het huidige academische debat naar voren dat de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten minder reactief en meer proactief zouden moeten zijn, maar in hoeverre is dit een juiste opvatting?

In hoofdstuk 4 ga ik in op de ontwikkelingen van Al Qaida op militair, internationaal en communicatief vlak. In hoeverre is Al Qaida hierin succesvol geweest (of geworden) gedurende de WOT en in hoeverre werden deze successen beïnvloed door de anti-terrorismeacties van de VS?

Door het naast elkaar plaatsen van de acties van het Amerikaanse anti-terrorismebeleid en de effecten daarvan op Al Qaida (in hoofdstuk 5) zal duidelijk worden dat het Amerikaanse anti-terrorismebeleid op twee van de drie terreinen die hier onderzocht zijn een positieve bijdrage heeft geleverd aan het doel dat Al Qaida wil bereiken op het desbetreffende deelterrein. Na een uitkristallisatie op ieder deelterrein kan uiteindelijk onderbouwd worden dat de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten met hun anti-terrorismebeleid onbedoeld ook mogelijkheden voor Al Qaida scheppen en zelf bijdragen aan het voortbestaan van de organisatie, met name door de inzet van militaire acties.

In mijn zoektocht naar de beantwoording van bovenstaande vraag heb ik de beschikbare literatuur geraadpleegd. Daarbij stelde ik mijzelf de volgende vraag: Wat weten wetenschappers eigenlijk over de wisselwerking tussen de overheid die terrorisme bestrijdt en terroristische netwerken? Op basis van een analyse van de beschikbare literatuur heb ik kunnen constateren dat de complexiteit van het anti-terrorismebeleid van Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten en de complexiteit van Al Qaida's capaciteiten en de relatie daartussen onderbestudeerd is. Dit is reden om betreffende dit thema een bijdrage te leveren aan het wetenschappelijk debat. Hoewel dit thema onderbestudeerd is, is het mogelijk om aan de hand van de beschikbare wetenschappelijke literatuur kennis te vergaren over de wisselwerking tussen terroristische organisaties en hun bestrijders.

1.2 Afbakening

Dit onderzoek beperkt zich om een aantal redenen tot het terroristische netwerk Al Qaida en de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. In de eerste plaats omdat de complexiteit van zowel iedere terroristische organisatie als die van haar bestrijders anders is. Deze specifieke

complexiteit maakt het noodzakelijk de analyse te beperken tot één terroristisch netwerk en één inlichtingen

gemeenschap.⁴ Een andere reden waarom het onderzoek zich tot deze partijen beperkt, is omdat zij momenteel de hoofdrol spelen in het wetenschappelijk en politieke debat omtrent terrorisme. Al Qaida heeft in vergelijking tot andere terroristische organisaties momenteel de meeste capaciteiten en de hoogste mate van anti-VS sentiment, terwijl de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten de belangrijkste tegenkracht zijn.⁵

De periode die in dit onderzoek centraal staat is de periode van de War on Terror. Die periode begon negen dagen na de aanslagen op 9 september 2001 toen president George W. Bush de woorden uitsprak voor het Amerikaanse congres: "Our war on terror begins with Al Qaida, but it does not end there. It will not end until every terrorist group of global reach has been found, stopped, and defeated."⁶ Momenteel is de WOT nog in gang en het einde is op dit moment nog niet in zicht.⁷

De hier onderzochte periode is opgedeeld in drie meetmomenten, te weten 2001-2004; 2004-2008; 2008-2012. Voor deze onderverdeling is gekozen omdat zij de regeerperioden van president Bush en Obama weergeeft. Door op deze drie momenten de acties en de effecten van het militaire, het internationale en het communicatiebeleid van zowel de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten als Al Qaida te analyseren, kan in kaart worden gebracht in welke mate het Amerikaanse beleid een positief effect heeft gehad op de ontwikkeling van Al Qaida.

Ik wil de invloed van het Amerikaanse anti-terrorismebeleid op Al Qaida in kaart brengen. Het is daarom van belang om de precieze rol van de Amerikaanse overheid concreet te maken. Een goed voorbeeld van een Nederlandse historicus die dit thema onderzocht heeft is Beatrice de Graaf. Zij introduceerde het begrip *performative power*, dat staat voor 'de mate waarin de nationale overheid met haar officiële anti-terrorismebeleid en bijbehorend discours erin slaagde publieke en politieke steun te mobiliseren en met haar voorstelling van zaken het nationale vertoog over terrorisme en antiterrorisme te beïnvloeden.'⁸ Haar onderzoek gaat over het op de lange termijn winnen van maatschappelijke steun door beheersing en sturing van het discours. Ik heb gekozen voor

---

⁴ Omdat het onderscheid tussen militaire en civiele inlichtingenwerk vervaagt, gaan volgens insiders de CIA en het Pentagon steeds meer op elkaar lijken. Deze vervlechting is ook zichtbaar in dit onderzoek waarin het beleid van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten geanalyseerd wordt. Zie: <<http://www.nisa-intelligence.nl/PDF-bestanden/LezingBdGstudiedag2010.pdf>>.

⁵ Kim Cragin en Sara A. Daly, *The Dynamic Terrorist Threat. An Assessment of Group Motivations and Capabilities in a Changing World* (Santa Monica, 2004) p. 7.

⁶ George W. Bush, 'Declares "War on Terror" Speech to a Joint Session of Congress'. Zie: <<http://middleeast.about.com/od/usmideastpolicy/a/bush-war-on-terror-speech.htm>>.

⁷ Tevens is de vraag wie bepaalt wanneer dat deze oorlog over is.

⁸ Beatrice de Graaf, *Theater van angst. De strijd tegen terrorisme in Nederland Duitsland, Italië en Amerika* (Amsterdam, 2009) p. 139.

een andere benadering zodat ik zowel de effecten van de praktische acties als de strategische communicatie van de overheid op Al Qaida kan analyseren. De focus ligt in dit onderzoek namelijk niet op het mobiliseren van publieke of politieke steun. De 'burger' wordt bij dit onderzoek niet direct betrokken, ook al is hij het lijdende voorwerp van de acties van terroristische organisaties. Het gaat dus niet over de effecten van risicocommunicatie op de samenleving, integendeel zelfs.⁹ Een andere partij die bij dit onderzoek niet wordt betrokken is de private sector; bedrijven die een rol spelen in de bestrijding van terrorisme. Evenmin ligt de focus op het analyseren van de aanval van de VS op staten die terrorisme zouden sponsoren of op de gevolgen van de nationale veiligheidsmaatregelen en wetten die zijn ingevoerd door het Ministerie van Homeland Security. De nadruk ligt juist op het onderzoek naar de effecten van het anti-terrorismebeleid van de VS op Al Qaida. Dat ga ik doen door een oorzaak-gevolg relatie weer te geven. Ik breng eerst in kaart welke acties de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten hebben ondernomen en vervolgens geef ik aan welke weerslag die hebben gehad op het voortbestaan en de acties van Al Qaida. Tot op heden is de strategische communicatie en het effect hiervan op een terreurorganisatie (en vice versa) onderbelicht gebleven,¹⁰ reden om dit los te koppelen van de militaire en internationale acties die meer een directe oorzaak-gevolg relatie laten zien.

1.3 Aanleiding voor het onderzoek

Mijn paper over het vak Terrorisme bij Bob de Graaff heb ik met veel plezier geschreven en met succes afgerond. Dit is de richting waarin ik mij wil specialiseren en waarbinnen ik na het voltooien van deze Master een baan hoop te vinden. Bob de Graaff had in grove lijnen voor mij een idee voor een Masterscriptie. De uitwerking ervan is dit onderzoek. Het gaat (wederom) in op een lacune in het onderzoek naar terrorismebestrijding, wat ik beschouw als een mooie en interessante uitdaging.

1.4 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Voor instanties die verantwoordelijk zijn voor de bestrijding van terrorisme is het, zeker gezien het dynamische dreigingsbeeld, van belang inzicht te hebben in de complexiteit van de tegenstander. De bestrijding van Al Qaida heeft nog steeds een prominente plaats op de politieke agenda. De vraag of het anti-terrorismebeleid wel leidt tot een vermindering van terroristische aanslagen of tot een remming van het radicaliseringproces wordt sinds 2001 ook in Nederland steeds vaker gesteld.¹¹

---

⁹ Dit gebied wordt momenteel veel onderzocht, voorbeeld van studie over dit thema is: S. Walklate en G. Mythen, 'Communicating the terrorist risk: Harnessing a culture of fear?', *Crime media Culture*: 2 (2006) pp. 123-142.

¹⁰ Joshua Alexander Geltzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda. Signalling and the terrorism world-view* (New York, 2011) p. 3.

¹¹ De Graaf, *Theater van angst*, p. 15. Zie voor een uitgebreid onderzoeksrapport hierover het onderzoek van J.J.H. Suyver uit 2009 die de effecten van het Nederlandse anti-terrorismebeleid onder de loep legde. Daaruit

Met dit onderzoek lever ik een bijdrage aan de huidige behoefte om meer inzicht te krijgen in het anti-terrorismebeleid van de VS. Het feit dat Nederland op dit terrein nauw samenwerkt met de VS, maakt het van groot belang om meer inzicht te krijgen in dit beleid. De belangstelling in Nederland voor het anti-terrorismebeleid van de VS komt duidelijk naar voren uit de rapportage van de Netherlands Intelligence Studies Association (NISA) conferentie van 2011. Hierop werd onder meer vastgesteld dat “de [anti-terrorisme]diensten minder reactief en meer proactief” dienen te handelen.¹² Dit onderwerp uit het actuele debat komt in dit onderzoek naar voren en indirect wordt de vraag beantwoord in hoeverre de Amerikaanse veiligheidsdiensten reactief of proactief zijn en welke houding het meeste effect sorteert.

Voor zover bekend is er geen systematisch vergelijkend onderzoek uitgevoerd naar de complexiteit van het anti-terrorismebeleid in relatie tot terroristische organisaties en naar mogelijke verschuivingen in deze relatie. Dit onderzoek beoogt die lacune te vullen. Een nieuw raamwerk is nodig om het succes van het anti-terrorismebeleid te meten.¹³ Dit zal ik doen door de complexiteit van het anti-terrorismebeleid te analyseren en te relateren aan de motivatie en de capaciteiten van de terreurorganisatie Al Qaida. De complexiteit van zowel het anti-terrorismebeleid als het opereren van Al Qaida worden beide nader uitgewerkt in drie hoofdbestanddelen: de militaire acties, de internationale steun en de strategische communicatie. Door het anti-terrorismebeleid op te delen, valt beter te onderscheiden hoe de verschillende onderdelen ervan in de praktijk uitwerken en op welke punten verbetering mogelijk is.

Het primaire doel van dit onderzoek is inzicht te geven in:

1. De complexiteit van het anti-terrorismebeleid van de VS, de complexiteit van Al Qaida's capaciteiten en de relatie daartussen;
2. De veranderingen in de complexiteit van de relatie tussen het anti-terrorismebeleid van de VS en het functioneren van Al Qaida en het blootleggen van eventuele patronen en ontwikkelingen binnen deze relatie.

De secundaire doelstelling is de ontwikkeling van een instrument dat de interactie tussen de effecten van de acties van het Amerikaanse anti-terrorismebeleid op het slagen of falen van Al Qaida weergeeft. Aan de hand van deze analyse kan in de toekomst de overheid (die gemoed is met het

---

bleek dat het kabinet eigenlijk nauwelijks had stilgestaan bij de noodzaak en de effectiviteit van alle anti-terrorisme maatregelen die sinds 2001 genomen waren.

¹² Ontleend aan de website van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb).

Zie:<www.nctb.nl/Images/mnv-augustus-2011_tcm91-383700.pdf>.

¹³ Alex P. Schmid en Rashmi Sigh, *Measuring success and failure in terrorism and counter terrorism: US government metrics of global terror* (Londen, 2009).

bestrijden van terrorisme) verder vooruitdenken en plannen en zo niet in de valkuilen stappen die in het verleden zijn gemaakt bij de bestrijding van Al Qaida.

1.5 Onderzoeksmethode

Erkenning van het samenspel tussen interne en externe krachten in de evolutie van terrorisme is cruciaal.¹⁴ Daarom heb ik ervoor gekozen om een analyse te maken van zowel het beleid van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten als van Al Qaida aan de hand van drie meetpunten. Het eerste meetpunt is de periode 2001-2004. Het tweede meetpunt is van 2004 tot 2008 en het laatste meetpunt omvat wederom vier jaar: van 2008 tot 2012.

Ik onderzoek het verband tussen het anti-terrorismebeleid en het functioneren van Al Qaida door eerst te kijken naar de acties die de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten tegen Al Qaida hebben ondernomen op militair, internationaal en communicatief vlak. Vervolgens kijk ik naar de activiteiten en propaganda van Al Qaida gedurende die periode van acties en analyseer ik of het anti-terrorismebeleid effect heeft gehad op een van de volgende punten:

- 1 Ideologie/intenties
- 2 Rekrutering/training
- 3 Publiciteit
- 4 Commandostructuur en aantal leden
- 5 Ruimte
- 6 Omvang van de aanslagen

Voor deze zes deelgebieden heb ik gekozen omdat zij zowel de operationele als de organisatorische *tools* van Al Qaida omvatten en van grote invloed zijn op het voortbestaan van het netwerk.¹⁵ Ik heb er voor gekozen om het financiële aspect niet te behandelen in dit onderzoek, aangezien er te weinig betrouwbare gegevens beschikbaar zijn over de financiële situatie van Al Qaida. Dat valt mede te verklaren omdat Al Qaida veelal gebruik maakt van informele geldstromen, het zogenaamde *hawala* banksysteem.

Ik gebruik voor dit onderzoek enkel secundaire bronnen die beschikbaar zijn voor het publiek. Er zijn relatief weinig empirische analyses over de effectiviteit van anti-terrorisemaatregelen verschenen, waardoor het niet mogelijk is om voort te borduren op bestaand onderzoek.¹⁶ Een (groot) gedeelte van de informatie is niet toegankelijk, omdat deze vertrouwelijk is. Dat maakt het lastig om een volledig overzicht te krijgen van de effecten van het anti-terrorismebeleid van de VS. Desondanks tracht ik aan de hand van wetenschappelijke literatuur van

---

¹⁴ Tore Bjørgo en John Horgan, *Leaving terrorism behind. Individual and collective disengagement* (Londen, 2009) p. 51.

¹⁵ Cragin en Daly, *The Dynamic Terrorist Threat*, pp. 29-39.

¹⁶ Beatrice de Graaf, *Theater van angst*, p. 15.

zowel Amerikaanse, andere westerse als niet-westerse auteurs een zo compleet mogelijk beeld te krijgen.

Zoals ook te lezen is in hoofdstuk 2 zijn eigenlijk twee stromingen waarneembaar in het huidige debat over de omvang van de dreiging van Al Qaida. Enerzijds is er een minderheid van wetenschappers die stelt dat Al Qaida momenteel minder gevaarlijk is dan de *homegrown* (op Al Qaida geïnspireerde) groeperingen, wat inhoudt dat de huidige focus op het neerhalen van de centrale kern van Al Qaida die gevestigd is in de ondoordringbare gebieden van Pakistan en Afghanistan zinloos is. Anderzijds is er een grote groep onderzoekers die er vanuit gaat dat de Al Qaida kern (ook wel Al Qaida Centraal genoemd) tot op heden een actieve, met name morele rol speelt bij het beramen van aanslagen en het sponsoren van aanslagen van gelieerde groeperingen. Bij deze groep sluit ik mij aan. Want zoals blijkt uit een analyse van de Heritage Foundation zijn de aanslagpogingen op de VS hoofdzakelijk gepleegd door groepen of individuen die geïnspireerd zijn door en/of training en financiële support hebben gekregen van Al Qaida.¹⁷ Desalniettemin houd ik wel rekening met de ontwikkeling dat sinds 2008 de groep *homegrown*-terroristen in toenemende mate een bedreiging vormt voor de VS.¹⁸

Allereerst heb ik een selectie gemaakt van de belangrijkste militaire, internationale en communicatieve acties van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten aan de hand van de *Patterns of Global Terrorism* en vanaf 2004 heb ik de opvolger hiervan, de *Country Reports on Terrorism*, gebruikt voor het bepalen van de hier onderzochte hoogtepunten in de WOT. Vervolgens heb ik gekeken of de acties (het gewenste) effect hadden op Al Qaida aan de hand van de bovenstaande zes punten. Ter ondersteuning van mijn betoog zijn de digitale grafieken van de Global Terrorism Database opgenomen in deze scriptie.¹⁹

1.6 Hypothese

Door de relatie tussen de acties van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten en het voortbestaan van Al Qaida bloot te leggen, verwacht ik aan te kunnen tonen dat terrorismebestrijding een factor is in het voortbestaan van terrorisme.²⁰ Echter verwacht ik wel dat

---

¹⁷ James Jay Carafano, Steve Bucci en Jessica Zuckerman, 'Fifty Terror Plots Foiled Since 9/11: The Homegrown Threat and the Long War on Terrorism'. Zie: <<http://report.heritage.org/bg2682>>. Zie ook bijlage 1.

Deze bevindingen worden bijvoorbeeld ook door de Rand Corporation onderschreven zie: Brian Michael Jenkins, e.a., *The Long Shadow of 9/11: America's Response to Terrorism* (Santa Monica, 2011) p. 16.

¹⁸ Voor een debat omtrent dit thema; Bruce Hoffman, 'The Myth of Grass-Roots Terrorism. Why Osama Bin Laden Still Matters', *Foreign Affairs* 3 (2008). Zie: <<http://www.foreignaffairs.com/articles/63408/bruce-hoffman/the-myth-of-grass-roots-terrorism>>.

¹⁹ The Global Terrorism Database(GTD) is een zogenoemde open-source database. De GTD bezit informatie over terroristische gebeurtenissen over de hele wereld van 1970 tot 2010.

²⁰ Jacco Pekelder, 'Recensie van Beatrice de Graaf, Theater van de angst. De strijd tegen terrorisme in Nederland, Duitsland, Italië en Amerika'.

Al Qaida langzaam haar kracht aan het verliezen is en ten onder zal gaan, maar dat er geen aantoonbaar bewijs is dat dit komt door het anti-terrorismebeleid van de VS. Al Qaida bestaat nu meer dan twintig jaar en haar ideologie is nog springlevend. Het zal afhangen van de strategische communicatie, militaire acties en de mate waarin de VS internationale steun accepteert of Al Qaida dit sentiment gedurende de periode van haar bestaan kan blijven uitbuiten. Al Qaida zal net als alle voorgaande terroristische organisaties ten onder gaan, zoals blijkt uit het cyclische model van Dipak Gupta, dat is gebaseerd op economische, sociaal-psychologische en biologische kennis over de individuele motivatie van terroristen (waarbij wordt uitgegaan van een rationele keuze).²¹ Uit dit onderzoek komt naar voren dat succesvolle terroristische organisaties ongeveer veertig jaar bestaan.²²

Militaire acties

In de literatuur is een tendens waarneembaar dat militairen intensiever gebruikt worden bij terrorismebestrijding.²³ Dit is ook terug te zien in de WOT, die enkele weken na 9/11 van start ging. Ik verwacht dat het Amerikaanse leger, dat bekend staat om zijn harde militaire acties, zijn acties niet goed heeft toegespitst op Al Qaida. Al Qaida is een dynamisch netwerk dat zich aanpast aan de mogelijkheden die de leden hebben. Al Qaida is niet aan een staat gebonden en doordat de VS zich vooral gericht heeft op eerst Afghanistan en later Irak is het voorbijgegaan aan het feit dat Al Qaida geen 'gewone' vijand is waartegen men oorlog voert. Het is geen statelijke actor. Het Amerikaanse anti-terrorismebeleid kan alleen effectief zijn als het proactief is en daarmee onverwacht is voor Al Qaida. Hierbij sluit ik mij aan bij Brophy-Baermann en Conybeare die deze visie hebben onderbouwd met empirisch bewijs gebaseerd op een tijdreeksanalyse in de door hun onderzochte casus Israël.²⁴

Ook verwacht ik dat de VS te veel op zichzelf is gefocust in deze oorlog en te weinig op de onbedoelde bijeffecten van zijn acties. Elan concludeerde in 1998 in zijn onderzoek dat wanneer de VS zich gedraagt als een "interventionist superpower" die veelvuldig betrokken is bij internationale terrorismebestrijding dit uiteindelijk zal leiden tot een toename van terroristische acties tegen de VS.²⁵ Hier sluit het onderzoek van Walter Enders en Todd Sandler bij aan. Zij stellen dat er nauwelijks

---

Zie: <http://www.knhg.nl/wpcontent/uploads/bmgn/Graaf_Beatrice_de_Theater_van_de_angst_De_strijd_teg_en_terrorisme_in_Nederland_Duitsland_Italie_en_Amerika_Jacco_Pekelder.pdf>.

²¹ Dipak K. Gupta, *Understanding Terrorist and Political Violence. The life cycle of birth, growth, transformation and demise* (Londen, 2008) pp. 1-8.

²² Ibidem, pp. 57-60.

²³ E.R. Muller e.a., *Terrorisme. Studies over terrorisme en terrorismebestrijding* (Deventer, 2008) p. 33.

²⁴ Anoniem, 'Retaliation against foreign targets for VEO attacks against US increases VEO activity'.

Zie: <<http://start.foxtrotdev.com/sites/default/files/matrixfiles/56.pdf>>.

²⁵ Ibidem.

positieve effecten van de anti-terrorisemaatregelen op het aantal terreurdaden te meten zijn. Integendeel zelfs, want soms nam de intensiteit van terroristisch geweld na de inzet van anti-terrorisme maatregelen zelfs toe.²⁶ Dit blijkt bijvoorbeeld uit het toegenomen aantal Al Qaida-strijders in Irak toen de oorlog daar van start ging.

Dat de militaire acties zelfs kunnen leiden tot onbedoelde positieve effecten voor terreurorganisaties blijkt uit een recent onderzoek naar de effecten van terrorismebestrijding in de jaren zeventig. Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat spierballentaal en *overkill* in overheidsoptreden juist averechts uitpakt.²⁷ Ik verwacht dat gedurende de regeerperiode van Bush ook sprake is geweest van een *overkill* die een negatief effect heeft gehad op de bestrijding van Al Qaida. Het succes van de militaire kracht van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten is een soort 'mythe' die vele mensen aanhangen. Ik verwacht met dit onderzoek die mythe te ontcrachten.

Internationale samenwerking

In het begin van de WOT was strijd tegen terrorisme eigenlijk een eenmansshow. De Amerikaanse regering deed er alles aan om vanaf de start van de WOT de leiding over de oorlog te houden. Zij bepaalde de doelstellingen en de middelen. Ik verwacht dat de VS door zijn unilaterale aanpak in de eerste periode van de WOT een achterstand heeft opgelopen in de bestrijding van terrorisme en Al Qaida de mogelijkheid heeft geboden om internationaal te opereren. Hiermee sluit ik mij aan bij de heersende opinie dat het grensoverschrijdende karakter van het hedendaagse terrorisme staten dwingt om met elkaar samen te werken in de strijd tegen terrorisme.²⁸

Voornamelijk sinds het aantreden van Obama in 2008 is de VS overgegaan tot het zoeken van steun bij internationale partners en de VN omdat de regering inziet dat de strijd tegen Al Qaida (dat zich ontwikkelt tot een internationaal netwerk) alleen niet te winnen valt. Er heeft een verschuiving plaatsgevonden van een ad hoc samenwerking met de vertrouwde bondgenoten naar een multilaterale samenwerking waarbij wordt gewerkt met interstatelijke verdragen en samenwerking van staten binnen internationale organisaties. Samen met het beëindigen van de oorlog in Irak en een veranderend karakter van de oorlog in Afghanistan zijn dit de juiste strategische zetten geweest, die ertoe zullen bijdragen dat Al Qaida ten onder zal gaan.

---

²⁶ De Graaf, *Theater van angst*, p. 16.

²⁷ Erik Akerboom, 'Terrorisembestrijding en ethiek: een ongemakkelijke relatie?', in: Michael Kowalski en Martijn Meeder, *Contraterrorisme en ethiek* (Amsterdam, 2011) p. 9.

²⁸ E.R. Muller e.a., *Terrorisme*, p. 855. Deze 'global strategy' waarbij samenwerking één van de kernpunten vormt, werd door alle landen die bij de VN aangesloten zijn ondertekend in 2006 en in 2010 herbevestigd, zie: <<http://www.un.org/en/terrorism/>>.

Communicatie strategie

De media zijn nu een zodanig alomvattend en verbreid verschijnsel geworden in onze maatschappij, dat terroristen ze incorporeren in hun werkwijze. Terroristen gebruiken de media om angst te zaaien als propaganda en ook voor rekruteringsdoeleinden is het een zinvol instrument gebleken. Zoals Bin Laden zelf heeft gezegd, bestaat 90% van de voorbereiding van een aanslag uit communicatie. Overheden, op hun beurt, gebruiken terrorisme op wisselende manieren voor hun eigen doeleinden, zoals voor de versterking van eigen macht en voor het geruststellen van de eigen bevolking.²⁹

De stelling dat de media onbedoeld handlangers zijn geworden van de terroristen kwam in de jaren zeventig en tachtig op. De media waren toen nog onervaren en ook voor de overheden was het nieuw, zij konden niet leunen op *best practices*.³⁰ Dat is nu anders. De media kunnen een negatieve dan wel positieve rol spelen in de strijd tegen Al Qaida. Zij kunnen voor meer begrip zorgen, maar ook voor meer afkeer, en zo voor meer steun aan de bestrijders van Al Qaida. Ik verwacht dat de manier van communiceren van de regering-Bush een contraproductief effect heeft gehad op het voortbestaan van Al Qaida in vergelijking met de regering-Obama. De harde oorlogsretoriek van Bush had tot gevolg dat veel meer burgers zich van de VS vervreemdden. Met zijn woorden 'Every nation has a choice to make. In this conflict, there is no neutral ground'³¹ werd de wereld verdeeld in machtsblokken, Amerika en de vrije wereld enerzijds tegen de kwaadaardige ander. Met de kwaadaardige ander werd meer bedoeld (en begrepen) dan alleen de terroristen, omdat Bush iedereen met enigszins islamitische sympathieën aansprak. Al Qaida werd neergezet als een groep barbaarse criminelen, wonend in grotten, die in de naam van een gerespecteerde religie moorden plegen en andere 'evil plans' uitdokteren.³² Ik verwacht dat die harde toon juist een voedingsbodem is geweest voor fundamentalistische ideeën.

Obama is in tegenstelling tot Bush juist diplomatiek tegen de Arabische wereld, maar nog altijd keihard voor terroristen. Toch zullen meer burgers sympathie voor hem hebben en is het minder makkelijk voor Al Qaida om de boodschap van Obama te gebruiken voor propagandadoeleinden. De weg van de verbroedering die sinds Obama is ingeslagen, maait juist enigszins het gras weg voor de voeten van de terroristen, want waar moeten zij hun verbale aanvallen nu op richten? Wel zijn er natuurlijk nog altijd de *drone strikes* die gebruikt kunnen worden door terroristen om voeding te geven aan haat tegen de VS. Maar communicatief is er zeker een verschil, bijvoorbeeld ook door de gesprekken met de Taliban die onder Obama zijn opgestart.

---

²⁹ E.R. Muller, e.a., *Terrorisme*, p. 374.

³⁰ Ibidem.

³¹ George W. Bush, 'Speech to the Nation on Oct. 7 2001'.

Zie: <<http://middleeast.about.com/od/afghanistan/qt/me081007b.htm>>.

³² Ibidem.

Daarom verwacht ik dat een verzoenende houding naar de islamitische wereld beter werkt dan een polariserende houding.

Hoofdstuk 2 Definitiebepaling terrorisme en het wetenschappelijk onderzoek naar anti-terrorisme

2.1 Definitiebepaling terrorisme en het anti-terrorismebeleid

De quote “One man's freedom fighter is an other man's terrorist” werd voor het eerst in 2002 gebruikt door Gerald Seymour, die in zijn boek *Harry's Game* een van de aanslagen van de Irish Republican Army (IRA) beschreef.³³ De term terrorisme werd in de praktijk al eerder gebruikt. Bijvoorbeeld in 1974 toen de leider van de Palestina Liberation Organization (PLO) Yasser Arafat de Algemene Vergadering van de VN toesprak over het Palestijnse vraagstuk en daarbij het verschil tussen een revolutionair en een terrorist probeerde uit te leggen.³⁴

De bovenstaande quote geeft het probleem weer waar zowel terrorismedeskundigen, politici als journalisten mee te maken hebben wanneer zij terrorisme onderzoeken of beschrijven. Wat de een als terrorisme bestempelt, wordt door anderen niet als zodanig erkend. Dat de definitie van terrorisme moeilijk is vast te stellen, blijkt bijvoorbeeld uit het boek van Omar Malik, *Enough of the Definition of Terrorism*³⁵ en het boek van Alex P. Schmid, die meer dan honderd pagina's nodig heeft om de uiteenlopende definities van terrorisme te geven en uiteindelijk tot de conclusie komt dat geen van deze universeel geaccepteerd is.³⁶ Het verschil in de definiëring van terrorisme resulteert dan ook in uiteenlopende schattingen van het aantal terroristische organisaties.³⁷

Bovenstaande in ogenschouw genomen hebbende, zal ik mij toch moeten wagen aan een definitie. Dat is noodzakelijk omdat een definitie een leidraad vormt om terroristische aanslagen te kunnen begrijpen en te onderscheiden van andere soorten geweld. Ik heb voor de onderstaande definitie gekozen omdat deze gehanteerd wordt door de Algemene inlichtingen- en veiligheidsdienst (AIVD), de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTB) en ook in het Wetboek van Strafrecht is terug te vinden.³⁸ Deze definitie is volledig in lijn met de definitie die gebruikt wordt door internationale gezaghebbende organen zoals de VN en de EU en dat vormt voor mij een tweede reden om voor deze definitie te kiezen.³⁹ In dit onderzoek versta ik onder terrorisme:

---

³³ Zie voor een studie naar de term bijvoorbeeld Boaz Ganor, ‘Defining Terrorism: Is One Man’s Terrorist Another Man’s Freedom Fighter?’, *Police Practice and Research* 3:4 (2002) pp. 287-304.

³⁴ Donald Neff, ‘PLO chairman Yasser Arafat's first appearance at the United Nations’.
Zie:< <http://www.wrmea.org/wrmea-archives/158-washington-report-archives-1994-1999/november-december-1994/7623-plo-chairman-yasser-arafats-first-appearance-at-the-united-nations.html>>.

³⁵ Omar Malik, *Enough of the Definition of Terrorism* (Londen, 2001).

³⁶ Schmid en Jongman, *Political Terrorism*.

³⁷ Rik Coolsaet, ‘Al Qaida tussen mythen en realiteit’, *Internationale Spectator* 58:11 (2004) p. 523.

³⁸ Rejo Zenger, ‘Aanpassing AIVD en NCTB werkdefinitie terrorisme’.

Zie:<<https://rejo.zenger.nl/vizier/aanpassing-aivd-en-nctb-werkdefinitie-terrorisme/>>.

³⁹ Ibidem.

[...] Het uit ideologische motieven dreigen met, voorbereiden of plegen van op mensen gericht ernstig geweld, dan wel daden gericht op het aanrichten van maatschappijontwrichtende zaakschade, met als doel maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen, de bevolking ernstige vrees aan te jagen of politieke besluitvorming te beïnvloeden.⁴⁰

Terrorisme kan het beste worden gezien als een bepaalde tactiek van een organisatie die een ideologisch doel nastreeft.⁴¹ Terreurorganisaties zijn natuurlijk niet identiek aan elkaar, maar op een aantal punten hebben zij overeenkomsten. Ook Al Qaida voldoet aan de volgende criteria: zij hebben een fundamentele politieke basis, maken gebruik van geweld met een symbolische waarde, plegen doelbewust aanslagen op ongewapende burgers (*non-combatants*), zijn geen statelijke actoren of politieke partijen en de aanslagen zijn geen eenmansacties gepleegd door zogenoemde *lone wolves*.⁴²

Onder anti-terrorismeacties wordt door de U.S. Army Field Manual verstaan “Operations that include the offensive measures taken to prevent, deter, pre-empt, and respond to terrorism.”⁴³ Deze definitie wordt in dit onderzoek gebruikt.

2.2 Analyse van het wetenschappelijk onderzoek naar het Amerikaanse anti-terrorismebeleid

Sinds de terroristische aanslagen op de Twin Towers in New York is er een herontdekking van terrorisme waarneembaar binnen de leer van de Internationale Betrekkingen (IB). Deze herontdekking werd in de eerste plaats veroorzaakt door empirische gebeurtenissen en niet door methodologische vooruitgang binnen het vakgebied.⁴⁴ Gebeurtenissen zoals die van 9/11 toonden de kracht van transnationale actoren, maar ook de tekortkomingen van de (IB-)wetenschap om de invloed van dergelijke actoren op de internationale politiek te verklaren. De vluchtige ervaring van de politieke radicaal-islamitische beweging kwam voor velen als een volledige verrassing. 9/11 liet de publieke kracht zien van een religieus-politiek georiënteerd terreurnetwerk, dat invloed had op de bestaande gezagsstructuur van het internationale statenstelsel. De hedendaagse studie van het terrorisme vindt plaats in een bijzondere politieke, juridische, culturele en academische context.⁴⁵

---

⁴⁰ Ontleend aan de website van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb).

Zie: <http://www.nctb.nl/onderwerpen/vraag_en_antwoord/vraag_1.aspx>.

⁴¹ Zoals ook uit het onderzoek van Schmid naar voren komt is een sluitende definitie niet mogelijk. Een vraag waarop nu niet wordt ingegaan, maar die wel van belang is voor de bestudering van terrorisme is wat de grens is tussen terroristisch geweld en andere vormen van politiek geweld.

⁴² Gupta, *Understanding Terrorist and Political Violence*, pp. 8-12.

⁴³ Ontleend aan de website van Departement of Army en het Departement of Navy, Counterterrorism (2009)p.6. Zie: <http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_26.pdf>.

⁴⁴ Jonathan Fox, ‘The Multiple Impacts of Religion on International Relations: Perceptions and Reality Religion and International Relations’. Zie: <http://www.ifri.org/files/politique_etrangere/4_2006_Fox.pdf>.

⁴⁵ Marie Breen Smyth e.a., ‘Critical Terrorism Studies—an introduction’, *Critical Studies on Terrorism* Vol.1:1 (2008) p. 2.

Met terugwerkende kracht trachten wetenschappers en terrorismedeskundigen het ontstaan en de invloed van het terreurnetwerk te verklaren. Het gaat om onderzoek naar de geschiedenis van Al Qaida, haar organisatievorm, de persoonskenmerken en achtergronden van individuele terroristen, de strategie en tactiek, de achtergronden van de salafistische islam en de algemene situatie in de moslimwereld.⁴⁶

Ruim tien jaar later is het tijd voor bezinning: bezinning op de genomen anti-terrorisme maatregelen. In deze derde fase in de reactie op 9/11 kan en zou er met meer afstand en rust gekeken moeten worden naar de ingeslagen anti-terrorismekoers en moeten vragen over de proportionaliteit, subsidiariteit en mogelijke onbedoelde gevolgen van de regelgeving niet langer uit de weg worden gegaan.⁴⁷ Door het ontbreken van kennis over de relatie tussen de complexiteit van het anti-terrorismebeleid van de VS, de complexiteit van Al Qaida's capaciteiten en de relatie daartussen zijn zowel wetenschappers als politici en veiligheidsdeskundigen niet in staat om lessen die uit het verleden getrokken hadden kunnen worden, toe te passen op dergelijke organisaties in de huidige tijd.

In het algemeen kan wel gesteld worden dat het aantal onderzoeken naar terrorisme sinds 2001 blijft toenemen en dat er steeds meer wordt geschreven over eventuele aanvullingen op het anti-terrorismebeleid.⁴⁸ Vanuit de *crime prevention*-theorie, de psychologie van groepsprocessen, bedrijfskundige inzichten en vanuit communicatief oogpunt wordt getracht om meer inzicht te bieden in terroristische netwerken en de manier waarop deze het beste bestreden kunnen worden. Er is ook meer aandacht gekomen voor de effecten van retoriek van de Amerikaanse overheid en er is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden die een verbetering van die retoriek met zich mee zouden kunnen brengen. Een goed voorbeeld van een dergelijk onderzoek naar de impact van de 'boodschap' (*signalling*) op Al Qaida is het onderzoek van Joshua Gelzer.⁴⁹ Hij gaat er vanuit dat de *signalling* van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten grotendeels contraproductief is omdat de boodschap van Al Qaida niet wordt ondermijnd.

Een van de weinigen die een uitgebreid onderzoek heeft gedaan naar dit onderbelichte onderwerp is Cynthia Lum. Zij heeft in 2004 een bijdrage geleverd aan dit onderzoeksterrein door een overzicht te bieden van de tot 2002 verschenen onderzoeken waarin de effectiviteit van anti-

---

⁴⁶ Edwin Bakker en Leen Boer, 'Al Qaida vijf jaar na 9/11:Vulkaan of Veenbrand?', *Internationale Spectator* 60:9 (2006) pp. 1-3.

⁴⁷ H. van Gunsteren, 'Terreurbestrijding in de liberale democratie', *Beleid & Maatschappij* 34:2 (2007) p. 123.

⁴⁸ Marie Breen Smyth, e.a., 'Critical Terrorism Studies—an introduction', *Critical Studies on Terrorism* Vol: 1;1 (2008) pp. 1-4.

⁴⁹ J.A. Gelzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda. Signalling and the terrorism world-view* (New York, 2011). Een voorbeeld van toegenomen aandacht voor de communicatie van een terroristisch netwerk is het werk van William J. Parker en Heidi J. Bridges, *Jihadist Strategic communication, as practiced by Usama Bin Laden en Ayman Al Zawahiri* (2008).

terrorismebeleid werd beoordeeld.⁵⁰ Een andere wetenschapper die zich op dit terrein begeeft is John A. Nevin. Hij toont in zijn artikel 'Retaliating against terrorists' aan de hand van zeven historische case studies aan dat er geen betrouwbaar bewijs bestaat dat het anti-terrorismebeleid de gemiddelde intensiteit van terreuraanslagen verhoogt of verlaagt.⁵¹ Ook stelt Bob de Graaff in zijn artikel 'Why continue counterterrorism policies if they are hurting?' dat tot nu toe er weinig echt bewijs bestaat dat de maatregelen die door de VS sinds 9/11 zijn getroffen om Al Qaida te bestrijden er toe hebben geleid dat de samenleving veiliger geworden is en dat er zelfs indicatoren zijn die aantonen dat exact het tegenovergestelde het geval is.⁵²

Beatrice de Graaf komt als een van de eersten tot een theoretische beschouwing over de rol die de bestrijding van terrorisme heeft op het fenomeen terrorisme. Volgens de Graaf is de 'winnaar' diegene die de "hearts and minds" van het publiek weet te winnen.⁵³ In haar onderzoek wordt mijns inziens te veel ingegaan op emotionele, niet concreet meetbare resultaten waardoor het inderdaad een hachelijke onderneming is om beleidsterreinen te beoordelen op doeltreffendheid. In tegenstelling tot De Graafs onderzoek, zit de kracht van onderhavig onderzoek vooral in de meetbaarheid van de resultaten, waarbij niet ingegaan wordt op de mate waarin Al Qaida publieke steun weet te organiseren. De burger wordt, zoals eerder vermeld, in dit onderzoek grotendeels bewust buitenspel geplaatst.

Ook zou het zinvol zijn als er consensus ontstaat over het antwoord op de vraag of Al Qaida nu nog een dreiging vormt voor de VS en of Al Qaida (bijna) verslagen is of niet. Momenteel is er nog sprake van een botsing van meningen, wat te verklaren is door de verschillende interpretaties van het beschikbare bewijs.⁵⁴ Marc Sageman is van mening dat de dreiging van de *homegrow*-terroristen momenteel het grootste gevaar vormt voor de VS. Dit onderbouwt hij door erop te wijzen dat Al Qaida de afgelopen vijf jaar in verval is en de overgrote meerderheid van de aanslagen werd gepleegd door *homegrown*s die geïnspireerd zijn door Al Qaida, maar er niet aan gelieerd zijn en dat de voorbereidingen van de aanslagen niet te herleiden zijn naar Al Qaida-Centraal. Hij wijst erop dat de zestig aanslagen die de afgelopen twintig jaar op het Westen tot stand zijn gebracht door 46 verschillende terreurnetwerken. Van de zestig zijn er slechts veertien succesvol geweest en slechts

---

⁵⁰ Cynthia Lum, Leslie Kennedy en Alison Sherley, 'The Effectiveness of Counter-Terrorism Strategies: A Campbell Systematic Review', *Journal of Experimental Criminology* (2006).

⁵¹ John A. Nevin, 'Retaliating against terrorists' *Behavior and Social Issues* 12:2 (2003) pp. 109-128.

⁵² B.G.J. de Graaff, 'Why continue counterterrorism policies if they are hurting?', in: M.C. Bassiouni, A. Guellali en A. Guellali (Eds.), *Jihad: challenges to International and Domestic Law* (Cambridge, 2006). pp. 249-273.

⁵³ Beatrice de Graaf, *Theater van angst*, pp. 12-20.

⁵⁴ Brian Michael Jenkins, *New Challenges to U.S. counterterrorism efforts. An assessment of the current terrorist threat* (Santa Monica, 2012) p. 1.

twee werden gepleegd door Al Qaida.⁵⁵

Hiertegenover staat de visie van Seth G. Jones. Hij is van mening dat er weinig bewijs is om dit aan te nemen, want de meerderheid van de gepleegde aanslagen van Al Qaida en haar gelieerde groeperingen is te herleiden tot Al Qaida-Centraal.⁵⁶ Jonathan Evans, directeur van de MI5, ondersteunt deze visie. Hij stelt dat 50% van de vrijdelde aanslagen tegen Groot Brittannië zijn te herleiden tot Al Qaida-Centraal.⁵⁷ Ik sluit mij aan bij de dominante visie in het debat die ervan uit gaat dat Al Qaida-Centraal een cruciale rol speelde en speelt in het beramen van aanslagen, het verzorgen van trainingen en het inspireren van *homegrown*-terroristen. Juist die inspirerende maar ook faciliterende functie van Al Qaida Centraal is cruciaal.⁵⁸

---

⁵⁵ Marc Sageman, 'Confronting al-Qaeda: Understanding the threat in Afghanistan', *Perspectives on Terrorism* 3:4 (2009). Zie:<<http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/79>>.

⁵⁶ Seth G. Jones, 'Lessons from the Tribal Areas', in: Jenkins, e.a., *The Long Shadow of 9/11*, pp. 39-42.

⁵⁷ Anoniem, 'U.K. spy chief: Arab Spring creates "permissive environment" for al Qaeda in Middle East' (2012). Zie:<http://www.cbsnews.com/8301-202_162-57460301/u-k-spy-chief-arab-spring-creates-permissive-environment-for-al-qaeda-in-middle-east/>.

⁵⁸ Ibidem.

Hoofdstuk 3 De ontwikkeling van de militaire, internationale en communicatieve aspecten van het Amerikaanse anti-terrorismebeleid aan de hand van drie meetmomenten

3.1 De militaire acties en ontwikkeling van het Amerikaanse anti-terrorismebeleid

In deze paragraaf worden de militaire acties die de Amerikaanse overheid heeft ondernomen gedurende de WOT onder de loep genomen. Hiertoe heb ik een selectie gemaakt van de meest invloedrijke Amerikaanse acties die hieronder uiteen worden gezet. Vervolgens worden deze acties in hoofdstuk 5 gekoppeld aan de gevolgen die zij wel of niet hebben gehad voor Al Qaida.

Leidraad bij de uiteenzetting van de militaire acties vormen de *National Strategy for Homeland Security* waarin wordt ingegaan op de binnenlandse terrorismebestrijding en de *National Strategy for Combating Terrorism (NSCT)*. In dit laatste document werd uiteengezet hoe bedreigingen herkend en bezworen dienden te worden voordat ze de VS zouden bereiken. Het is belangrijk om in ogenschouw te nemen dat er een discrepantie bestaat tussen de strategische doctrine en de werkelijkheid van militair optreden. De kloof tussen theorie en praktijk is in zekere zin onvermijdelijk en in sommige gevallen ook wel goed. Het beleid is immers statisch en dat daar in de praktijk van wordt afgeweken kan noodzakelijk zijn. Terrorismebestrijding is een dynamisch proces. Het anti-terrorismebeleid zoals de Amerikaanse regering dit heeft geformuleerd in beide documenten is richtinggevend en in de praktijk van de bestrijding van Al Qaida valt een grote overeenkomst waar te nemen met de vooraf uitgezette koers. Dat vormt een reden om de onderstaande kernpunten van de anti-terrorisestrategie te gebruiken om de militaire acties van de VS tegen Al Qaida te analyseren.

Defeat: aanvallen op het leiderschap, de infrastructuur en de schuilplaatsen van terroristische organisaties;

Deny: zorgen dat terroristen door geen enkel land gesteund worden of zich er schuil kunnen houden;

Defend: burgers en belangen van de VS beschermen door bedreigingen te identificeren en neutraliseren waar ze verschijnen. Versterking van de defensie.⁵⁹

Aan de hand van deze kernpunten worden in deze scriptie de militaire acties in drie periodes onderverdeeld: 2001-2004; 2004-2008; 2008-2012.

---

⁵⁹ Rudie Neve, e.a., *Eerste inventarisatie van contraterrorismebeleid: Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten - 'research in progress'* (Den Haag, 2006) p. 39.

3.1.1. Militair beleid in de periode van 2001 tot 2004

3.1.1.1 Defeat in de periode 2001-2004

Direct na de aanslagen van 9/11 ging de Amerikaanse overheid zich zowel richten op een aanval op Al Qaida en staten die terrorisme (zouden) sponsoren als op het versterken van de *Homeland Security*. Het meest voorname doel van de Amerikaanse regering was de eliminatie van de hoogste leider van Al Qaida, omdat werd gedacht dat het elimineren van een concrete vijand meer begrip zou kweken bij het publiek: 'Start with Bin Laden (...) we don't want to define [it] too broadly for the average man to understand'.⁶⁰ Aangenomen werd dat zowel Bin Laden als de overige kopstukken en kerncapaciteiten van Al Qaida zich bevonden in Afghanistan.⁶¹

De eerste belangrijke militaire acties van de VS waren de luchtaanvallen op Al Qaida's trainingskampen en schuilplaatsen en Taliban-bolwerken en vanaf november 2001 werden er ook grondtroepen ingezet. Eind 2001 raakte Al Qaida haar trainingskampen in Afghanistan kwijt, wat door de VS als een groot succes werd beschouwd. Het Amerikaanse leger wist succes te behalen door steden zoals Kabul en Kandahar waar het politieke bolwerk van de Taliban gevestigd was, te veroveren en een aantal vooraanstaande Al Qaida-leden te elimineren.⁶² Er werd echter niet met militaire middelen geanticipeerd op de mondiale trend dat Al Qaida trainingskampen verwierf in andere landen. Wel werd wereldwijd bijna 80% van de Al Qaida-leden gedood of gevangen genomen. Al Qaida verlegde echter de aandacht naar haar filialen en verplaatste haar capaciteiten naar deze filialen die meer buiten het zicht van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten verkeerden. Doordat de Amerikaanse regering te veel de focus had op enerzijds Irak en anderzijds de eliminatie van het leiderschap beperkte zij zichzelf in de mogelijkheden om de internationale ontwikkeling van Al Qaida te begrijpen, erop in te spelen en de dreiging te veranderen.⁶³

De tweede en misschien wel de meest essentiële reeks militaire acties werd door het Amerikaanse leger ondernomen in december 2001. Toen troffen plaatselijke Amerikaanse eenheden Bin Laden en honderden van zijn manschappen in de omgeving van Tora Bora. De legerleiding diende een verzoek in bij het Pentagon om extra manschappen te krijgen, maar dit verzoek werd geweigerd. In plaats daarvan werden de gevechten overgelaten aan drie Afghaanse krijgsheren, bevelhebbers van in totaal ongeveer 2.000 Afghaanse soldaten, die niet met elkaar op goede voet stonden. Amerika versterkte hen met luchtsteun, maar de in totaal 1.100 bommen die gedurende enkele dagen op het rotscomplex werden gegooid deden Bin Laden niet de das om. Tijdens een

---

⁶⁰ B. Woodward, *Bush at war* (Waterville, 2002) p. 43.

⁶¹ Iris de Graaf, *De Amerikaanse oorlog in Afghanistan. Een strategische analyse van Operation Enduring Freedom gezien vanuit het concept Schwerpunkt*, Masterscriptie (Utrecht, 2010) p. 32.

Zie: <<http://igitur-archive.library.uu.nl/student-theses/2010->>.

⁶² Seth G. Johnes, 'Lessons from the Tribal Areas', in: Jenkins, e.a., *The Long Shadow of 9/11*, p. 39.

⁶³ Rohan Gunaratna, 'The post-Madrid face of Al Qaeda', *The Washington Quarterly* 27: 3 summer (2004) p. 93.

wapenstilstand die een van de Afghaanse krijgsheren met Al Qaida sloot, maakten Bin Laden en zijn naasten zich uit de voeten. Het falen van deze actie heeft ertoe geleid dat de CIA-eenheid die ervoor gekozen had om met licht geschut deze strijd in te gaan, werd ontbonden wegens gebrek aan resultaat.⁶⁴ Het is belangrijk in ogenschouw te nemen dat Al Qaida in 2001 een organisatie was die nog vrij hiërarchisch was opgebouwd en dat zij pas net op de vlucht was voor de VS. Juist op dit moment van zwakte heeft het Amerikaanse leger een belangrijke steek laten vallen. Na 2001 had dit namelijk geen zin meer omdat de dreiging van Al Qaida niet meer afkomstig was van de oude Al Qaida-kern, maar inmiddels was verplaatst naar haar nieuwe en bestaande gelieerde filialen. Dit is tot de dag van vandaag het geval, zoals blijkt uit het stijgende aantal aanslagen door nieuwe filialen. Sindsdien was de Al Qaida-kern nog maar in staat om één aanslag per jaar te plegen, in tegenstelling tot de filialen die gemiddeld iedere drie maanden een succesvolle aanslag weten te plegen.⁶⁵

3.1.1.2. Deny in de periode 2001-2004

Kort na de aanslagen van 9/11 kondigde president Bush de strijd tegen terrorisme aan, vergezeld met de doctrine van de preventieve militaire actie. Staten die terrorisme sponsorden zouden hard worden aangepakt en gedwongen worden om hun gedrag te veranderen.⁶⁶

In eerste instantie was de focus van *Operation Enduring Freedom* (OEF) erop gericht om te voorkomen dat Afghanistan voortaan gebruikt zou worden als uitvalsbasis voor terroristische organisaties.⁶⁷ Daarom was het volgens president Bush essentieel om volledige steun van de Taliban te krijgen en daarom stelde hij hun een ultimatum. Hierin stond onder andere dat zij Al Qaida-leden gevangen dienden te nemen en vervolgens uit te leveren aan de Amerikaanse autoriteiten en dat zij mee moesten werken aan het opsporen en sluiten van trainingskampen.⁶⁸ Een meerderheid van de Taliban-leden reageerde positief op het verzoek, waaronder de ruim duizend religieuze prominenten die zitting hadden in de zogenaamde *Ulema*. De Amerikaanse regering benutte deze verdeeldheid binnen de Taliban echter niet en stelde de gehele groep gelijk aan Al Qaida. Hierdoor was het niet meer mogelijk om met de Taliban tot een diplomatieke oplossing te komen en werden zij juist in de armen van Al Qaida gedreven met als gevolg dat zij met deze organisatie gingen strijden tegen de VS.

---

⁶⁴ Menno de Galan, 'Mail ons even waar hij zit. De amateuristische jacht op Amerika's grootste vijand', *NRC* (2011). Zie:<<http://nrcboeken.vorige.nrc.nl/recensie/mail-ons-even-waar-hij-zit>>.

⁶⁵ Gunaratna, 'The post-Madrid face of Al Qaeda', p. 93.

⁶⁶ Office of the coordinator for Counterterrorism, *Patterns of Global Terrorism* (2002). Zie:<<http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2001/html/10220.htm>>.

⁶⁷ Ingrid Olsthoorn, *De Afghanistan-oorlog in beelden comparatief onderzoek naar de virtuele representatie van de oorlog in Afghanistan in Nederlandse en Amerikaanse kwaliteits- en populaire kranten in het jaar 2008*, Masterscriptie (2009) p. 8.

⁶⁸ I.C. McCaleb, 'Bush vows justice will be done. Urges resolve, patience as anti-terror campaign begins' (2001). Zie:<<http://edition.cnn.com/2001/US/09/21/gen.president.speech/index.html>>.

De Taliban zorgde ook (en nog steeds) voor de bewaking van Al Qaida.⁶⁹ De Al Qaida-leden wisten echter weg te vluchten naar het buurland Pakistan. Ook in andere landen wist Al Qaida voet aan de grond te krijgen, waarmee de terrorismebestrijding geen op Afghanistan gerichte maar mondiale uitdaging werd. Desondanks was de VS te veel gefocust op Afghanistan en vanaf 2003 op Irak om dit mondiale perspectief in te nemen.

De oorlog in Irak was gericht tegen Saddam Hoessein die er van verdacht werd dat hij over massavernietigingswapens zou beschikken om daarmee Al Qaida bij te staan.⁷⁰ De dreiging die daarvan uitging was voor de Amerikaanse regering de belangrijkste rechtvaardiging voor de interventie. In het eerste jaar leidde de Amerikaanse invasie tot grote wanorde en ging alle aandacht uit naar het neerslaan van de naar schatting 200.000 opstandelingen die vochten tegen de coalitietroepen.⁷¹ In april 2003 werd het regime van Saddam Hoessein omvergeworpen, maar Irak bleef het focuspunt van de WOT. Het Amerikaanse leger kon niet voorkomen dat in de onrust die was ontstaan door de oorlog de *Jama'at al-Tawhid wal-Jihad* (een Al Qaida-filiaal in Irak) werd opgericht door de Jordaniër Abu Musab al-Zarqawi. Dit leidde ertoe dat er meer moslims radicaliseerden uit een gevoel van wraak met als gevolg dat het Iraakse filiaal een groot aantal strijders wist aan te trekken. In het eerste jaar van zijn bestaan steeg het aantal succesvolle aanslagen naar zestig per jaar en in de daaropvolgende jaren wist het filiaal tussen de twintig en veertig succesvolle aanslagen per jaar te plegen.⁷²

Binnen twee jaar had Irak de positie van Afghanistan overgenomen als belangrijkste gebied voor de rekrutering en training van nieuwe Al Qaida strijders.⁷³ Maar ook onder islamitische jongeren in Europa werden door de acties van het Amerikaanse leger in Irak, waarbij veel burgerslachtoffers vielen, wraakgevoelens aangewakkerd. Het directe gevolg was dat er in die periode een stijging viel waar te nemen van het aantal Al Qaida-leden en van het aantal leden dat ging trainen en vechten in Afghanistan, Bosnië en Irak of zich vanuit Europa ging inzetten voor de jihad.⁷⁴

Vanaf de start van de WOT hebben de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten getracht om de onderliggende condities waarvan Al Qaida gebruikmaakte weg te nemen. Zo werden in 2001 formele regelingen vastgesteld over de manier waarop goederen en bezit van terroristen geclaimd en tegoeden van verdachte rekeningen geblokkeerd konden worden. Het doel hiervan was dat de geldstroom naar Al Qaida zou worden afgesneden en zij niet meer in staat zou zijn om grote

---

⁶⁹ Jones, 'Lessons from the Tribal Areas', p. 43.

⁷⁰ Tot op heden zijn dergelijke wapens niet gevonden, noch is een verband met Al Qaida aangetoond.

⁷¹ Muller, e.a., *Terrorisme*, p. 826.

⁷² Ontleend aan de Global Terrorism Database. Zie: < <http://www.start.umd.edu/gtd/> > en figuur 3.

⁷³ Muller, e.a., *Terrorisme*, p. 826.

⁷⁴ Gunaratna, 'The post-Madrid face of Al Qaeda', p. 96.

aanslagen te financieren.⁷⁵ Al Qaida maakt echter veelal gebruik van informele geldstromen, het zogenaamde *hawala* banksysteem. Dit systeem is gebaseerd op vertrouwen, waarbij geen afschriften of verrekeningen plaatsvinden. Hierdoor is het een vrij ondoorzichtig systeem waar moeilijk controle op uit te oefenen is. Wel is er een VN-sanctielijst samengesteld die nog immer in werking is. De sancties zijn bedoeld om terroristische daden te voorkomen en de tegoeden van aan Al Qaida gelieerde organisaties, NGO's en andere betrokkenen te bevriezen.

Naast deze internationale maatregelen probeerde de Amerikaanse overheid de inlichtingenachterstand in te halen door het verkrijgen van informatie van gevangengenomen Al Qaida-strijders. Ondervraging gebeurde vanaf 2003 in de CIA-gevangenis gebouwd op Guantanamo Bay. De regering-Bush creëerde bewust een 'rechtsvacuüm' voor dat gebied. De gevangenhouding op Guantanamo Bay was gebaseerd op de Patriot Act en een aantal presidentiële besluiten. De gewone Amerikaanse rechterlijke instanties hadden daar geen enkele bevoegdheid en de gevangenen hadden geen bescherming van de Geneefse Conventies.⁷⁶ Ook mochten zij zonder enige vorm van beschuldiging worden vastgehouden. Bewijs verkrijgen door het inzetten van fysieke en psychische druk was toelaatbaar.⁷⁷ Maar ook in Europa hebben dergelijke acties plaatsgevonden zoals in de door de CIA gerunde gevangnissen in Polen en Roemenië. Daar zouden Al Qaida verdachten zijn gemarteld in de periode van 2002 tot 2005.⁷⁸

3.1.1.3 Defend in de periode 2001-2004

In November 2002 werd het *Department of Homeland Security* (DHS) opgericht.⁷⁹ De hoofdreden voor de oprichting van dit ministerie was de gebrekkige informatie-uitwisseling tussen CIA en de FBI, maar deze twee organisaties werden niet in de reorganisatie meegenomen.⁸⁰ DHS heeft tot doel om een nationaal beleid te ontwikkelen en te implementeren zodat de burgers en belangen van de VS worden beschermd door bedreigingen te identificeren en te neutraliseren waar ze verschijnen.⁸¹ Tevens was de aanneming van de Patriot Act een onderdeel van het pakket aan veiligheidsmaatregelen van de regering-Bush. Deze wet zorgde voor ruime opsporingsmogelijkheden voor de FBI en nieuwe

---

⁷⁵ Roth, e.a., *National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States* (2004) p. 5.

⁷⁶ Anoniem, 'Kan een regering rechteloze gevangenen handhaven? De schande van Guantanamo Bay'.

Zie: <<http://www.ru.nl/@738678/pagina/>>.

⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ Anoniem, 'Snel duidelijkheid Poolse CIA-gevangenis'.

Zie: <<http://www.nu.nl/buitenland/3498824/snel-duidelijkheid-poolse-cia-gevangenis.html>>.

⁷⁹ De Amerikaanse federale politiedienst Federal Bureau of Investigation (FBI) en de Central Intelligence Agency (CIA). De FBI heeft operationele taken terwijl de CIA zich (in principe) richt op beleid buiten de VS met betrekking tot inlichtingen en veiligheid. Opmerkelijk is dat geen van deze genoemde organisaties onder het nieuwe Ministerie van Homeland Security vallen, terwijl ze wel een centrale rol speelden in de aanzet tot de reorganisatie.

⁸⁰ De discussie over herstructurering van de veiligheidszorg met betrekking tot de CIA en de FBI liep al enige jaren. Zie: <http://essay.utwente.nl/60221/1/MA_thesis_K_Lock.pdf>.

⁸¹ Neve, e.a., *Eerste inventarisatie van contraterrorismebeleid*, p. 39.

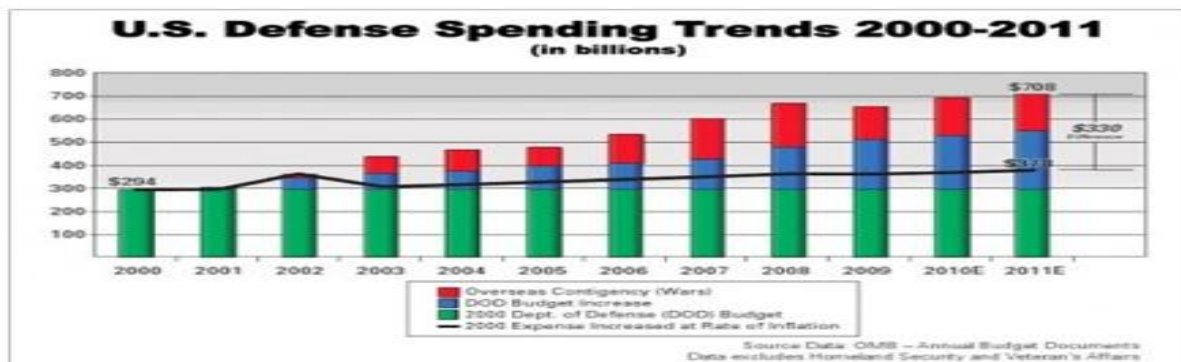

bevoegdheden om bij het vermoeden van terrorisme in te grijpen. Ook de bevoegdheden van de CIA werden flink uitgebreid. Zo kreeg de CIA bijvoorbeeld bevoegdheid om geheime getuigenissen van verdachten in te zien zonder vooraf toestemming van een rechter te krijgen.

Een ander belangrijk orgaan dat werd opgericht was de Transportation Security Agency (TSA). Zij leidde binnen een jaar voldoende ambtenaren op om de 450 luchthavens die Amerika bezit te beveiligen. Ook werd er een *federal sky-marshall programme* gestart dat duizenden gewapende agenten opleidde om undercoveroperaties te doen op vliegtuigen. Intussen groeide het aantal maatregelen ten aanzien van de bestaande bagage-screening gestaag. Zo werden aanstekers verboden en vervolgens alle vloeistoffen (zelfs moedermelk van zogende moeders) en printer cartridges. Landelijk werd er een kleurcode waarschuwingssysteem bedacht. Zo stond Amerika vijf jaar lang op code oranje en werd er een lijst opgesteld van 80.000 potentiële terroristische doelwitten.⁸²

De nadruk van de TSA lag echter gedurende de periode 2001-2004 voornamelijk op het voorkomen van aanslagen door middel van vliegtuigkapingen. Een tweede 9/11 werd gedurende deze periode voorkomen. Verschillende pogingen van Al Qaida-filialen op de VS werden verhinderd door de ingevoerde veiligheidsmaatregelen na 9/11. In 2001 wist het vliegtuigpersoneel van een lijnvlucht van Parijs naar Miami een aanslag te voorkomen door de lessen die zij hadden gekregen in het herkennen van terroristen. Hierdoor werd voorkomen dat de *shoebomber* Richard Reid succesvol was in de enige poging een aanslag te plegen middels een vliegtuig tegen de VS na 9/11 tot 2004.⁸³ Dit zou kunnen aantonen dat de veiligheidsmaatregelen wel hun vruchten afwerpen, ook al zijn de kosten van dit beleid erg hoog. Sinds 2001 zijn er omvangrijke budgetten vrijgemaakt voor de verdediging van het land, zoals de onderstaande figuur weergeeft.

Figuur 1: Uitgaven van de VS aan de defensie in de periode van 2000 tot 2011.⁸⁴

⁸² Charles C. Mann, 'Smoke Screening'. Zie:<<http://www.vanityfair.com/culture/features/2011/12/>>.

⁸³ Anoniem, 'Congressional Research Service Reports on Intelligence and Related Topics', Zie:< <http://www.fas.org/sgp/crs/intel/index.html>>.

⁸⁴ Steve Clemons, '9/11 and a Measure of Bin Laden's Success' (2011).

3.1.2. Militair beleid in de periode van 2004 – 2008

Vanaf 2004 ging het roer om in het anti-terrorismebeleid van de VS. De doelstellingen van het gevoerde militaire beleid bleken te duur en te weinig effectief.⁸⁵ Ook zou de vijandige dreiging volgens de regering-Bush wezenlijk anders zijn dan bij aanvang van de campagne:

The enemy we face today in the War on Terror is not the same enemy we faced on September 11. Today, the principal terrorist enemy confronting the United States is a transnational movement of extremist organizations, networks, and individuals –and their state and non-state supporters (...) the movement is not controlled by any single individual, group, or state. (...) What unites the movement is the ideology of oppression, violence, and hate.⁸⁶

Voor de definitieve uitschakeling van Al Qaida werd een aanpassing van de nationale strategie onvermijdelijk geacht, waarbij de nadruk kwam te liggen op het aanpakken van de dieperliggende oorzaken van terrorisme en *nation-building*, maar in de praktijk bleek dat de uitschakeling van de Al Qaida-leiding wel het primaire doel bleef.⁸⁷

3.1.2.1. Defeat in de periode 2004-2008

Vanaf 2004 had Al Qaida-Centraal zich weten te hergroeperen en te versterken in het gebied Waziristan onder leiding van Ayman Al-Zawahiri. Hij zette daar trainingskampen op en daardoor werd dit gebied weer een centrum van controle en commandoposten met als doel het faciliteren van trainingen en het inspireren van volgelingen. Vanaf 2006 werden door de VS verschillende militaire operaties uitgevoerd om gebieden van de Taliban en Al Qaida te heroveren en de strijders uit te schakelen. Dit bleef zonder resultaat want Al Qaida had in 2007 weer een sterke kern. Vanuit die kern had zij een groeiend gedecentraliseerd netwerk van volgelingen en amateurs weten te realiseren, zoals de onderstaande figuur aantoont.⁸⁸

Zie:<http://cdn.theatlantic.com/static/mt/assets/steve_clemons/assets_c/2011/07/US%20Defense%20Spending%20Trends%202000-2011-56198.php>.

⁸⁵ Dit werd aangezwengeld in oktober 2003 binnen de Amerikaanse regeringstop door een memo van de Amerikaanse minister van Defensie Donald Rumsfeld over de vraag of Amerika wel daadwerkelijk vooruitgang boekte in de bestrijding van terrorisme, of dat een strategiewijziging noodzakelijk was.

⁸⁶ *National Strategy for Combating Terrorism* (2006).

Zie:<<http://www.state.gov/documents/organization/71936.pdf>>.

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ Audrey Kurth Cronin, *How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns* (Princeton 2011) pp. 165-171.

Figuur 2: Overzicht van de landen waar Al Qaida-filialen actief zijn sinds de start van de WOT.⁸⁹

Wereldwijd steeg het aantal Al Qaida-filialen in de periode van 2004 tot 2008 explosief, zoals in Somalië, de Maghreb, Irak en Jemen.⁹⁰ Deze filialen konden rekenen op en aanspraak maken op financiële steun, opleidingen en waar nodig aansturing vanuit Al Qaida-Centraal maar in een aantal gevallen opereerden zij ook zelfstandig.

3.1.2.2. Defend in de periode 2004-2008

De investeringen in de verdediging van de VS stegen met ruim 200 miljard in de periode 2004-2008. Investerings werden gedaan in betere technologie en infrastructuur. Zo was het aantal agenten verdubbeld in 2008 ten opzichte van 2001.⁹¹ Sinds 2001 was er een soort veiligheidsmanie ontstaan waarbij de nieuwste surveillancetechnologie werd gecreëerd zoals stralingsmonitoren voor inkomende goederen. Hun nut bleef dubieus. Acties zoals het fotograferen van alle passagiers bleken daarentegen wel te werken en verspreidden zich wereldwijd.⁹² De kosten van bijvoorbeeld alleen al de screening van laag-risico reizigers waren echter hoog met gemiddeld zo'n 7,4 miljard dollar per jaar.⁹³

Hebben de hogere uitgaven voor de veiligheid de VS ook veiliger gemaakt? Vanuit het oogpunt van Al Qaida kan gesteld worden dat de mogelijkheden om een vliegtuig te kapen geleidelijk tot een minimum zijn gedaald. Dit is mede het geval omdat passagiers en bemanning nu meer op de hoogte zijn van de gevaren.⁹⁴ Maar natuurlijk houdt dit niet in dat daarmee de dreiging weg bleef. Bij

⁸⁹ Anoniem, 'Al Qaeda around the world' (2011) Zie:<<http://www.bbc.co.uk/news/world-13296443>>.

⁹⁰ Stephen Van Evera, 'Assessing U.S. Strategy in the War on Terror', *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* Vol. 607 (2006) pp. 8-12.

⁹¹ White House Counterterrorism Reports, '9/11 Five Years Later: Successes and Challenges' (2006). Zie:<<http://2001-2009.state.gov/s/ct/rls/wh/71924.htm>>.

⁹² Ritchie S. King, 'How 5 Security Technologies Fared After 9/11' (2011).

Zie:<<http://spectrum.ieee.org/biomedical/devices/how-5-security-technologies-fared-after-911>>.

⁹³ Dan Milmo, 'After 9/11: airports 'wasting billions' on needless security checks for passengers', *The Guardian* (2011).

⁹⁴ Mann, 'Smoke Screening'.

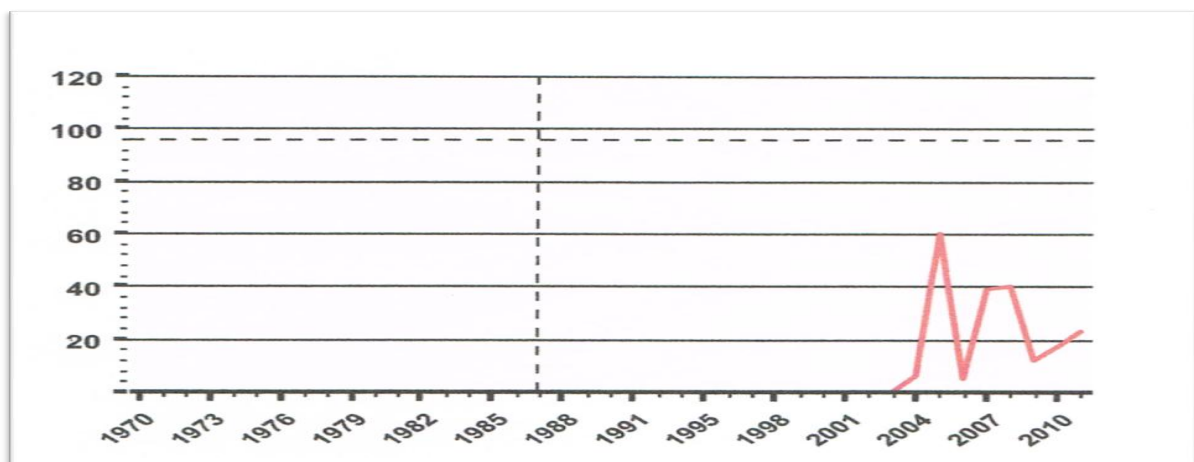
het bekijken van de dreiging gaat het niet alleen om kapingen van vliegtuigen. Al Qaida had ook andere mogelijkheden om aanslagen te plegen. Door de verhoogde veiligheidsmaatregelen verlegde Al Qaida de focus naar de rest van het Westen en pleegde aanslagen op westerse doelen buiten de VS. In elk geval kan gesteld worden dat de VS niet is verslapt in de beveiliging van het land. Dat blijkt uit de verhoogde beveiligingsbudgetten, maar ook uit het feit dat zij veertien pogingen van aanslagen in de VS wist te voorkomen.⁹⁵

Maar voelden de Amerikanen zich ook veiliger door deze maatregelen? Nee, juist niet. Dit gevoel van veiligheid duurde tot 2007 en is sindsdien dalende. In de tussenliggende periode steeg juist het gevoel van onveiligheid ondanks de stijgende uitgaven voor veiligheid.⁹⁶

3.1.2.3. Deny in de periode 2004-2008

Zoals eerder vermeld was de Amerikaanse regering sinds 2004 gefocust op Irak. Dat land wilde zij stabiliseren en opbouwen. De nieuwe strategie van 2004 legde de nadruk op *nation-building*, maar de veiligheidssituatie in Irak ging desondanks hard achteruit. Het Amerikaanse leger had alle aandacht nodig voor het voorkomen van een dreigende burgeroorlog, waardoor *nation-building* naar de tweede plek verschoof. Het aantal aanslagen in Irak bleef hoog en de VS wist het Al Qaida-filiaal in Irak niet onder controle te krijgen. Figuur 3 laat het verloop van het aantal aanslagen zien. Een daling van het aantal aanslagen is pas zichtbaar nadat de populariteit van Al Qaida-leider Al Zarqawi onder de Al Qaida leden daalde doordat hij met zijn brute aanslagen in 2005 in en buiten Irak ook vele moslimburgers doodde. Na zijn dood in 2006 was er weer sprake van een stijging van het aantal aanslagen zoals de onstaande figuur laat zien.

*Figuur 3: Aantal aanslagen van het Al Qaida-filiaal in Irak in de periode 2003-2011.*⁹⁷

⁹⁵ Carafano, e.a., 'Fifty Terror Plots Foiled Since 9/11'.

⁹⁶ Alan Silverleib 'Poll: Terrorism fears are fading', CNN.

Zie: <<http://edition.cnn.com/2008/POLITICS/07/02/terrorism.poll/>>.

In deze periode kwam een succesvolle samenwerking op gang tussen de VS en de Pakistaanse regering. De VS was in 2002 een langetermijnsamenwerking aangegaan met Pakistan voor een periode van vijf jaar. Ruim drie miljard dollar werd door de VS geïnvesteerd om Pakistan te ondersteunen in de strijd tegen Al Qaida. Vele acties werden ondernomen om Al Qaida aldaar te bestrijden. Resultaat bleef echter uit. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat het aantal aanslagen van Al Qaida in Pakistan sterk toenam van 22 per jaar in de periode 2004 -2006 naar 45 in 2007.⁹⁸

Ook in andere gebieden streden de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten tegen opkomende Al Qaida filialen, zoals in Somalië en Jemen. In deze gebieden trachtten zij in samenwerking met de lokale overheden terroristen aan te pakken. Deze acties leidden echter niet tot een verzwakking van Al Qaida maar enkel tot een versterking van het anti-VS sentiment bij de lokale bevolking.⁹⁹ Dat is mede te verklaren doordat de regeringen van beide landen corrupt waren en de terroristen in eigen land nauwelijks werden bestreden, ondanks de harde afspraken hierover met de VS. De regeringen kwamen met een zwak alternatief programma waarbij terroristen de mogelijkheid werd geboden zich te melden zonder opgesloten te worden, met als logisch gevolg dat het aantal leden en aanslagen niet daalde.¹⁰⁰

3.1.3. Militair beleid in de periode van 2008-2012

In 2008 erfde president Obama wat betreft de kracht van de lokale Al Qaida-filialen een verbeterde situatie in Irak, maar een verslechterde situatie in Afghanistan. De kern van Al Qaida had haar krachten hersteld in het Afghaanse/Pakistaanse grensgebied. In januari 2009 werd een nieuwe Amerikaanse anti-terrorisestrategie ontworpen waarin stond dat er meer aandacht besteed moest worden aan gebieden waar Al Qaida meer invloed had verkregen zoals in Noord-Afrika, het Midden-Oosten en Azië. In Afghanistan en Pakistan werd er voor gekozen om de Afghaanse troepen op te leiden zodat zij uiteindelijk zelfstandig zouden kunnen optreden tegen Al Qaida.¹⁰¹

3.1.3.1. Defeat in de periode 2008-2012

Obama verlegde in 2008 eerst de aandacht van Irak naar Afghanistan en Pakistan. In 2012 stuurde hij 33.000 extra militairen naar Afghanistan voor een zogenaamde 'surge', maar deze actie verliep niet succesvol. Het was bijvoorbeeld niet gelukt om het command-and-control centrum van Al Qaida te

---

⁹⁷ Ontleend aan de Global Terrorism Database. Zie:<<http://www.start.umd.edu/gtd/>>.

⁹⁸ Ontleend aan de website van het Department of State, 'Country Reports on Terrorism 2007', p. 139. Zie:<<http://www.state.gov/documents/organization/105904.pdf>>.

⁹⁹ James M. Dorsey, *Middle East Studies*, Vol. 1:3(2010), p. 1.

¹⁰⁰ Department of State, 'Country Reports on Terrorism 2007', p. 113.

¹⁰¹ Seth G. Jones, 'Resurgence of al Qaeda' (2012).

Zie:<<http://www.rand.org/publications/randreview/issues/2012/fall/leadership/resurgence-of-al-qaeda.html>>.

bombarderen.¹⁰² Dit vormde een reden voor de Amerikaanse regering om meer in te zetten op *drone*-aanvallen. Obama heeft in vier jaar tijd toestemming gegeven voor meer dan 160 aanvallen middels *drones* - vier keer zoveel als zijn voorganger. Deze aanvallen waren gericht tegen al Qaida- en Taliban-leiders die zich herbergden in de onaantastbare *safe havens* in de tribale gebieden van Pakistan en Jemen.¹⁰³ Enkele maanden na de grootschalige *drone*-aanvallen in 2011 verklaarde de minister van Defensie Leon Panetta dat deze actie een keerpunt zou zijn in de strijd tegen Al Qaida. Hij ging ervan uit dat als de druk maximaal zou worden opgevoerd dat Al Qaida daardoor ten onder zou gaan.¹⁰⁴ Ook waarnemers in Washington verwachtten dat de terreurgroep het verlies van nog meer leiders niet zou kunnen opvangen.¹⁰⁵ Op 2 mei 2011 werd Bin Laden gedood en de nieuwe nummer twee Atiyah Abd Al Rahman, werd op 22 augustus 2011 in Pakistan gedood.¹⁰⁶ Al-Qaida raakte steeds meer verzwakt doordat veel leiders wegvielen.¹⁰⁷

Echter, tot op heden overleeft Al Qaida als organisatie juist omdat zij zich nauwelijks organiseert. Het heeft maar één aanslag nodig om weer op de kaart te staan. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de ontwikkelingen in Irak waar in mei 2011 een aantal kopstukken van Al Qaida werd opgepakt, wat volgens de VS het einde van het filiaal in Irak zou betekenen. Maar steeds is gebleken dat de terreur doorgaat. Weliswaar kan gesteld worden dat er geen grote, spectaculaire aanslagen meer worden gepleegd in Irak sinds 2011, maar hier staat tegenover dat er nog steeds heel veel relatief kleinere aanslagen plaatsvinden. Voor dat soort kleinere aanslagen is geen grote ideoloog nodig. Dus als er weer een kopstuk van Al Qaida in Irak wordt gedood, staat er weer een ander op. Daar komt bij dat het land corrupt is en er veel wapens voorhanden zijn. Terrorisme is om die redenen nauwelijks uit te roeien.¹⁰⁸

3.1.3.2. Defend in de periode 2008-2012

Hoewel er in de periode 2008-2012 geen terreuraanslagen hebben plaatsgevonden in de VS, was de CIA bezorgd over de bedreiging van het vaderland. Deze bezorgdheid komt voort uit het feit dat voornamelijk de nieuwere Al Qaida-filiaalen en *homegrown*-terroristen getracht hebben om aanslagen

---

¹⁰² Seth G. Jones, 'What Went Wrong in Afghanistan? Allowing a Sanctuary in Pakistan' (2013).

Zie:<<http://www.rand.org/commentary/2013/03/01/FP.html>>.

¹⁰³ Peter Bergen, 'Time to declare victory: al Qaeda is defeated' (2012).

Zie:<<http://security.blogs.cnn.com/2012/06/27/time-to-declare-victory-al-qaeda-is-defeated-opinion>>.

¹⁰⁴ Anoniem, 'Al Qaida's nummer twee gedood in Pakistan' (2011), NRC.

Zie:<<http://www.nrc.nl/nieuws/2011/08/27/al-qaedas-nummer-twee-gedood-in-pakistan/>>.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Al Rahman zou na de dood van Bin Laden in mei doorgeschoven zijn naar de tweede plaats in de hiërarchie van Al Qaida, achter de nieuwe leider Ayman al-Zawahiri.

¹⁰⁷ Zie voor een lijst van gevallen Al Qaida-leden:

<<http://www.state.gov/documents/organization/195768.pdf>>.

¹⁰⁸ Peter van der Ploeg, 'Topmannen Al Qaeda in Irak opgepakt'.

Zie:<<http://www.nrc.nl/nieuws/2011/05/18/topmannen-al-qaeda-in-irak-opgepakt/>> .

te plegen op de VS. Een goed voorbeeld daarvan is de poging van de Nigeriaanse Umar Abdulmutallab om op 25 december 2009 explosieven tot ontploffing te brengen aan boord van een vlucht op weg naar Detroit, in opdracht van Al Qaida in de Arabische Peninsula (AQAP). Dit filiaal kwam tot stand door een fusie tussen twee regionale uitlopers van het internationale islamitische militante netwerk in Jemen en Saoedi-Arabië. De AQAP werd al vanaf 2009 de meest actieve operationele franchise van Al Qaida buiten Pakistan en Afghanistan.¹⁰⁹

Drie jaar later werd een soortgelijke aanslagpoging verijdeld door de Amerikaanse regering. De dreiging zou weer afkomstig geweest zijn van de AQAP. Alleen zou de zelfmoordterrorist nu geen metaal gebruikt hebben in de bom, zodat het explosief door de veiligheidscontroles op vliegvelden zou kunnen komen. Dit wijst erop dat Al Qaida haar methodes en tactieken aanpast. Dat blijkt ook uit de poging van het Al Qaida filiaal eind 2010 om bompakketten naar de VS te sturen, die werden onderschept. De pakketten waren geadresseerd aan synagogen in Chicago, de thuisstad van Obama.¹¹⁰ Hieruit blijkt wederom dat AQAP zich aanpaste aan de mogelijkheden en naar nieuwe mogelijkheden bleef zoeken, zij het zonder succes.¹¹¹

Sinds het aantreden van Obama is er een sterke stijging te zien in het aantal pogingen om de VS aan te vallen van Al Qaida-filiaalen en *homegrown*-terroristen die zijn geïnspireerd door Al Qaida. Tijdens de voorgaande acht jaren van de regering-Bush zijn er 25 pogingen gedaan.¹¹² Sinds het aantreden van Obama zijn er in een periode van krap drie jaar 23 pogingen gedaan. Met name na de dood van Bin Laden is er een stijging waar te nemen in het aantal aanslagpogingen op de VS van gemiddeld 6 aanslagpogingen op de VS in 2010 naar 9 per jaar in 2011.¹¹³ Uiteindelijk bleek geen van deze verijdelde aanslagen van de schaal te zijn die velen vreesden. Bij de meeste plots ontbrak er een internationale verbinding met het Al Qaida-netwerk, maar ging het met name om pogingen van Amerikaanse burgers, de *homegrown*s, die voornamelijk geradicaliseerd waren in de VS maar wel geïnspireerd worden door Al Qaida.¹¹⁴

---

¹⁰⁹ Zie de grafiek op:

<http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?start_yearonly=&end_yearonly=&start_year=&start_month=&start_day=&end_year=&end_month=&end_day=&asmSelect0=&perpetrator=20522&perpetrator=20032&perpetrator=20496&dtp2=all&success=yes&casualties_type=b&casualties_max=>

¹¹⁰ Anoniem, 'VS verijdelen aanslag al-Qaida op vliegtuig'.

Zie:< http://www.refdag.nl/nieuws/buitenland/vs_verijdelen_aanslag_al_qaida_op_vliegtuig_1_642286>.

¹¹¹ Anoniem, 'Allies thwart terror plot using cargo planes', *Newsday: U.S.*.

Zie:<<http://peteking.house.gov/media-center/in-the-news/newsday-us-allies-thwart-terror-plot-using-cargo-planes>>.

¹¹² Zie bijlage 1 voor gedetailleerd overzicht van aanslag pogingen op de VS sinds 2001 tot 2012.

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ Carafano, e.a., 'Fifty Terror Plots Foiled Since 9/11'. Zie:< <http://report.heritage.org/bg2682>>.

3.1.3.3. Deny in de periode 2008-2012

In de periode 2008-2012 slaagden de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten wederom erin een aantal trainingskampen te sluiten. Maar in dezelfde periode werden er nieuwe Al Qaida-filiale en -trainingskampen opgericht, met name door de AQAP. De VS wist in 2010 de Jemenitische regering te bewegen om meer actie te ondernemen tegen de AQAP. Het Jemenitische leger werd daarbij ondersteund door de VS met adviseurs en inlichtingendiensten. Hoewel beweerd werd dat bij dit grootscheepse offensief zes leiders werden gedood, was het verder zonder succes omdat het leger het filiaal niet wist uit te schakelen. Ook na het offensief bleef het filiaal op een frequente basis aanlagen plegen.

Ondanks de grote inzet van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten is het einde van Al Qaida niet in zicht, want anno 2012 heeft de terreurorganisatie een bijna eindeloze hoeveelheid *safe havens* in onder meer Jemen, Somalië, Soedan en Irak. Veel van deze landen zijn in 2012 een veiligere plek voor Al Qaida dan Pakistan. Daarnaast heeft het Amerikaanse leger ondanks zijn lange betrokkenheid bij de militaire campagne in Afghanistan de Taliban en Al Qaida daar niet kunnen verslaan en het is hem tevens niet gelukt om de stabiliteit in het land te herstellen – ook al zegt Obama dat Al Qaida onder meer druk staat dan ooit sinds 2001.¹¹⁵ De VS heeft miljarden dollar uitgegeven aan het handhaven van de veiligheid in Afghanistan en heeft daar mensen opgeleid en getraind om zelfstandig te kunnen vechten tegen de Taliban en Al Qaida, maar tot dusver laten zij niet zien dat zij zelf willen optreden tegen deze krachten.

3.2 Internationale samenwerking met de VN en met de coalitiepartners

3.2.1. 2001-2004 Neutraliteit onbespreekbaar

In de eerste maanden na 9/11 was er sprake van sterke solidariteit binnen de internationale gemeenschap.¹¹⁶ Zo zocht en kreeg de VS steun van bondgenoten zoals de NAVO en de VN doordat de Veiligheidsraad Resolutie 1383 aannam. Hierdoor kreeg de VS de legitimiteit om te reageren op de aanvallen. Dat was opvallend omdat de VN tot dan toe niet stond te springen om een rol te spelen in de bestrijding van terrorisme.¹¹⁷

Na enkele maanden werd de Amerikaanse houding ten opzichte van de bondgenoten echter steeds onverschilliger en koos de VS voor een unilaterale koers. Onder invloed van de neoconservatieven – die een kleine, zeer invloedrijke groep binnen de Republikeinen vormden – koos de regering-Bush voor deze expliciete imperiale politiek, een *Pax Americana*, waarbij de VS ongebonden de rol van de leider van de wereld op zich zou nemen. Deze internationale, unilaterale

---

¹¹⁵ Rathnam Indurthy, 'The Obama administration's strategy in Afghanistan', *International journal on World peace* Vol. XXVIII:3 (2011) p. 7.

¹¹⁶ Rik Colsaet, *Macht en waarden in de wereldpolitiek* (Gent, 2009) p. 103.

¹¹⁷ Jane Boulden en Thomas G. Weiss, *Terrorism and the UN. Before and after 9/11* (Bloomington, 2004) p. 80.

politieke koers kwam duidelijk naar voren in de National Security Strategy (NSS) van 2002 en in de ondernomen militaire acties waarop hieronder dieper wordt ingegaan aan de hand van de kwesties Afghanistan en Irak.¹¹⁸

Afghanistan

Een van de eerste stappen op weg naar een unilaterale koers zette de VS door de invloed van de NAVO in de kwestie Afghanistan aan banden te leggen. In eerste instantie reageerde de NAVO op de aanslagen van 9/11 coöperatief door artikel 5 van het Handvest van de NAVO in werking te laten treden. Dat hield in dat een aanval op één van de lidstaten werd opgevat als een aanval op alle leden. Voor het eerst in zijn bestaan werd deze clausule van toepassing. Deze clausule werd echter niet juist benut, want van een gezamenlijk optreden was in de praktijk geen sprake. De regering-Bush wilde dat het Amerikaanse leger zelfstandig het harde werk zou doen in Afghanistan, de NAVO mocht enkel een *peace keeping*-operatie verzorgen. Maar een dergelijke operatie viel juist niet onder artikel 5.¹¹⁹

Het werd al snel duidelijk dat de VS niet vertraagd of gehinderd wilde worden in zijn missie door internationale assistentie. De VS volgde bij het tot stand brengen van de coalitie niet de route via de multilaterale instituties zoals de VN en de NAVO. De VS zag alleen nadelen in multilaterale acties en bracht daarom een ad hoc-coalitie bijeen. Bij die coalitie was het niet noodzakelijk dat de NAVO mee zou doen en dat Washington niet te veel op de Europese troepen zou steunen. Voortaan zou de missie de coalitie gaan bepalen niet andersom, zei de Minister van Defensie Donald Rumsfeld:

There is no coalition. There are multiple coalitions. . . . Countries do what they can do. Countries help in the way they want to help. . . . And that's the way it ought to work. I'll tell you why. The worst thing you can do is to allow a coalition to determine what your mission is. The mission has to be to root out the terrorists. It's the mission that determines the coalition.¹²⁰

Ondanks de internationale weerstand tegen deze gang van zaken werd er in Afghanistan opgetreden met een vrij brede coalitie "of the able and willing" onder leiding van de VS in plaats van de gebruikelijke NAVO.¹²¹ De Amerikanen weigerden echter elke vorm van inspraak van de bondgenoten in de missie. In de praktijk werkte de VS de internationale vreedstroepen tegen in Afghanistan doordat zij hen beperkte om buiten Kabul te opereren. Het slagen van het doel van de VS in Afghanistan leidde ertoe dat de regering-Bush werd bevestigd in het idee dat zij had over veiligheid.

---

¹¹⁸ Colsaet, *Macht en waarden in de wereldpolitiek*, p. 103.

¹¹⁹ Martin Reichard, *The Eu-Nato Relationship: A Legal And Political Perspective* (Hampshire, 2006) p. 116.

¹²⁰ Anoniem, 'Secretary Rumsfeld interview with Larry King', *CNN* (2001).

Zie: <http://www.defenselink.mil/transcripts/2001/t12062001_t1205sd.html>.

¹²¹ Er werd wel gebruik gemaakt van bepaalde NAVO-middelen, zoals vliegtuigen en schepen, maar niet van de commandostructuur.

Namelijk dat veiligheid enkel met de inzet van militaire kracht behoed en gegarandeerd kon worden. Hierdoor werd zij eveneens bevestigd in het gevoel dat de unilaterale koers een juiste keuze was.¹²²

Ook na het eerste succes in Afghanistan bleven vele Europese regeringen kritiek leveren op het Amerikaanse beleid. De ad hoc-vorm van de coalitie maakte het echter mogelijk voor de VS om door te zetten zonder zich veel van de kritiek aan te trekken en de missie was, in Amerikaanse ogen, een succes.

Irak

Het recht op zelfverdediging, dat de oorlog in Afghanistan rechtvaardigde, werd door de VS gezien als een permanent recht.¹²³ Het was daarom volgens de regering-Bush niet nodig om via de VN goedkeuring te vragen voor een preventieve oorlog in Irak. Zo werd het ook letterlijk gezegd door viceminister van Defensie Paul Wolfowitz in februari 2002: "We have been attacked. We don't need a UN resolution for our self defence."¹²⁴ Dit stond wederom lijnrecht tegenover de visie van de Europese staten. Dat blijkt uit de reactie van Chris Patten, Europees commissaris voor buitenlandse betrekkingen. Patten hekelde het Amerikaanse instinct voor unilateraal optreden en de notie dat veiligheid wordt bereikt door militaire kracht.¹²⁵ Er ontstond verdeeldheid binnen de EU over het wel of niet ondersteunen van de Amerikanen in Irak, waardoor de zoektocht naar consensus met de Amerikanen werd bemoeilijkt.¹²⁶ Doordat grootschalige steun uitbleef zag de regering-Bush zich genoodzaakt om terug te keren naar de Veiligheidsraad en hij zette de raad onder druk door een ultimatum te stellen.

Will the United Nations serve the purpose of its founding, or will it become irrelevant? . . . The Security Council resolutions will be enforced . . . or action will be unavoidable."¹²⁷

Dit ging in tegen de visie van Kofi Annan, die de VS smeekte te kiezen voor een multilaterale weg. De permanente leden van de VN-veiligheidsraad waren daarentegen niet overtuigd van de noodzaak van een militaire aanval op Irak. Een ontwerpresolutie werd herhaaldelijk aangepast, tot eerst China en later ook Frankrijk en Rusland de inhoud aanvaardbaar vonden. Het zoeken naar overeenstemming

---

¹²² Boulden en Weiss, *Terrorism and the UN before and after September 11*, p. 74.

¹²³ Liza Groeneveld, *Transatlantische betrekkingen en het Europees veiligheidsbeleid tijdens Bush*, Masterscriptie (Utrecht, 2006) p. 29.

¹²⁴ Ibidem.

¹²⁵ Anoniem, 'Patten: Unilaterale politiek VS is fout'.

Zie: <<http://www.digibron.nl/search/detail/012dcb8c6168d7e5eacf1662/>>.

¹²⁶ Zo keerden bijvoorbeeld voor het eerst sinds het einde van de Koude Oorlog de Duitsers zich openlijk tegen de Amerikanen. Ook keerden België, Frankrijk en Rusland zich tegen het gebruik van geweld. Onder druk van de kritiek in eigen kring en gesterkt door de Britse en Franse steun.

¹²⁷ Patrick Steward, 'The Mission Determines the Coalition': The United States and Multilateral Cooperation after 9/11', *Council on Foreign Relations*, Nov.(2009) p. 15.

met internationale partners was opmerkelijk, omdat Bush zich sinds zijn aantreden, met uitzondering van een korte periode na 11 september 2001, nauwelijks iets aan had getrokken van de mening van andere landen. De resolutie die tot stand kwam was een overwinning voor de regering-Bush. Amerika bleek de internationale politiek van de WOT blijvend te kunnen domineren.¹²⁸

Deze ontwikkelingsgang ging voor de VS niet ver en snel genoeg. De VS was ervan overtuigd dat Irak toch over massavernietigingswapens beschikte en dat Saddam Hoessein de resolutie schond omdat hij onvoldoende meewerkte aan ontwapening. Dit was reden voor de VS om op 17 maart 2003 de unilaterale koers weer in te zetten door aan Hoessein een ultimatum van 48 uur te stellen om Irak te verlaten.¹²⁹ Toen hier geen gehoor aan werd gegeven begon de invasie in Irak. Wederom had de regering-Bush de traditionele diplomatie vervangen door de doctrine van de preventieve oorlog, waarbij de bondgenoten geen invloed hadden op het beleid. Het unilaterale handelen van de VS vormde in de ogen van Europa en de VN een bedreiging voor de multilaterale wereldorde.

De samenwerking van de VS met niet-westerse landen verliep vele malen soepeler. Het doel van die geïntensiveerde samenwerking sinds 2001 was het verzwakken van het door Al Qaida geschapen beeld van een *clash of civilisations* tussen Oost en West en Noord en Zuid. Daarom ging de VS actief partnerships aan met landen in de moslimwereld om gezamenlijk het leven van moslims te verbeteren. Amerika stelde zich op als de grootste donor van voedsel en medische hulp in bijvoorbeeld Palestina, in het door de tsunami getroffen Indonesië in 2004 en in Pakistan in 2005 na de allesverwoestende aardbeving aldaar.¹³⁰ Hierdoor daalde het anti-Amerikaanse sentiment in deze landen in eerste instantie wel maar op de lange termijn niet, zoals de onderstaande figuur aantoont.

*Figuur 4: Overzicht van een meting onder de bevolking van Indonesië en Pakistan op de vraag of de burgers positief of negatief tegenover de VS staan. In deze figuur is het percentage van de bevolking dat positief tegenover de VS staat opgenomen.*¹³¹

Country	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Indonesië	-	-	-	38	30	29	37	63	59	54	-	61
Pakistan	10	-	21	23	27	15	19	16	17	12	12	11

¹²⁸ Hierin werd vastgelegd dat Irak in overtreding was van verschillende VN-resoluties onder Hoofdstuk VII van het Handvest, waarmee militaire actie gelegitimeerd was.

¹²⁹ Zie: <<http://nos.nl/archief/2003/irak//pagina/conflict/resolutie.html>>.

¹³⁰ Strategic Communication and Public Diplomacy Policy Coordinating Committee, 'U.S. National Strategy for Public Diplomacy and Strategic Communication', p.29.

Zie:<<http://www.state.gov/documents/organization/87427.pdf>>.

¹³¹ Ontleend aan database van de Pew Research Project.

Zie:<<http://www.pewglobal.org/database/indicator/1/group/7/>>.

3.2.2. 2004-2008. De tweede termijn van de regering-Bush: De VS blijft de internationale strategie van de WOT domineren

In het begin van zijn tweede termijn leek het er op dat de regering-Bush een andere internationale koers ging varen, want in tegenstelling tot zijn eerste termijn bracht Bush diplomatieke bezoeken aan zijn bondgenoten. Die diplomatieke benadering was een direct gevolg van het moeizame verloop van de oorlog in Irak en Afghanistan. Het geloof in de oppermacht van de VS had een enorme knauw gekregen.

Een andere verandering was de meer pragmatische opstelling van de regering-Bush. Zij was namelijk gaan beseffen dat zij wel degelijk behoefte had aan bondgenoten om haar doelstellingen te realiseren. Niettemin wilde zij wel *de primus inter pares* blijven.

Wat ook veranderde was dat de regering-Bush vanaf 2005 steeds vaker de boodschap van democratisering vooropschoof als leidend en legitimerend principe, mede om zich van internationale steun te voorzien. Maar democratisering in de moslimwereld bleek gedurende Bush' tweede regeringsperiode verder weg dan ooit. Hij had geen einde weten te brengen aan de gespannen internationale verhoudingen.

Ondanks deze accentverschillen bleek het beleid in de praktijk een voortzetting van het beleid van de eerste termijn. Dit was een beleid gekenmerkt door militaire macht en een hard optreden tegen alle vijanden van Amerika in plaats van de beloofde *nation-building* waardoor ook de internationaal-politieke wrijvingspunten hetzelfde bleven. Met name vanuit Europa en de islamitische wereld werd grote onvrede geuit over het feit dat het internationale recht geregeld moest wijken voor de WOT: verdachten werden zonder proces opgesloten in Guantánamo Bay, Iraakse gevangenen werden gemarteld in gevangenis zoals Abu Ghraib of weggesluisd via geheime CIA-vluchten.¹³² Tegen deze korte termijnoplossingen die de VS initieerde bestond een groeiende weerstand bij zowel de Amerikaanse bondgenoten als niet-bondgenoten.¹³³ Daarnaast bleek het de Amerikaanse regering niet te gaan om het herstellen van de oude bondgenootschappen, maar het herstel van de Amerikaanse hegemonie. De VS was vastbesloten de rol van de VN te marginaliseren zodat het ongehinderd de politieke controle kon behouden in Irak. Tevens wilde het een "inefficiënte" VN-vredesoperatie voorkomen. In de daaropvolgende jaren keerde de VS zich met tegenzin noodgedwongen naar de VN. Voornamelijk wanneer de VS steun nodig had om zijn acties van (meer) legitimiteit te voorzien of wanneer het financiële of militaire middelen nodig had.¹³⁴ Bush zorgde er met zijn harde militaire optreden en retoriek voor dat de wereld verder polariseerde en het zorgde voor verlies van geloofwaardigheid in internationale

---

¹³² Anoniem, 'Relatie EU-VS'. Zie:< http://www.europa-nu.nl/id/vhszn3xmqrw/relatie_eu_vs>.

¹³³ Bruce Hoffman, 'A counterterrorism strategy for the Obama administration', *Terrorism and Political Violence* 21:3 (2010) p. 361.

¹³⁴ Steward, 'The Mission Determines the Coalition', pp. 42-44.

spelers. Door het eenzijdige optreden in Afghanistan en vooral Irak had Bush de geloofwaardigheid van de VN, de NAVO en de VS zelf in het geding gebracht.¹³⁵ De internationale politieke koers van de WOT tijdens de eerste en tweede ambtstermijn van de regering-Bush kan getypeerd worden als unilateraal en isolationistisch.¹³⁶ Acht jaar lang had hij met de invloed van de NAVO korte metten gemaakt en had hij de VN slechts beschouwd als een bijzaak in de strijd tegen terrorisme.¹³⁷

3.2.3. 2008-2012. De regering-Obama en de internationale strategie in de WOT: Change?

Obama accepteerde het multilaterale karakter van de VN meer dan zijn voorganger. Ook sloot zijn retoriek meer aan bij de wijze waarop de VN trachtte terrorisme te bestrijden.¹³⁸ Obama beloofde de geschonden Amerikaanse geloofwaardigheid te herstellen door te voldoen aan internationaal en nationaal recht. Bijvoorbeeld door het sluiten van Guantanamo Bay.

Gedurende zijn strijd tegen Al Qaida kreeg Obama te maken met externe gebeurtenissen die invloed hadden en hebben op het verloop van de WOT, zoals de economische crisis en de opkomst van de Arabische Lente. Onder Obama's leiding werd de druk op de Europese NAVO-partners verhoogd om net als de VS zelf een grotere bijdrage te leveren aan de oorlog in Afghanistan. Maar Obama wist de oude Europese bondgenoten niet te herwinnen voor de WOT. In tegenstelling tot Bush was het gebrek aan volledige steun niet te wijten aan het door Amerika gedomineerde beleid in de WOT maar juist door externe factoren zoals de financiële crisis.

In steeds meer Europese lidstaten groeide het verzet tegen verlenging, laat staan uitbreiding, van de missie in Afghanistan. De oorlog had niet alleen aan vele honderden militairen het leven gekost, maar drukte ook nog eens zwaar op de defensiebegrotingen van de deelnemende landen. De crisis dwong overheden om op zoek te gaan naar forse besparingen. Voor sommige landen was het militaire avontuur in Afghanistan een verleidelijke bezuinigingspost.

Wanneer de beide regeringen van Bush en Obama gezamenlijk worden geanalyseerd valt er een tendens waar te nemen van een regering die een unilaterale koers vaart in de WOT. De basis daarvoor werd gelegd door Bush. Obama heeft geprobeerd om een keerpunt teweeg te brengen, maar desondanks is er van een echt multilateraal optreden nog geen sprake. Er blijft kritiek bestaan op unilateraal optreden van de VS, zoals bijvoorbeeld op de *drone*-aanvallen. Dit vormt een probleem voor de VS en ook andere landen, omdat juist samenwerking en een mondiaal optreden

---

¹³⁵ Krijn Schramade, '9/11 veranderde de wereld niet'. Zie:< <http://www.thepostonline.nl/2011/09/13/911-veranderde-de-wereld-niet/comment-page-1/>>.

¹³⁶ Michael Hirsh, 'Bush and the World', *Foreign Affairs* 81:5 (2002) p. 5. Zie:<<http://courses.kvasaheim.com/pls440/docs/Hirsh%202002.pdf>>

¹³⁷ Ibidem.

¹³⁸ Ernest Harsch, 'Africa looks beyond 'war on terror''.

Zie:<www.un.org/africarenewal/magazine/october-2009/africa-looks-beyond-%E2%80%98war-terror%E2%80%99>

steeds belangrijkere elementen vormen in de strijd tegen een zich verspreidend Al Qaida. Onder Obama is de Amerikaanse koers echter niet langer de belangrijkste oorzaak van verdeeldheid en een gebrek aan samenwerking, maar spelen andere, externe invloeden een belangrijkere rol.

De Arabische Lente

Ontwikkelingen in de Arabische wereld in relatie tot de 'Arabische Lente' kennen zowel een positieve als een negatieve kant voor de bestrijding van terrorisme. Een positief effect van de opstanden die gepaard gaan met een beroep op westerse idealen als democratie en vrije verkiezingen, is dat de futiliteit van de boodschap van Al Qaida daarmee wordt aangetoond. Het omverwerpen van de repressieve regimes, die (behalve in Libië en nu in Syrië) hebben aangetoond dat gewelddoos verzet succesvoller kan zijn dan de gewapende strijd van georganiseerde radicale groeperingen. Sterker nog, de roep in de Arabische wereld om democratie en meer vrijheid kan worden gezien als een afwijzing van het gewelddadige discours van jihadisten.¹³⁹ Dat werd bevestigd doordat er geen reactie kwam vanuit de bevolking op de boodschap van Al Qaida, die beweerde dat zij door acties zoals 9/11 de Arabische Lente in gang heeft gezet. Het is eveneens duidelijk dat wanneer de reden waarom men terrorisme bedrijft, wegvalt, de organisatie geen reden meer heeft tot bestaan en uiteenvalt. De lange termijneffecten zijn nu nog niet zichtbaar. De toekomst zal uitwijzen of de Arabische Lente de noodzakelijkheid van het bestaan van Al Qaida's terrorisme zal opheffen.

Een negatief effect van de Arabische Lente is dat het Al Qaida in staat stelt haar invloed in de regio te vergroten. Landen als Egypte kunnen een uitvalsbasis vormen voor de verdere verspreiding van het radicale gedachtegoed van de Moslimbroeders en andere islamitische groeperingen. Indien de Arabische Lente geen tastbare positieve veranderingen op zou leveren, bestaat de kans dat radicale groeperingen van toenemende scepsis en teleurstelling kunnen profiteren en zich met gewelddadige middelen tegen het centrale gezag gaan verzetten. Een dergelijke ontwikkeling betekent een verzwakking van de staat in negatieve zin en zou, in het geval radicale elementen staatsmacht weten te verwerven, tot toenemende internationale spanningen of zelfs interstatelijke conflicten kunnen leiden.

Door de komst van de Arabische Lente was de WOT naar de achtergrond verschoven op de internationale politieke agenda. Het draaide voornamelijk om het steunen van de Arabische Lente en om de crisis die in veel westerse landen invloed heeft op de mogelijkheden om een rol te spelen in de WOT.

Obama heeft zeker meer verbroedering tot stand weten te brengen door zich minder

---

¹³⁹ Instituut Clingendael, *Continuïteit en onzekerheid in een veranderende wereld. Strategische Monitor* (Den Haag, 2012) p. 68.

unilateraal op te stellen en de WOT niet als primair punt van zijn buitenlandbeleid naar buiten te communiceren. Maar ook zijn beleid bleef niet zonder kritiek.

3.3 Verschuivende beeldvorming over Al Qaida en de veranderende communicatieve reactie daarop van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten

In deze paragraaf worden de communicatieve acties van de Amerikaanse regering uiteengezet die een bepalende invloed hebben gehad op het gedrag van Al Qaida.¹⁴⁰ Na een analyse van de communicatieve acties van Al Qaida in hoofdstuk 4.5 kan vervolgens de vraag worden beantwoord of de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten gedurende de regeerperioden van Bush en Obama met hun *signals* onbedoeld een positief effect hebben gehad op het versterken van Al Qaida's strategische narratief. In dit onderzoek wordt onder strategische communicatie verstaan:

Focused [...] government efforts to understand and engage key audiences to create, strengthen, or preserve conditions favourable for the advancement of United States government interests, policies, and objectives through the use of coordinated programs.¹⁴¹

Maar uit wie bestaat die *audience*? De *audience* (het publiek) valt in drie groepen op te delen. Ten eerste de eigen bevolking van wie de regering steun nodig heeft voor het uitvoeren van het beleid. Deze groep wordt in dit onderzoek niet onderzocht. Ten tweede de buitenlandse regering waarvan de VS steun wilde verkrijgen in de strijd tegen Al Qaida, deze groep wordt hier wel besproken en sluit aan bij de hier voorgaande internationale analyse. Ten derde kunnen de Al Qaida-leden en mogelijke aankomende leden genoemd worden – de antagonisten. Dat de westerse media worden gevolgd door Al Qaida-leden is helder, omdat Bin Laden regelmatig inging op speeches van leden van de Amerikaanse regering.¹⁴² Ook de mogelijke aankomende leden vormen een belangrijk deel van die derde groep, want bij de strijd tegen een terreurorganisatie als Al Qaida gaat het er niet om hoeveel tegenstanders je elimineert, maar ook om hoeveel je er creëert.¹⁴³

Het is niet mogelijk om alle speeches te analyseren die gezamenlijk de strategische communicatie van de regering-Bush hebben gevormd. Daarom heb ik ervoor gekozen om in deze scriptie enkel in te zoomen op de speeches van Bush, Cheney, Rumsfeld en Wolfowitz. Zij hebben met elkaar het communicatieve beleid gedurende de WOT onder Bush bepaald. Dat deze keuze niet voorkomt uit een westerse visie op de retoriek blijkt uit een van de speeches van Bin Laden waarin

---

¹⁴⁰ Geltzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda*, p. 1.

¹⁴¹ Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, Joint Publication 1-02, p. 511.

¹⁴² Geltzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda*, p. 18.

¹⁴³ B.G.J. de Graaff, 'Winnen de dark mobs het van hun bestrijders?', *Beleid & Maatschappij* 36:2 (2009) p. 137.

hij deze groep mannen bestempelt als de kerngroep, de "ill- omened plan of the four".¹⁴⁴ Zij hadden een duidelijke winnaarsmentaliteit en als gevolg daarvan gingen zij offensief te werk, wat typisch was voor het neo-conservatief discours dat zij volgden. Kenmerkend hiervoor was een agressief buitenlands beleid en het geloof in de effectiviteit van militaire middelen: "the only path to peace and security is the path of action".¹⁴⁵ *Relentless action* zou het enige wapen zijn tegen terrorisme en een goede offensieve strategie de beste verdediging.¹⁴⁶ Door het tonen van de militaire dominantie van de VS in Afghanistan en Irak wilde de VS respect afdwingen van Al Qaida en buitenlandse regeringen.¹⁴⁷

3.3.1. De doelstelling van de regering-Bush 2001-2008

Vanaf de start van de WOT was er geen sprake van een alomvattende communicatiestrategie opgesteld door de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Toch ontstond er een impliciet kader met een overkoepelend element: het aantonen van de futiliteit van de doelstellingen, van de campagne en de strategie van Al Qaida. Maar in de praktijk werd deze doelstelling pas leidend onderdeel van de anti-terrorisestrategie van de VS vanaf Obama's aantreden in 2008. Het gevolg was dat er pas sindsdien meer aandacht kwam voor Al Qaida-leden en mogelijke nieuwe leden als *audience* in plaats van de eigen bevolking en het buitenland.¹⁴⁸ Tot die tijd was het anti-terrorismebeleid voornamelijk gefocust op het vernietigen van Al Qaida met militaire inzet, maar niet op het inzetten van de communicatie. De voorkeur voor militaire inzet boven communicatieve acties is in lijn met de neo-conservatieve visie van de regering-Bush die *on the offense* wilde blijven. De leden van de regering waren in de veronderstelling dat zij hierdoor het historische proces konden versnellen.¹⁴⁹ Zij hadden om die reden weinig oog voor de onbedoelde consequenties van hun handelen.

Daarnaast werd de communicatie ingezet om de WOT te verkopen aan de achterban in plaats van Al Qaida's narratief te verzwakken. Dat kwam duidelijk naar voren in de *Iraqi Threat-speech* en in de aanloop naar de oorlog toen de regering-Bush middels harde retoriek trachtte de burgers te overtuigen van de noodzaak van een oorlog in Irak.

Een derde doelstelling van de communicatie was het kweken van een ander begrip van de VS bij de terroristen in het buitenland. In de ogen van de regering-Bush stond het land bij terroristen als

---

¹⁴⁴ Geltzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda*, p. 12.

¹⁴⁵ 'The National Security Strategy of the United States of America' (September, 2002) p. 4.

Zie: <<http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>>.

¹⁴⁶ Geltzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda*, p. 45.

¹⁴⁷ Ibidem, p. 51.

¹⁴⁸ Ibidem, p. 43.

¹⁴⁹ Rachel van de Pol, *De publieke retoriek van de regering-Bush in haar toespraken gerelateerd aan terrorisme 2001-2007*, Masterscriptie (Utrecht, 2007) p. 114.

verzwakt te boek, wat was gelegen in de lichte wijze waarop Clinton gereageerd had op eerdere aanslagen van Al Qaida. Het gevolg was dat de regering-Bush op een overdreven wijze reageerde en dat er onzekerheid bleef over de invloed van communicatie op Al Qaida.

Het is van belang om de uitdagingen waarmee de Amerikaanse regering te maken heeft in het uitdragen van haar boodschap helder te hebben. Ik ga hier niet in op de vraag: “How has one man in a cave managed to out-communicate the world’s greatest communication society?”¹⁵⁰ Wel ga ik in op de vraag wat voor een boodschap en op welke manier deze wordt uitgedragen tegen deze niet te onderschatten krachtige retoriek. Vanaf 2001 was er een constante strijd gaande tussen de Amerikaanse regering en de top van Al Qaida, die ook gebruik maakt van moderne media om haar boodschap over te brengen op de drie *audiences*.

Het beeld van Al Qaida

Uit verschillende interviews met ambtenaren van de regering-Bush kan geconcludeerd worden dat het beeld van Al Qaida en haar leden en mogelijke nieuwe leden zeer schimmig en verschillend was gedurende de periode 2001-2008.¹⁵¹ Dat valt te verklaren omdat er geen consensus bestond over een kader waarbinnen Al Qaida begrepen en geanalyseerd kon worden. De cruciale *target audience* was dus niet helder.¹⁵² De VS heeft alle jihadi’s onder één noemer geplaatst in de communicatie. Al Qaida werd neergezet als een club barbaarse criminelen, wat leidde tot misleiding en een onterechte promotie van Al Qaida’s daden en was in die zin contraproductief.¹⁵³ Op deze wijze werd door de VS een soort Al Qaida-internationaal gecreëerd en dit werd een *self fulfilling prophecy*. Opvallend aan de Amerikaanse retoriek was het ontbreken van de noodzaak van het tonen van een basale kennis van Al Qaida’s grieven en wensen. Hierdoor ontstond er een nog sterker wij - zij gevoel dat leidde tot een soort beschavingsstrijd. Na de oorlog in Afghanistan begon de regering-Bush in haar toespraken geleidelijk een profiel te schetsen van een gevaarlijke wereld waarin terrorisme zijn tentakels dreigde te verspreiden. Op zichzelf staande incidenten werden regelmatig zonder duidelijk bewijs in één adem met terrorisme genoemd. Een voorbeeld hiervan is de anthrax-aanval via de post die op 18 september 2001 begon, waarbij zonder direct bewijs Al Qaida als dader werd neergezet.¹⁵⁴

---

¹⁵⁰ Anoniem, ‘China, U.S., Europe - Whose Century?’, *The Globalist* (2005).

Zie: <<http://www.theglobalist.com/StoryId.aspx?StoryId=4406>>.

¹⁵¹ Geltzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda*, p. 21.

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Ibidem, pp. 21-22.

¹⁵⁴ In september, oktober en november 2001 werden in de VS een aantal brieven met anthraxsporen aan personen en instanties gestuurd, die bij het openmaken vrij kwamen en leidden tot 22 besmettingen die vijf slachtoffers eisten. De daders zijn onbekend gebleven, ook al lagen er sterke verdenkingen bij een rechtse groepering binnen de VS.

3.3.2. Omslag in de communicatieboodschap vanaf 2003?

Pas een maand voor de inval van Irak begon Bush systematisch het idee van democratisering van Irak als een oorlogsdoel te introduceren in zijn toespraken. Op 10 april 2003, vlak na de inval van de Amerikaanse troepen in Irak, hield president Bush een toespraak gericht tot het Iraakse volk, waarin duidelijk het accent lag op *social engineering*.¹⁵⁵

Ook was er sprake van een verandering in de manier waarop de regering-Bush sprak tegenover *regime change*. De regering haalde in haar speeches over Irak minder vaak het bestrijden van terrorisme aan, maar sprak vooral over het belang van de universaliteit van democratische normen en waarden.¹⁵⁶ Veel commentatoren beargumenteerden dat de regering-Bush dit deed omdat de reden voor het binnenvallen van Irak wegviel toen bleek dat er geen massavernietigingswapens werden gemaakt en dat er geen link bestond tussen Al Qaida en Saddam Hoessein.¹⁵⁷ Dit leidde ertoe dat er in 2005 een naamsverandering van 'war on terror' naar 'global struggle against violent extremism' plaatsvond.¹⁵⁸ In 2006 werd de rol van de retorica in de bestrijding van terrorisme steeds meer naar voren geschoven ondanks dat de regering weinig vertrouwen had in de inzet van communicatie in de strijd tegen terrorisme. Zij was van mening dat mensen die eenmaal lid waren van Al Qaida niet meer afgeschrikt konden worden. Dit hield automatisch in dat alleen de mogelijke nieuwe terroristen een publiek vormden waar nog invloed op uit te oefenen viel.¹⁵⁹

Desondanks kwam er vanaf 2006 een bredere strategie waarin communicatie een grotere rol kreeg toebedeeld. Het doel van de retoriek was: het bedreigen van de kern van Al Qaida. Andere strategieën waren het onderstrepen van Al Qaida's verliezen en steun voor Al Qaida ontmoedigen door het promoten van Amerikaanse waarden en het denigreren van zijn terroristische tegenstanders. Er bleef echter onduidelijkheid over wie de VS nu als target zag in de WOT. Er is een aantal verwarrende boodschappen van president Bush die zegt dat Irak de plek is waar de VS zijn WOT uitvecht, waaruit blijkt dat hij geen oog had voor de WOT in Afghanistan en Pakistan.

3.3.3. Het communicatieve beleid van president Obama in de periode 2004-2008

Na het acht jaar durende bewind van Bush trachtte Obama de kloof die ontstaan was tussen Oost en West te dichtten. Hij beloofde een nieuw anti-terrorismebeleid dat zich zou kenmerken als doelgericht, effectiever, beter, wendbaarder en sterker. Door het aanpakken van de lopende

---

¹⁵⁵ Pol, *De publieke retoriek van de regering-Bush in haar toespraken gerelateerd aan terrorisme*, p. 27.

¹⁵⁶ Ibidem, p. 29.

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ Ibidem, p. 54.

¹⁵⁹ Geltzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda*, p. 40.

problemen ten aanzien van Afghanistan, Pakistan en Guantánamo Bay hoopte hij zijn woorden met daden kracht bij te zetten. Obama koos ook op communicatief vlak voor een meer diplomatieke en transnationale aanpak dan zijn voorganger. Zijn speeches waren bijvoorbeeld wel gericht op alle drie de groepen van de hier besproken *audience*. Een tweede verschil was dat Obama in zijn speeches de woorden terrorisme en WOT meed. Hij koos juist voor een positieve benadering van de gehele moslimgemeenschap, door menigmaal uit de Koran citeren en de moslimgemeenschap op een voetstuk te plaatsen wist Obama een nieuwe toon te zetten. Een goed voorbeeld daarvan is Obama's historische speech van juni 2010 in Cairo. Die speech werd een oproep voor gelijkheid onder en broederschap tussen de mensen.¹⁶⁰ Hiermee wilde hij duidelijk aangeven dat hij met het discours van Bush wilde breken, dat hij het Westen en Oosten weer dichterbij elkaar wilde brengen.¹⁶¹

De achterliggende gedachte van deze andere aanpak was dat Obama niet wilde dat anti-terrorisme zijn beleid zou domineren. Hij wilde dat bereiken door de oorlog tegen Al Qaida te herkaderen door het een lagere prioriteit te geven naast andere aspecten van het buitenlands beleid zoals bijvoorbeeld het streven naar volledige non-proliferatie.

Ook al was de boodschap en aanpak van Obama anders dan die van zijn voorganger, in de praktijk bleek de verandering achter te blijven. Zo was de aankondiging van het sluiten van Guantánamo Bay een belangrijke symbolische actie, maar is hier jaren later nog niet veel van terecht gekomen. Hieruit blijkt dat het herzien van het beleid lastig was en dat anti-terrorisemaatregelen ook Obama's beleid bleven domineren.

Wel is er sinds Obama's aantreden een andere verschuiving te zien in de communicatie. Deze is meer preventief en niet altijd alleen reactief op de daden van terroristen. De Amerikaanse regering laat nu veel meer zien dat zij acties heeft ondernomen die goed waren voor het creëren van een veiligere wereld en geeft Al Qaida niet meer het podium en de aandacht die de organisatie had onder Bush. Obama gebruikt communicatie meer als middel om terrorisme te voorkomen en te verminderen door de andere kant van de VS te laten zien: positief tegenover de moslimgemeenschap maar hard tegen terroristen.

---

¹⁶⁰ Deckx Stijn, 'Toepassing discoursanalyse op speech Obama in Cairo'.

Zie: < <http://www.student.kuleuven.be/~s0170806/o.htm> >.

¹⁶¹ Ibidem.

Hoofdstuk 4 De veranderende strategie van Al Qaida en haar reactie op het Amerikaanse anti-terrorismebeleid

4.1 Inleiding

Al Qaida, ofwel 'de basis', werd opgericht door Bin Laden en Sheikh Abdullah Azzam (de leider van de Palestijnse Moslimbroederschap) tijdens de Afghaanse oorlog in de periode van 1979 tot 1989. Het begon als een dienstenbureau van de Afghaanse *Moedjahedien* die vochten tegen de Sovjet-Unie. De overwinning op de Sovjet-Unie in 1989 gaf Bin Laden de inspiratie tot de oprichting van Al Qaida. Hij brak met Azzam, aangezien zij het niet eens werden over de koers van Al Qaida. De term Al Qaida werd door de FBI in 1998 op de organisatie van Bin Laden geplakt nadat bekend werd dat het verantwoordelijk was voor de aanslag op de ambassades van de Verenigde Staten in Kenia en Tanzania.

Voor 2001 was de organisatiestructuur van Al Qaida nog enigszins te vergelijken met andere terroristische groeperingen. Al Qaida's oorspronkelijke kerngroep bouwde een strakke, verticale hiërarchie op, bestaande uit honderden leden die een individuele eed zwoeren (de *bayah*) aan Bin Laden.¹⁶² In een stelsel van gasthuizen en trainingskampen ontving en instrueerde Al Qaida rekruten die door verschillende militante groepen waren gestuurd. Werkend binnen een strikt hiërarchisch systeem besloten kampcommandanten of iemand na zijn basistraining in aanmerking kwam voor een specialisatie. Voor elke specialisatie bestond een apart kamp en met behulp van administratiesystemen werden de vorderingen van de rekruten bijgehouden, maar ook de financiële vergoedingen die Al Qaida ontving.¹⁶³ Al voor de WOT had Al Qaida haar activiteiten uitgebreid naar Zuid-Oost Azië waar het banden aanging met regionale terroristische organisaties. Ook al hielden deze organisaties er soms nationale agenda's op na. Van eensgezindheid over operaties in het kader van een defensieve jihad was nog geen sprake.

Maar sinds het begin van de WOT is Al Qaida veranderd in een complex fenomeen dat gezien moet worden als een *los netwerk van netwerken*, die bijeengehouden worden door een gedeelde ideologie en dat gebruik maakt van moderne communicatiemiddelen om radicale moslims aan te trekken.¹⁶⁴ Nadat eerst wordt ingegaan op het doel van Al Qaida worden in dit hoofdstuk de veranderingen op militair, internationaal en communicatief vlak die het Al Qaida-netwerk heeft doorgemaakt vanaf 2001 tot 2012 uiteengezet.

---

¹⁶² Marc Sageman, *Leaderless Jihad, Terror Networks in the Twenty-First Century* (Pennsylvania, 2008) p. 29.

¹⁶³ Samenvatting van het verhoor van Shadi Abdalla een voormalige bodyguard van Bin Laden in 2002 in: Peter L. Bergen, *The Osama bin Laden I know* (2006) pp. 261- 266.

¹⁶⁴ Bakker en Boer, 'Al Qaida vijf jaar na 9/11', pp. 3-7.

4.2 Het doel van Al Qaida

De strijd tegen westerse invloeden in moslimlanden

Op basis van godsdienstige argumenten pleit Al Qaida voor de oprichting van een autoritair, reactionair moslimfundamentalistisch kalifaat, dat zich uitstrekt van Marokko tot de Filippijnen. Dit doel moet worden bereikt door middel van een *jihad* tegen moslimregimes die dit plan in de weg staan. Al Qaida richt zich bijvoorbeeld tegen regeringen die Amerikaanse militaire presentie toestaan of gedogen. De organisatie is echter nog niet tevreden indien deze regeringen hun banden met de VS doorsnijden. Dergelijke landen kunnen zich pas vrijwaren van terreur door volledig terug te keren naar de zuivere theocratische leer.¹⁶⁵

Ondanks dat het centrum van de organisatie (in eerste instantie) aan kracht verloor, betekende dit niet dat er minder motivatie was om het doel van Al Qaida te vervolmaken. Integendeel zelfs, sinds 9/11 is er een sterke toename waarneembaar van amateurs die zich aansluiten of aangesloten voelen bij Al Qaida. Meer mensen voelden zich na de aanslagen aangetrokken door de intenties die Al Qaida verkondigde.¹⁶⁶ Ook al werd het commando en de controle niet meer vanuit Afghanistan centraal geregeld, het ideologische gehalte van Al Qaida bleef onaangetast en zij bleef moslims motiveren om zich aan te melden voor de jihad.¹⁶⁷ Al Qaida is vanaf 2001 hoofdzakelijk een vlag geworden, een inspirerende mythe voor een los samenhangend geheel van lokale moslimextremisten, die elk hun eigen weg inslaan, in sommige gevallen zelfs zonder centrale controle. Dat impliceert dat lokale belangen en doelstellingen voor plaatselijke terreurgroepen doorslaggevend zullen zijn – ook al verwijzen zij zelf soms naar Al Qaida.¹⁶⁸

De strijd tegen het Westen en Israël

Al Qaida strijdt tegen het Westen, en Israël. Sinds de jaren negentig heeft er een verschuiving plaatsgevonden die cruciaal is voor dit onderzoek. Voorheen richtte de *jihad* zich op de strijd tegen westerse invloeden in de moslimwereld, na de verschuiving werden westerse landen het focuspunt.¹⁶⁹ Al Qaida wil een wereldorde bestrijden die de militaire, politieke, economische en culturele suprematie van het Westen bevestigt. In die zin kan men Al Qaida als een reactionaire beweging definiëren: een beweging die reageert op de haar onwelgevallige condities die de

---

¹⁶⁵ A.J. Boekesteijn, 'Al Qaida wil meer dan alleen Blair straffen' (2005).

Zie: <<http://www.digibron.nl/search/detail/012dc47b8f65136b62256f00/al-qaida-wil-meer-dan-straffen-voor-irak>>.

¹⁶⁶ Cronin, *How Terrorism Ends*, pp. 169-170.

¹⁶⁷ Rohan Gunaratna, *Inside Al Qaeda, Global network of Terror* (Londen, 2002) p. 55.

¹⁶⁸ Rik Coolsaet, 'Al Qaeda tussen mythen en realiteit', *Internationale Spectator* 58:11 (2004) pp. 523-530.

¹⁶⁹ Cronin, *How Terrorism Ends*, p. 177.

hedendaagse maatschappij en wereldorde bepalen.¹⁷⁰ Voor die strijd is het van belang om voldoende rekruten te werven om een islamitische revolutie te bewerkstelligen. Daarom heeft Bin Laden de islamitische verplichting tot het voeren van een *jihad*, die van origine collectief van aard is, geïndividualiseerd.¹⁷¹ Zoals hij stelt in zijn *fatwa* van 1996 waarin hij de oorlog aan de VS verklaarde:

[..]Het mag niet worden verzwegen dat de mensen van de islam last hebben van agressie, onrecht en onrechtvaardigheid die hun wordt aangedaan door Zionisten en kruisvaarders.¹⁷²

Het streven van Al Qaida om een *jihad* te voeren komt voort uit het heersende gevoel van onvrede en frustratie over het Westen, waaraan zij blijft appelleren. Op verschillende manieren wil Al Qaida de VS bestrijden. Bijvoorbeeld door er naar te streven dat de VS in internationaal opzicht alleen komt te staan. Tevens beoogt zij dat de VS in economisch opzicht in een recessie komt – als gevolg van hoge kosten van de oorlog tegen Al Qaida en het voorkomen van aanslagen. Verder wil zij laten zien dat de VS zwak genoeg is om aan te vallen en hoopt zij door het plegen van aanslagen een overreactie van de regering uit te lokken.

4.3 De militaire verschuiving van Al Qaida

Het militaire beleid van Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten is in hoofdstuk 3 geanalyseerd aan de hand van drie componenten die gezamenlijk het beleid vormden: Defeat, Defend en Deny. Voor Al Qaida is ook een dergelijke onderverdeling te maken van de militaire strategie. Onder die drie thema's zullen in de kwestie Al Qaida worden verstaan:

Defeat: aanvallen op de VS en de vijand in de moslimwereld, de aantasting van de militaire macht

Defend: het beschermen van de Al Qaida-leden, en hun schuilplaatsen. De Amerikaanse dreiging herkennen waar ze verschijnt

Deny: Zorgen dat de VS door geen enkel land gesteund wordt.¹⁷³

---

¹⁷⁰ Jan Carmans, *De terroristische aanslagen van 11 september. Analyse van mogelijke verklaringen*, Masterscriptie (2004). Zie: <http://www.ethesis.net/11_september/11_september.htm#_ftn_42>

¹⁷¹ Ibidem.

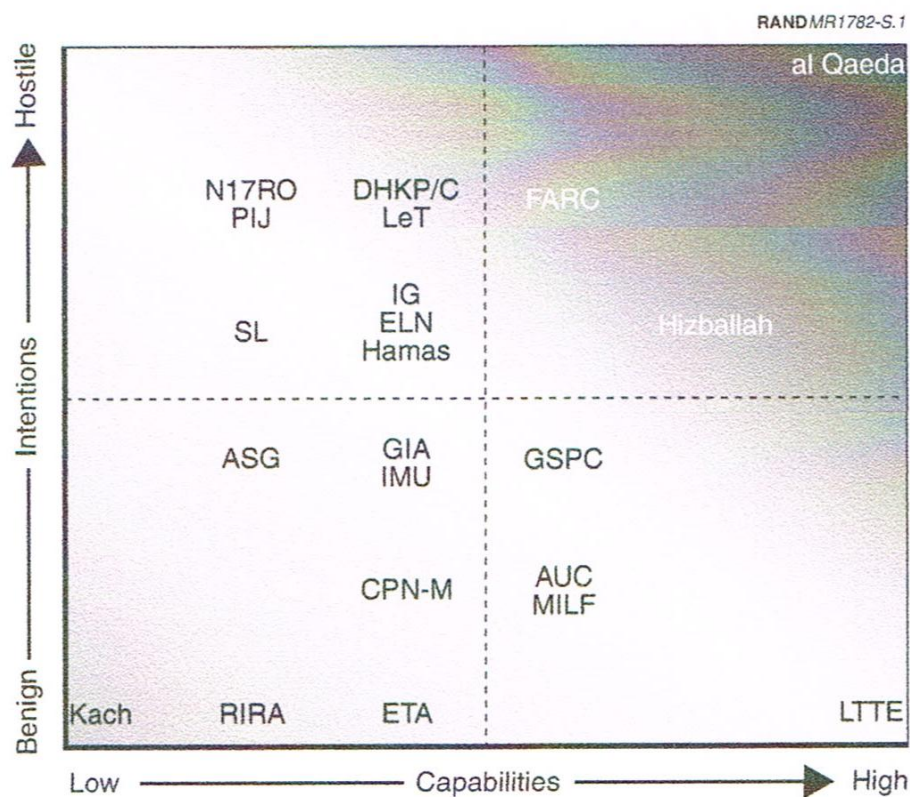
¹⁷² Osama Bin Laden, *Declaration of War against the Americans Occupying the Land of the Two Holy Places* (1996). Zie: <http://www.pbs.org/newshour/terrorism/international/fatwa_1996.html>.

¹⁷³ Neve, e.a., *Eerste inventarisatie van contraterrorismebeleid*, p. 39.

4.3.1. Het militaire beleid van Al Qaida in de periode van 2001 tot 2004

Uit het onderzoek van Kim Cragin blijkt dat door de capaciteiten en intenties te meten van terreurorganisaties het mogelijk is om vast te stellen of er sprake is van een veranderende organisatie. Terreurorganisaties die zich in een veranderingsproces bevinden, blijken het meest kwetsbaar te zijn gedurende die fase. Het gaat daarbij ook om de mate van verandering van beide elementen, zoals de onderstaande grafiek weergeeft:

Figuur 5: Overzicht van de mate waarin terroristische groeperingen die de VS bedreigen aan de hand van een indicatie van de mogelijkheden en de intenties die de groepen hebben om de actie daadwerkelijk uit te voeren.¹⁷⁴

Door de intenties en de capaciteiten helder uit te kristalliseren is het nadien mogelijk om de zwakke plekken van Al Qaida bloot te leggen.¹⁷⁵ Zoals eerder is beschreven is er weliswaar sprake van veranderende intenties maar niet van verzwakkende intenties van Al Qaida. Het is zich alleen op de vijand in de moslimwereld gaan focussen omdat het daar nu voor het eerst bedreigd werd door de VS en omdat de VS zich nu beter is gaan beveiligen, maar de aanval van deze verre vijand is en blijft een doel. Dit is reden om in dit hoofdstuk te bekijken of er sprake is van veranderende, versterkende of verzwakkende capaciteiten van Al Qaida aan de hand van de principes Defeat, Deny en Defend.

¹⁷⁴ Cragin, *The dynamic terrorist threat*, p. 14.

¹⁷⁵ Ibidem, pp. 14-15.

Vervolgens wordt in het volgende hoofdstuk duidelijk of de veranderingen een gevolg zijn van anti-terrorisemaatregelen en of deze een negatief of positief effect hebben op het voortbestaan van Al Qaida. Of anders gezegd, of het anti-terrorismebeleid succesvol is geweest in het bestrijden van terrorisme.

4.3.1.1. Defeat 2001-2004

Dat de capaciteit van de groep nauwelijks afnam blijkt uit de volgende bevindingen. Ten eerste werd het commando en de controle van de aanslagen overgenomen door een groeiend aantal filialen, zij het (soms) in overleg met Al Qaida-Centraal. Met name het filiaal in Irak was tot 2005 voornamelijk actief in het bestrijden van de vijand in de moslimwereld: de strijd tegen de VS en zijn bondgenoten in Irak. Nadien verplaatste zij de strijd ook naar plaatsen buiten Irak. Dit filiaal groeide snel doordat de VS in de pers zijn leider afschilderde als een monster en ook door de publicaties over de gebeurtenissen in de Abu Ghraib-gevangenis. Juist deze wreedheden zorgden voor een stijgende steun waardoor de capaciteit van de groep sterk toenam.¹⁷⁶ In de hier onderzochte periode is er een sterke toename te zien in het aantal aanslagen van het filiaal van Al Qaida in Irak wat mede te verklaren valt door de aanzienlijke stijging van het aantal leden en het krachtige commando en de mate van controle.¹⁷⁷

A young Iraqi militant could start fighting, build a reputation, and be easily integrated into the network. One of the greatest advantages Al Qaeda in Iraq had was the "alarming" speed at which it could operate.¹⁷⁸

Als tweede argument kan gewezen worden op het operationele gebied van Al Qaida. Het gebied werd zowel verbreed door de nieuwe filialen van Al Qaida die ontstonden na 9/11 als door de oorlog in Irak, dat een nieuwe speelveld werd. Een ander nieuw speelveld voor Al Qaida werd Europa. De verre vijand werd tijdens de periode 2001-2004 eenmaal getroffen in Madrid en eenmaal werd een aanslag op de VS verijdeld. Wanneer Irak en Afghanistan buiten beschouwing worden gelaten kan vastgesteld worden dat Al Qaida en haar filialen negen aanslagen gepleegd hebben op Joodse en westerse doelen in de moslimwereld in de periode 2001- 2004.¹⁷⁹

---

¹⁷⁶ Brian Michael Jenkins en John Paul Godges, 'Introduction: The Shadow of 9/11 Across America' in: Jenkins, *The long shadow of 9/11*, pp. 5-6.

¹⁷⁷ Zie figuur 3.

¹⁷⁸ Stanley A. McChrystal, 'Learning From Al Qaeda' (2011).

Zie <<http://www.wilsonquarterly.com/in-essence/learning-al-qaeda-0>>.

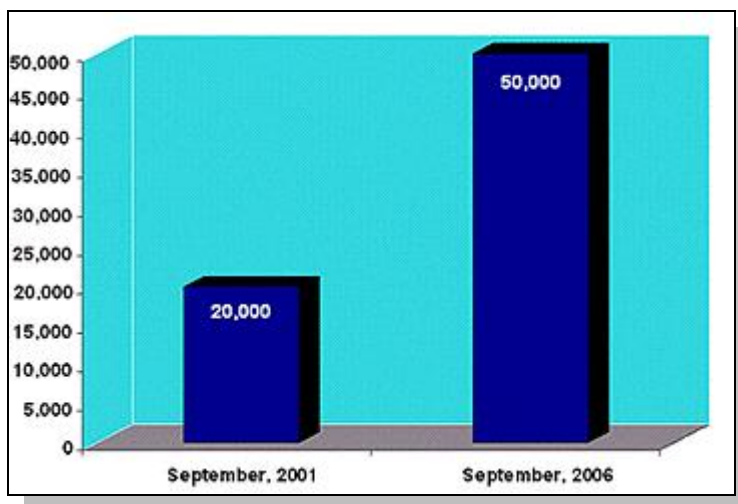
¹⁷⁹ Audrey Kurth Cronin, 'Terrorist attacks by al Qaeda' (2004). Zie: <<http://www.fas.org/irp/crs/033104.pdf>>.

4.3.1.2. Defend 2001-2004

In hoeverre is het Al Qaida gelukt om haar leden en schuilplaatsen te beschermen en westerse dreiging te identificeren? Om dit te meten is het belangrijk om te kijken of er een daling in het aantal leden is waar te nemen. Als er alleen leden worden uitgeschakeld en er komen geen nieuwe leden bij, dan impliceert dat een verzwakking. Zoals de onderstaande tabel aantoont is er sprake geweest van een sterke groei van het aantal leden gedurende de periode 2001-2004. Deze groei vond plaats ondanks de honderden arrestaties in Europa en Amerika in de maanden na 9/11.

Figuur 6: groei van het aantal Al Qaida-leden in de periode 2001-2006.¹⁸⁰

De groei is te verklaren doordat de rekrutering en opleiding plaatsvindt op vele niveaus. Er bestaat rekrutering voor specifieke aanslagen, zoals in het geval van het Hamburgse Al Qaida-filiaal. Maar daarnaast vertrouwde Al Qaida-Centraal op de lokale groeperingen zoals de club die de Bali-bombardementen voorbereidde en uitvoerde in 2002.

Een andere verklaring kan gevonden worden in de wijze waarop netwerken zoals Al Qaida in het voordeel zijn ten opzichte van bureaucratische organisaties zoals de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. In tegenstelling tot deze organisaties is Al Qaida flexibel en goed in staat zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden.¹⁸¹ Met de ontmanteling van hun trainingskampen in Afghanistan als gevolg van de militaire invasie moesten zij meer leunen op andere overzeese *safe havens*.¹⁸² Wanneer het te lastig werd om in een bepaald gebied een *safe haven* te bouwen of een filiaal te creëren door bijvoorbeeld westerse militaire of diplomatieke acties in dat gebied, vestigden

¹⁸⁰ Bob Geiger, 'War on terror numbers to silence' (2006). Zie: <<http://bobgeiger.blogspot.nl/2006/09/war-on-terror-numbers-to-silence.html>>.

¹⁸¹ De Graaff, 'Winnen de dark mobs het van hun bestrijders?', p. 134.

¹⁸² Gunaratna, *Inside Al Qaida*, pp. 5-6.

zij zich in andere gebieden. Een goed voorbeeld hiervan is Soedan, dat zich na diplomatieke druk van de VS ging inzetten om te voorkomen dat Al Qaida zich daar kon herbergen in 1996. Maar dit had tot gevolg dat Al Qaida zich ging richten op andere gebieden waar wel mogelijkheden lagen en hierdoor werd het transnationale proces versneld.¹⁸³

Al Qaida's structuur heeft aangetoond dat het moeilijk op te sporen en aan te vallen is. Dat is mede verklaarbaar door het gebrek aan ervaring van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten om op dit soort dreiging vanuit moslimlanden te reageren.¹⁸⁴ De snelheid waarmee in 2002 door Al Qaida werd gereageerd op een aanval op een van haar bases op de Filippijnen tekent de flexibiliteit van het netwerk, alsook de moeilijkheid om deze aan te pakken. In Al Qaida's regionale trainingskamp in de Filippijnen waren sinds de oprichting in 1999 honderden Filippijnen getraind. Dit centrum kwam onder ernstige druk te staan, maar werd vervolgens opgedeeld in verschillende kleinere groepen die zich schuil hebben kunnen houden in de minder doordringbare gebieden van Maleisië en Indonesië.¹⁸⁵

Belangrijk voor de mate van succes van Al Qaida is de toevoer van financiën. In tegenstelling tot de populaire mythe, had Bin Laden geen persoonlijk fortuin van 300 miljoen dollar of enorme inkomsten uit zijn bedrijven waarmee hij Al Qaida kon laten voortbestaan.¹⁸⁶ Van 1973 tot 1994 ontving Bin Laden een miljoen dollar per jaar uit de erfenis van zijn vader, die hij in de organisatie stopte. De dertig miljoen per jaar aan kosten in aanmerking genomen, kon Bin Laden dus niet alle financiën van Al Qaida op zich nemen. Het was dus afhankelijk van donateurs en andere geldschietters. Het rapport van de National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States geeft daarentegen wel weer dat Bin Laden een belangrijke functie heeft gespeeld in het verkrijgen van donaties:

When Bin Laden moved to Afghanistan in 1996, his financial situation was dire; it took months for him to get back on his feet. While relying on the good graces of the Taliban, Bin Laden reinvigorated his fund-raising efforts and drew on the ties to wealthy Saudi nationals that he developed during his days fighting the Soviets in Afghanistan.¹⁸⁷

---

¹⁸³ Gunaratna, *Inside Al Qaida*, pp. 10-11.

¹⁸⁴ *Ibidem*, p. 54.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 55.

¹⁸⁶ De verwarring komt voor uit de waarde van het aandeel van het bedrijf van zijn vader. In 1994 heeft de Saoedische regering de familie Bin Laden gedwongen om het aandeel van Osama in het familiebedrijf te verkopen. Vervolgens werd de rekening waar 300 miljoen dollar op gestort werd bevroren.

¹⁸⁷ John Roth, Douglas Greenberg en Serena Wille, 'National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States: Monograph on Terrorist Financing' (2004) p. 20.

Al vanaf de start tot op heden ontvangt Al Qaida hoofdzakelijk haar geld van donoren, moskeeën, imams en non-gouvernementele organisaties.¹⁸⁸ Zoals hierboven reeds is opgemerkt was het afsnijden van deze formele geldstroom niet voldoende vanwege het informele *hawala*-banksysteem dat door Al Qaida wordt gebruikt. In ieder geval kan worden vastgesteld dat Bin Laden weliswaar een geldschietter was van Al Qaida, met zeer belangrijke contacten en grote aantrekkingskracht op donateurs, maar dat het terreurnetwerk niet afhankelijk was van haar eigen financiële inbreng. De VS is misschien niet succesvol geweest in het afsnijden van de financieringsstroom van Al Qaida, maar wel meer succesvol geworden in het volgen van geldstromen. Het is een erg effectief middel gebleken om de geldstroom zo veel mogelijk te achterhalen omdat Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten hierdoor beter in staat zijn om Al Qaida filialen te lokaliseren.¹⁸⁹

4.3.1.3. Deny 2001-2004

Al Qaida hoopte dat er een scheuring zou ontstaan in het internationale draagvlak van de VS, met name tussen de VS en Europa.¹⁹⁰ Door het uitlokken van een Amerikaanse overreactie en door steden van Europese bondgenoten aan te vallen liet het zien wat het kost om de VS te steunen. Dit beleid heeft echter geen directe afname van de steun van het Westen aan de VS tot gevolg gehad.¹⁹¹

4.3.2. Het militaire beleid van Al Qaida in de periode van 2004-2008

4.3.2.1 Defeat in de periode 2004-2008

Vanaf 2004 leek het anti-terrorismebeleid van de VS drastisch te wijzigen, maar in de praktijk bleek het nog vier jaar vrijwel hetzelfde te blijven. Dat hield in dat de nadruk nog steeds lag op het omverwerpen van de leiding van Al Qaida-kopstukken in plaats van het ondersteunen van de nieuwe strategie van *nation-building* en het aanpakken van de dieperliggende oorzaken van terrorisme. Bij Al Qaida vond er gedurende de periode 2004-2008 verandering plaats op het operationele vlak. Ondanks de veranderde anti-terrorisestrategie waar Al Qaida-Centraal en haar filialen mee werd geconfronteerd, werden zij actiever in het plegen van aanslagen op de vijand in de moslimwereld. Doelwitten in het Westen hebben zij slechts nog tweemaal weten te treffen. Namelijk in 2004 in Madrid en in 2005 in Londen. Sindsdien vonden er geen grootschalige aanslagen meer plaats in het Westen ook al zijn er wel pogingen gedaan zoals onderstaande grafiek weergeeft. Het is echter

---

¹⁸⁸ In ruim 1/5 van de islamitische NGO's is Al Qaida geïnfilteerd.

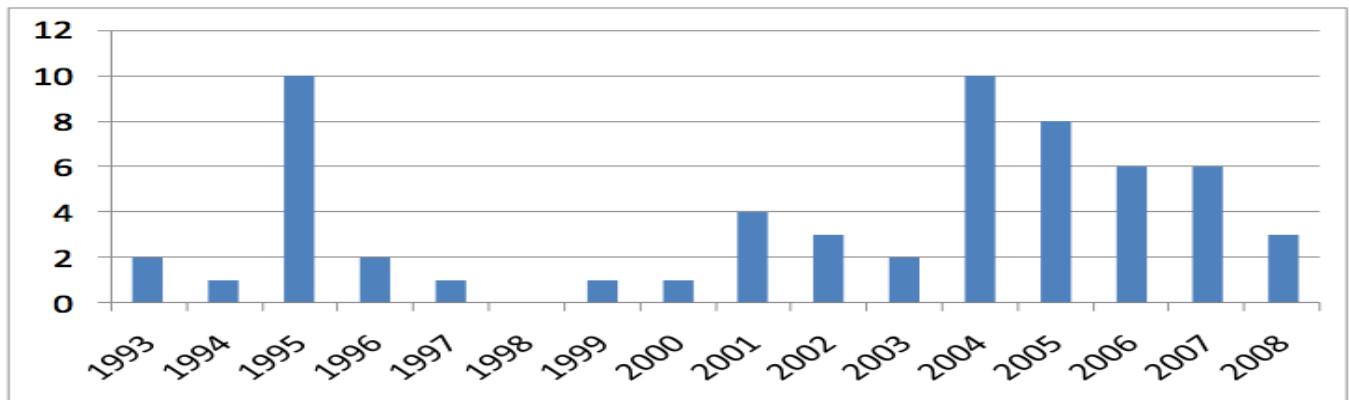
¹⁸⁹ Roth, 'National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States', pp. 21-24.

¹⁹⁰ Geltzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda*, p. 76.

¹⁹¹ Zie: <<http://www.pewglobal.org/database/indicator/1/>>.

duidelijk dat het aantal aanslagpogingen op Westerse doelwitten na een top in 2004 weer dalende was vanaf 2005.¹⁹²

Figuur 7 : Grafiek mondiaal jihadistische terroristische aanslagpogingen in het Westen.¹⁹³

Toch kunnen terroristische aanvallen succesvol zijn ook al is de aanslag zelf niet geslaagd. Want zij kunnen zorgen voor een impuls in het mobiliseren van steun, wat de organisatie weer versterkt. Dit is vanaf 2004 een tendens.¹⁹⁴ Vanaf 2004 begon de kern zich te hergroeperen en te versterken in het gebied Waziristan onder leiding van Ayman Al-Zawahiri, de ideoloog van Al Qaida. Al-Zawahiri zette trainingskampen op in de grensgebieden tussen Pakistan en Afghanistan. Hierdoor werd dit gebied weer een centrum van controle en commandoposten met als doel het faciliteren en het geven van trainingen en het inspireren van volgelingen, waardoor het aantal volgelingen kon blijven groeien.

Een oorzaak voor die groei kan zowel gevonden worden in de oorlog in Irak als in de beelden die vrijkwamen van de situatie in de Abu Ghraib-gevangenis.¹⁹⁵ Hierdoor werd Al Qaida's ideologische aantrekkingskracht en haar vermogen om sympathisanten te radicaliseren versterkt.¹⁹⁶ Door de invasie in Irak is Al Qaida daar uitgegroeid tot een sterk filiaal dat veel aanslagen pleegt. Al Zarqawi was de leider van het filiaal in Irak die vanaf 2005 de oorlog ook buiten de grenzen van Irak probeerde te laten afspeelen. Al Zarqawi vergaloppeerde zich echter enigszins bij een van Al Qaida-Iraks grootste aanslagen, op een hotel in Amman. Door deze brute aanslag op burgers en

¹⁹² Johnes, 'Lessons from the Tribal Areas', in: Jenkins, e.a., *The Long Shadow of 9/11*, p. 44.

¹⁹³ Marc Sageman, 'Confronting al-Qaeda: Understanding the Threat in Afghanistan', *Perspectives on Terrorism* 3:4(2009). Het gaat hierbij ook om aanslag pogingen van Al Qaida gelieerde groepen en groepen die geïnspireerd zijn door Al Qaida zoals de Algerian Groupe Islamique Armé (GIA) en de Pakistani Lashkar e-Toyba (LT) en de Hofstadgroep. Lone wolves zijn hierbij niet meegerekend.

¹⁹⁴ Cragin, *The dynamic terrorist threat*, p. 1.

¹⁹⁵ Van Evera, 'Assessing U.S. Strategy in the War on Terror', pp. 6-8.

¹⁹⁶ Jenkins, 'Introduction: The Shadow of 9/11 Across America', p. 5.

medemoslims keerden vele burgers en jihadisten zich tegen Al Qaida. Direct na zijn dood in 2006 was er een jaar lang een daling van de steun, aantal aanslagen en de omvang ervan waarneembaar.¹⁹⁷

4.3.2.2. Defend in de periode 2004-2008

Vanaf 2006 kwam Al Qaida-Centraal meer onder druk te staan en werd meer afhankelijk van de gelieerde filialen om aanslagen te plegen op westerse doelen. Het zelfstandig opereren van de gelieerde filialen nam in deze periode toe.¹⁹⁸ Deze filialen pleegden inderdaad meer aanslagen, maar ze deden dit niet altijd in overleg met Al Qaida-Centraal, zoals te zien was bij de aanslagen in Jordanië en Amman die niet strookten met de strategie van Al Qaida-Centraal.¹⁹⁹

Ook de soorten aanslagen en de wijze waarop deze werden uitgevoerd veranderden in de periode 2004-2008. Al Qaida paste zich aan aan de mogelijkheden. Of het lag aan de toegenomen veiligheidsmaatregelen en actief anti-terrorismebeleid van het Westen of aan de afgenomen capaciteit of aan de strategie van Al Qaida valt niet te zeggen. De intenties en impact van de aanslagen wijzigden niet, het speelveld daarentegen wel. Na de 'grote' aanslagen als 9/11, Londen en Madrid werden er steeds vaker kleinschalige moordaanslagen gepleegd. Bommen en explosies daalden als middel van de piek van 20 terug naar het niveau van 4 en steeg daarna weer naar 8. Ontvoering en gewapende aanslagen namen daarentegen licht toe.²⁰⁰ Uit deze gegevens valt op te maken dat het aantal aanslagen niet per definitie afnam, maar wel de impact ervan. Kleine operaties, die makkelijker uitvoerbaar waren, waren de trend. Wat betreft de locaties van de aanslagen, valt op te merken dat het Westen in mindere mate het doelwit van de aanslagen was dan in de jaren negentig en aan het begin twintigste eeuw.²⁰¹

4.3.2.3. Deny in de periode 2004-2008

Al Qaida heeft gedurende deze periode aanslagen op forensentreinen in Madrid en de metro in Londen gepleegd. Groot-Brittannië is een trouwe bondgenoot gebleven van de VS in de strijd tegen Al Qaida. Dit in tegenstelling tot de Spaanse regering, die direct na de aanslagen overging tot het terugtrekken van de eigen troepen uit Irak. De overige Europese staten zijn niet door acties van Al Qaida minder of meer betrokken geraakt bij de WOT. De internationale politieke koers van de VS zelf heeft hier echter wel invloed op gehad. Zie paragraaf 3.2.

---

¹⁹⁷ Frederic Wehrey, 'The Iraq War: Strategic Overreach by America—and Also al Qaeda', in: Jenkins, *The long shadow of 9/11*, pp. 48-49. Zie ook figuur 3.

¹⁹⁸ Gunaratna, 'The post-Madrid face of Al Qaeda', p. 93.

¹⁹⁹ Eric V. Larson, 'Al Qaeda's Propaganda: A Shifting Battlefield', in: Jenkins, *The long shadow of 9/11*, p. 79.

²⁰⁰ Zie voor digitale grafieken de Global Terrorism Database:
<<http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?search=al+Qaida+&sa.x=10&sa.y=13>>.

²⁰¹ Heesen, *Al Qaida na de dood van Bin Laden*, p. 20.

4.3.3 Het militaire beleid van Al Qaida in de periode van 2008-2012

4.3.3.1. Defeat in de periode 2008-2012

Al Qaida in Pakistan werkte vanaf 2008 als dienstenleverancier en trainingscentrum dat vele jihadisten aantrekt. Het aantal aanslagen dat de leden pleegden in Afghanistan is tussen 2007 en 2008 gestegen met 50%.²⁰² Al Qaida heeft in de periode 2008-2012 geen succesvolle aanslagen meer gepleegd op doelen in Europa of de VS. Wel zijn er pogingen gedaan om aanslagen te plegen in de VS, maar door oplettende burgers zijn de aanslagen niet succesvol geweest. Voorbeelden hiervan zijn de poging van Umar Farouk Abdulmutallab, de "ondergoedbommenwerper" die trachtte tijdens een vlucht een bom tot ontploffing te brengen, wat werd voorkomen omdat zijn medepassagiers hem op tijd door hadden. Een jaar later was het een straatverkoper in New York die zag dat een verdachte SUV geparkeerd op Times Square een bom bevatte.²⁰³ Behalve door de oplettendheid van burgers werden ook door betere beveiligingsmaatregelen en de inzet van inlichtingen- en veiligheidsdiensten aanslagen voorkomen, zoals die van de nu sterkste groep van Al Qaida in Jemen. Deze groep heeft gepoogd Amerikaanse passagiersvliegtuigen en vrachtvliegtuigen met de bestemming Amerika met een moeilijk te detecteren bom te laten neerstorten, maar die plots zijn allemaal mislukt. De dreiging die daarvan uit is gegaan mag niet verwaarloosd worden want zodra de talentvolle bommenmaker achter deze aanslagen gevangen genomen of gedood wordt zal de dreiging van deze groep voor de VS nog steeds niet verder achteruitgaan, want binnen een korte tijd wordt er een nieuwe bommenmaker opgeleid.²⁰⁴

Er zijn wel succesvolle aanslagen gepleegd op westerse doelen in de islamitische wereld, met name door aan Al Qaida gelieerde groepen zoals de Lashkar-e-Taiba, die het Amerikaans-joodse centrum in Mumbai in 2008 wisten te bombarderen.

4.3.3.2. Defend in de periode 2008 - 2012

Sinds 2008 is de jacht op Al Qaida voortgezet waarbij met name gebruik werd gemaakt van gerichte *drone*-aanvallen en werden er Special Operation Forces ingezet in Pakistan en in landen waar nieuwe filialen opduiken, zoals in Somalië en Jemen. Volgens betrouwbare berichten in de pers zijn er sinds het aantreden van Obama 28 leiders gedood in Pakistan en Jemen door middel van *drones*. Tijdens de regeringsperiode van George W. Bush werden ongeveer twaalf leiders van de groep gedood door middel van *drones*.²⁰⁵

---

²⁰² Bruce Hoffmann, 'A Counterterrorism Strategy for the Obama Administration', *Terrorism and Political Violence*, 21 (2009) p. 363.

²⁰³ Bergen, 'Time to declare victory: Al Qaeda is defeated'.

²⁰⁴ Ibidem.

²⁰⁵ Ibidem.

Ook werd in deze periode de leider van Al Qaida gedood. Om de impact van de dood van Bin Laden te bepalen is het van belang om eerst vast te stellen of er sprake was van een cultus rond de leider en of er een succesvolle plaatsvervanger klaarstond toen Bin Laden in 2011 werd vermoord. De gedwongen decentralisatie heeft een zodanige impact gehad op de oorspronkelijke organisatie van Al Qaida, dat er niet langer één echte leidersfiguur was met overzicht over de hele organisatie onder hem en die er zijn gezag en controle over kon uitoefenen. Het transnationale Al Qaida-netwerk dat ontstaan is sinds de WOT verving het eenpersoonsleiderschap door meerdere leidinggevende personen. Beslissingen werden niet meer centraal genomen, maar werden doorgeschoven naar gedecentraliseerde eenheden, die een meer lokaal en dus aangepaster beleid voeren. De gedwongen decentralisatie heeft ervoor gezorgd dat de rol van Bin Laden zelf binnen de organisatie minder belangrijk werd.²⁰⁶ Daarom kan Al Qaida als organisatie het verlies van hem aan. Ondanks dat overheidsinstanties de afgelopen elf jaar belangrijke spilfiguren hebben gearresteerd of gedood, is het netwerk nog geen beslissende slag toegebracht. Waarschijnlijk is dit te verklaren doordat een aantal belangrijke spilfiguren, de *mid level* leiders, nog niet zijn geïdentificeerd door terrorismebestrijders, waardoor het netwerk toch bijeen blijft.²⁰⁷

Is Al Qaida-Centraal nu dan op zijn minst wel verzwakt? Ja, dat is het geval. Dat blijkt alleen al uit het feit dat het sinds de aanslagen in Londen van 2005 en in de Verenigde Staten sinds 9/11 (2001) geen succesvolle aanslag heeft kunnen plegen op de verre vijand. Daarnaast is de top van het leiderschap van Al Qaida-Centraal dood of gevangen genomen waardoor de organisatie is gemarginaliseerd. Al Qaida zit sindsdien in de survival-modus, waardoor het meeste van haar energie nu gaat naar het behouden van het netwerk en het steunen van nieuwe filialen die wel in staat zijn aanslagen te plegen en die onder minder grote druk staan.²⁰⁸ Maar zoals eerder gesteld worden deze leiders gemakkelijk vervangen door nieuwe leiders en het uitschakelen van leiders heeft tot nu toe hoogstens het menselijke potentieel tijdelijk gereduceerd. Dit geldt niet voor het vermogen van het netwerk om terroristische activiteiten en onderlinge communicatie voort te zetten. Om dat te voorkomen moet minimaal 80% van haar leden zijn uitgeschakeld en daar is nu nog geen sprake van.²⁰⁹

Is Al Zawahiri een succesvolle opvolger? Al-Zawahiri werd op 16 juni 2011 benoemd als leider en is nu degene aan wie nieuwe Al Qaida leden trouw zweren. In de periode tussen het overlijden van Bin Laden en de aanstelling van Al-Zawahiri was er echter onenigheid over zijn opvolging. Tijdens

---

²⁰⁶ Peter Saerens, *Klassiek Terrorisme Versus Al-Qaeda: Een Comparatieve Analyse*, Masterscriptie (Leuven, 2006). Zie: <<http://www.ethesis.net/terrorisme/terrorisme.pdf>>.

²⁰⁷ Anne Sonnenschein, *In het web van Al Qaeda: netwerkbenadering van een wereldwijd jihadistisch relatiestelsel*, Masterscriptie (Utrecht, 2007) p. 70.

²⁰⁸ Pam Bansen, 'Is the core of Al Qaeda on its last legs?', *CNN* (2012).

Zie: <<http://security.blogs.cnn.com/2012/04/27/is-the-core-of-al-qaeda-on-its-last-legs/>>.

²⁰⁹ Sonnenschein, *In het web van Al Qaeda*, p. 71.

de interim-periode probeerde Al-Zawahiri zijn geschiktheid duidelijk te maken in een film waarin hij zich positioneert als nieuwe morele leider en als aanvoerder van een wereldwijd terreurnetwerk, zonder zichzelf uit te roepen tot de ware opvolger. De voornaamste mededeling van zijn politieke en strategische betoog was dat Al Qaida zal doorgaan met aanslagen, juist omdat de dood van Bin Laden gewroken moet worden.²¹⁰ Door de autoriteiten van de islamitische staat Irak werd hij erkend als de ware opvolger van Bin Laden. Hierna verklaarden achttien regionale Al Qaida filialen hun trouw aan Al-Zawahiri.²¹¹

Of Al-Zawahiri een succesvol leider zal zijn moet nog blijken. In organisatorische zin wordt het voor hem lastig aangezien Al Qaida bestaat uit losse verbanden en het is daardoor moeilijk aanstuurbaar. Hij heeft daarentegen in moreel opzicht het voordeel, want de leiders van de filialen in Somalië, Jemen, Irak en de Magreb, zijn zijn oud-studenten en daardoor onderwezen in zijn ideologische visie.²¹² Maar tegelijkertijd mist hij het charisma van Bin Laden. Volgens Peter Bergen lijkt het er niet op dat Al-Zawahiri dezelfde gevoelens bij zijn achterban oproept als Bin Laden. Of dat dit ook waarheid zal worden moet nog blijken.²¹³

4.3.3.3 Deny in de periode 2008-2012

Al Qaida heeft gedurende deze periode geen succesvolle aanslagen weten te plegen op Westerse doelen. De Europese staten en andere internationale spelers zijn niet door acties van Al Qaida meer of minder betrokken geraakt bij de WOT. Ook in deze periode heeft de internationale koers van de VS zelf hier wel veel invloed op gehad. Zie paragraaf 3.2.3.

4.4 Internationale samenwerking, de groei van een mondiaal netwerk

4.4.1. Internationale samenwerking, de groei van een mondiaal netwerk in de periode 2001 -2004

Al Qaida's tactische veerkracht was al eerder getest. Vanaf 1998 overleefde het de internationale opsporing en onderzoeken naar aanleiding van de aanslagen op de USS Cole en was het nog steeds in staat om de aanslag op 9/11 voor te bereiden en uit te voeren. Na 9/11 zorgde de functionele en regionale verdeling van de filialen binnen de organisatie ervoor dat de hoogste normen van de operationele veiligheid werden gehandhaafd.²¹⁴ Dat valt te verklaren doordat Al Qaida getypeerd kan

---

²¹⁰ Heesen, *Al Qaida na de dood van Bin Laden*, p. 24.

²¹¹ Anoniem, 'ICT Special Report. The death of Osama bin Laden', p.15.

Zie:<http://www.ict.org.il/LinkClick.aspx?fileticket=_wciKVnJUs0%3d&tabid=428>.

²¹² Ibidem, p.14.

²¹³ Peter Bergen, 'Where will the new boss take al-Qaeda?', *The Washington Post* (19 juni 2011).

²¹⁴ Gunaratna, *Inside Al Qaeda*, p. 10.

worden als een schaalvrij netwerk. Dat houdt in dat binnen dit netwerk de meeste actoren relatief weinig connecties hebben met andere actoren, terwijl diegenen die wel een connectie hebben buitengewoon goed zijn verbonden. De meeste macht binnen die netwerken ligt bij die actoren die de meeste connecties hebben.²¹⁵

Al Qaida bestond als het ware uit de oude kern, Al Qaida-Centraal dat vanuit Afghanistan en later Pakistan opereerde, en verder uit aangesloten filialen die wereldwijd ontstonden en die trouw hebben gezworen aan Al Qaida. Daarnaast ontstonden er ook nieuwe groepen die geen trouw hebben gezworen aan Al Qaida, maar wel geïnspireerd zijn door de acties en de ideologie van Al Qaida en in sommige gevallen wel met Al Qaida hebben samenwerkt in zogenaamde gelegenheidscoalities, zoals de Taliban en de Pathaanse bewoners van het grensgebied tussen Pakistan en Afghanistan die leden van Al Qaida helpen door het aanbieden van schuilplaatsen, omdat een tribale erencode dat vereist.²¹⁶

Het mobilisatieproces van Al Qaida is een belangrijke factor in het voortbestaan van de organisatie. Diverse onderzoekers concluderen dat Al Qaida vooral rekruteert uit vertrouwde bloedverwanten en sociale netwerken.²¹⁷ Ruim 70% van de Al Qaida leden onderhield al voordat zij zich aansloten bij Al Qaida vriendschappen of andersoortige relaties met Al Qaida-leden.²¹⁸

Nieuwe filialen ontstonden zowel in de moslimwereld als in het Westen. Ondanks succesvolle aanslagen van Al Qaida gericht tegen Joodse en Britse doelen in Istanbul in november 2003 – wat de kracht, de capaciteiten en de intenties van Al Qaida liet zien.²¹⁹ Europese inlichtingen- en veiligheidsdiensten hielden de aandacht gericht op Al Qaida en de filialen in Europa wisten dat zij in de gaten gehouden werden. Om die redenen ontwikkelden zij methoden op operationeel en disciplinair gebied waardoor zij minder voorspelbaar en hun acties minder inzichtelijk waren voor de inlichtingendiensten.²²⁰ De zwakte van de inlichtingendiensten was gelegen in hun gebrek aan infiltranten. Het tekort aan infiltranten kon niet op korte termijn worden opgelost, waardoor de filialen in Europa de kans kregen om te groeien en aanslagen te beramen. Hierdoor was Europa kwetsbaarder geworden voor een terreuraanslag, zoals die van 2004 in Madrid en van 2005 in Londen.²²¹

Het organisatorische, operationele en tactische zwaartepunt in de besturing van die nieuwe filialen lag tot 2007 zeker bij de lokale nieuwe *mid-level* leiders, terwijl de oude Al Qaida kern geïsoleerd was geraakt en zich schuilhield in de tribale gebieden van Pakistan en Afghanistan. Bin

---

²¹⁵ Sonnenschein, *In het web van Al Qaeda*, pp. 6- 7.

²¹⁶ Ibidem, p. 12.

²¹⁷ Gunaratna, *Inside Al Qaeda*, p. xxix.

²¹⁸ Sonnenschein, *In het web van Al Qaeda*, p. 10.

²¹⁹ Gunaratna, 'The post-Madrid face of Al Qaeda', p. 91.

²²⁰ Ibidem, p. 91.

²²¹ Ibidem, p. 92.

Laden en zijn kern behielden wel hun inspirerende en richtinggevende vermogen ten opzichte van het netwerk van netwerken. De loyaliteit die nieuwe leden en filialen ten opzichte van de kern en Bin Laden bleven koesteren zorgde ervoor dat de morele sturing zijn uitwerking niet mistte. Jihadisten van Al Qaida hadden ook niet meer nodig dan een doctrine, die een leidraad bood voor deze filialen.²²² Voor 2001 concentreerde het gevaar van terroristische aanslagen zich in de operationele besluitvorming van de kerngroep. Maar door de komst van de nieuwe filialen is dit gevaar nu sterk gedecentraliseerd en diffuus.²²³ Een goed voorbeeld daarvan zijn de aanslagen van 2002 op disco's in Bali die werden uitgevoerd door een lokale groep die enkel geïnspireerd was door de fatwa's van Bin Laden terwijl er geen officiële samenwerking was tussen Al Qaida en de Indonesische terroristische groepering Jemaah Islamiyah.

4.4.2. Internationale samenwerking, de groei van een mondiaal netwerk in de periode 2004-2008

Vanaf 2004 verschoof de aandacht van de VS naar Irak, waardoor de oude kern zich kon herstellen in Pakistan en Afghanistan. Ook het internationale netwerk bleef gedurende deze periode groeien. Naar schatting sloten mogelijk veertig nieuwe filialen zich aan bij Al Qaida tussen 2005 en 2007 en ook zij zwoeren trouw aan het leiderschap.²²⁴ Ook nieuwe groepen die geen officiële trouw zwoeren aan Bin Laden, maar wel geïnspireerd waren door Al Qaida en van de organisatie financiële steun ontvingen, waren operationeel actief. Een voorbeeld hiervan is de Pakistaanse Lashkar-e-Taiba, die bij de aanslagen op de metro in Londen betrokken was. Dit verschijnsel waarbij ook zelfstandige groepen gelegenhedscolalities aangaan met Al Qaida komt met regelmaat voor.

De oude kern van Al Qaida is nog wel van groot sturend en coördinerend belang vanwege haar leiderschapsstatus en vanwege haar omvangrijke loyale en bruikbare kennissenkring en invloed op de communicatiestroom. Daarbij moet wel in ogenschouw worden genomen dat directe communicatie moeilijker was dan voor 2001.

4.4.3. Internationale samenwerking, de groei van een mondiaal netwerk in de periode 2008-2012

De krachtige groei van het netwerk mag niet worden onderschat, want het aantal filialen nam alleen maar verder toe in de periode 2008-2012. Geleidelijk aan werd de nieuwe *safe haven* van Al Qaida Jemen waar zij controle heeft gekregen over gebieden in het zuiden en het midden van het land. De historie van de aanslagen van Al Qaida laat zien dat zij het meest gevaarlijk is als zij een stabiele *safe haven* bezit zoals die in Jemen.²²⁵ Ook in Somalië ontstaat er de laatste jaren een sterke basis waar

---

²²² Sonnenschein, *In het web van Al Qaeda*, p. 43.

²²³ Ibidem, p. 45.

²²⁴ M. Scheuer, 'Al Qaeda and Algeria's GSPC', *Terrorism Focus* afl. 8. (2007) pp. 4-6.

²²⁵ Bruce Hoffman, 'A counterterrorism strategy for the Obama administration', p. 359.

een groeiend aantal Amerikaanse burgers uit steden zoals Minneapolis en Phoenix naartoe reist om te vechten als strijders en het is reëel om aan te nemen dat zij in staat zijn om aanslagen op de VS te plegen. Daarnaast groeit het aantal informele gelieerde groepen zoals de Tehreek-e-Taliban Pakistan, de Lashkar-e-Taiba en Nigeria's Boko Haram, die zorgen voor een versterking van Al Qaida. Zij werken samen met Al Qaida voor specifieke operaties of trainingen wanneer zij een gemeenschappelijk doel hebben.²²⁶

Ook in de tribale gebieden van Afghanistan en Pakistan heeft Al Qaida zich hersteld. Uit een rapport van de National Intelligence Estimate (NIE) genaamd *Trend in Global Terrorism: implications for the United States* blijkt dat die geheergeroeperde groep in Afghanistan en Pakistan weer over de capaciteiten beschikt om de VS aan te vallen.²²⁷ Dit toont aan dat het inzetten van militaire kracht tegen Al Qaida in Afghanistan en Pakistan ook in de regeerperiode van Obama niet heeft gewerkt.²²⁸

Ondanks de groei van deze *safe havens* is Al Qaida in een aantal opzichten toch verzwakt in vergelijking met de periode voor 2001. Het heeft niet meer de vrijheid van beweging en geen robuust netwerk van trainingskampen meer. De groep moet zich vaak verplaatsen zoals de afgelopen jaren is gebleken en een groot deel van het leiderschap is gedood of opgepakt. Maar zoals al eerder is gebleken kan Al Qaida met herstellende krachten en vanuit een *safe haven* een succesvolle aanslag plegen en wereldwijd mensen inspireren.²²⁹

4.5 Al Qaida's communicatie beleid en de manier waarop zij gebruik maakt van de ontwikkeling van communicatiemiddelen

Al Qaida's communicatie heeft als het ware drie publieksgroepen: de leden, de mogelijke supporters en de tegenstanders. Sommige communicatieboodschappen van Al Qaida raken alle drie de groepen, zoals de martelarentapes die de vastberadenheid van deze strijders laten zien aan zowel tegenstanders als hun achterban. Het onderlinge communicatiebeleid van Al Qaida is tussen 2001 en 2012 veranderd, bijvoorbeeld doordat zij minder gemakkelijk in persoon met elkaar konden afspreken en daardoor afhankelijker werden van het internet. In een eerder hoofdstuk is opgemerkt dat de VS zijn communicatieboodschap naar Al Qaida toe wel veranderd heeft, met name na 2008 toen Obama aan de macht kwam. Dit is reden om in dit hoofdstuk de verschuiving in de wijze van communicatie van de Al Qaida leden onderling en naar de VS en zijn bondgenoten toe te analyseren. Sinds 2001 vond er een versterking van de onderlinge communicatie van de Al Qaida filialen plaats, dat kwam enerzijds door de groeiende financiële steun van belangenbehartigers in ongeveer 35

---

²²⁶ Seth G. Jones, 'Resurgence of Al Qaeda'.

Zie: <<http://www.rand.org/publications/randreview/issues/2012/fall/leadership/resurgence-of-al-qaeda.html>>.

²²⁷ Ibidem, pp. 360-361.

²²⁸ Hoffman, 'A counterterrorism strategy for the Obama administration', p. 359.

²²⁹ Ibidem, p. 362.

landen.²³⁰ Anderzijds werd de onderlinge relatie en communicatie versterkt doordat de leden van Al Qaida en de daaraan gelieerde filialen trainingen volgden in een van de Al Qaida kampen. Maar dit systeem veranderde in de periode dat Al Qaida haar thuisbases in Afghanistan en Pakistan kwijtraakte. Sindsdien ging Al Qaida gebruik maken van het internet om de onderlinge communicatie in stand te houden en om nieuwe leden te rekruteren. Bijvoorbeeld door het versturen van videoboodschappen van de Al Qaida-top en van radicaal islamitische geestelijken zoals Anwar al-Awlaki. Andere moderne communicatiemiddelen waarvan de Al Qaida-leden al vroeg gebruik maakten waren mobiele telefoons, sms-berichten, websites, e-mails, blogs, chatrooms en magazines zoals de *Al Jihad*, en sinds 2010 is er een Engelstalige versie *Inspire*, dat door het Al Qaida-filiaal in Jemen wordt uitgebracht.²³¹ Juist door de inzet van deze moderne communicatiemiddelen kwamen er nieuwe leden bij en werd de onderlinge communicatie van de leden versterkt.²³²

Ook al was Al Qaida niet de enige terroristische organisatie die dergelijke middelen gebruikte, zij was (en is) er wel zeer vaardig in en het heeft een zeer grote bijdrage geleverd aan de evolutie van Al Qaida. Volgens Sageman heeft het geleid tot:

[t]he process of radicalization that generates small, local, self-organized groups in a hostile habitat but linked through the Internet also leads to a disconnected global network, the leaderless jihad.²³³

Van een *leaderless jihad* was echter geen sprake, want Bin Laden heeft juist een grote rol gespeeld in het neerzetten en zorgen voor het voortbestaan van een strategisch raamwerk van doelstellingen dat naar buiten toe gecommuniceerd werd, waardoor verschillende terreurorganisaties zich hierbij thuis voelden en zich geroepen voelden om te strijden voor dat doel. Gedurende de WOT is Bin Ladens communicatieve rol wel veranderd van direct leiderschap naar inspiratieleiderschap en nam hij nog meer de rol aan van ideologisch leider. Bin Laden uitte een duidelijke lange termijnstrategie en gaf daarbij zijn redenen om de VS als vijand te beschouwen. Hij heeft dat op een botte wijze naar buiten toe neergezet, deels uit de noodzaak om op die wijze nieuwe rekruten te werven.

De wereldwijde propaganda-inspanningen van Al Qaida hebben tot doel om het Westen angst aan te jagen en er voor te zorgen dat de VS overdreven reageert. Juist een overreactie van de VS in de vorm van harde retoriek zorgde ervoor dat Al Qaida's politieke strategie werd versterkt en dat er een lichte scheuring kwam in het internationale draagvlak van de VS, met name tussen de VS en Europa.²³⁴

---

²³⁰ Gunaratna, *Inside Al Qaeda*, p. 5.

²³¹ Anoniem, 'Al Qaida new online English magazine – Inspire'.
Zie: <http://www.globaljihad.net/view_news.asp?id=1535>.

²³² Anoniem, 'Al-Qaida's paraplu zit vol gaten', *NOS* (2011). Zie: <<http://nos.nl/artikel/325427-2011-alqaidas-paraplu-zit-vol-gaten.html>>.

²³³ Sageman, *Leaderless Jihad*, pp. 142-143.

²³⁴ Geltzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda*, p. 76.

Doordat de VS zich openlijk mengde in de interne politieke aangelegenheden van landen in het Midden-Oosten ontstond er een scherpere scheidslijn tussen de landen die pro en anti VS waren.²³⁵

Voor het zenden van een boodschap naar de tegenstander, het Westen, maakt Al Qaida gebruik van moderne communicatiemiddelen. Het voornaamste doel bij het uitbrengen van boodschappen is het nieuws te halen want dat geeft de grootste impact op de *audience*. Het belangrijke communicatiemiddel dat Al Qaida hierbij inzet zijn de video's van haar leiding met inspirerende boodschappen waarin zij aanslagen claimen. Dat Bin Laden de kracht van communicatie begreep, blijkt uit een van zijn brieven aan Emir Al Momineen waarin hij schijft dat '[i]t is obvious that the media war in this century is one of the strongest methods; in fact, its ratio may reach 90% of the total preparation for the battles'.²³⁶

---

²³⁵ Geltzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda*, p. 76.

²³⁶ Steven R. Corman en Jill S. Schiefelbein, *Communication and Media Strategy in the Jihadi War of Ideas* (Arizona, 2006).

Hoofdstuk 5 De effecten van de militaire, internationale en communicatieve acties van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten en de gevolgen daarvan voor Al Qaida aan de hand van zes deelgebieden.

Zoals uit het vorige hoofdstuk is gebleken lag gedurende de periode 2001-2008 de nadruk van het Amerikaanse anti-terrorismebeleid voornamelijk op het militaire aspect en daarbinnen te veel op het wegnemen van 'de terrorist' zelf. Hierdoor werden andere aspecten die samen de capaciteit van de groep vormgeven, zoals de trainingskampen en de communicatiemogelijkheden, veronachtzaamd. Er werd niet of nauwelijks ingespeeld op het wegnemen van de intenties van individuele terroristen en de groep als geheel. Met militaire kracht alleen heeft de Amerikaanse regering het tot dusver nog niet gered. Dit sluit aan bij onderzoek waaruit blijkt dat militaire macht geen succesvol middel is om terreurorganisaties uit te roeien. Uit historisch onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat militair machtsvertoon slecht in 7% van de gevallen een effectief middel gebleken is in het opdoeken van een terreurorganisatie.²³⁷

In deze scriptie toon ik aan dat de acties van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten een positief effect hebben gehad op het voortbestaan van Al Qaida. Het is echter te kort door de bocht om enkel de positieve gevolgen in beeld te brengen. Dit is reden om aan de hand van een aantal deelaspecten uiteen te zetten welke positieve en negatieve gevolgen de acties direct en indirect hebben gehad op Al Qaida. Er zijn ook grootscheepse acties ondernomen die wel besproken zijn in voorgaande hoofdstukken, maar die geen duidelijk effect hebben gehad op Al Qaida. In sommige gevallen kan zelfs gesteld worden dat de acties enkel een negatief effect hebben gehad op de VS zelf. Hierbij kan gedacht worden aan grote uitgaven in kosten en verlies van mensenlevens bij aanvallen op Al Qaida in Afghanistan, Pakistan en Irak, waar het gewenste resultaat uitbleef en waar het anti-VS sentiment onder Al Qaida-sympathisanten alleen maar steeg. Aan het einde van dit hoofdstuk wordt de balans opgemaakt en kan geconcludeerd worden dat de VS een contraproductief beleid heeft gevoerd, met name gedurende de regeerperioden van Bush.

5.1 Ideologie/intenties

Door geen aandacht te besteden aan het onderuit halen van de ideologie van Al Qaida heeft de VS gefaald. Dit cruciale punt had juist het speerpunt moeten zijn van het anti-terrorismebeleid, want alleen daardoor kan de kracht van een terreurorganisatie zoals Al Qaida worden verminderd.²³⁸ Gedurende de WOT zijn er meer filialen van Al Qaida bijgekomen die de ideologie van de organisatie

---

²³⁷ Seth G. Jones en Martin C. Libicki, *How terrorist groups end. Lessons for countering Al Qaida* (Santa Monica, 2008) p. 30.

²³⁸ Van Evera, 'Assessing U.S. strategy in the War on Terror'.

in woord en daad aanhangen.²³⁹ Er kan zelfs gesteld worden dat de militaire acties van de VS, zoals de invasie van Afghanistan en Irak, de *drone*-aanvallen in Pakistan, Jemen en Somalië maar ook de gebeurtenissen in de gevangenissen zoals Abu Ghraib en Guantanamo Bay de ideologische boodschap van Al Qaida versterkt hebben. Juist doordat de VS moslims aanviel op hun eigen territorium werd Al Qaida's boodschap bevestigd en voelden meer mensen zich aangetrokken tot de intenties die Al Qaida verkondigde.²⁴⁰

Militaire acties van de VS die geen (directe) invloed op de ideologie hebben gehad zijn bijvoorbeeld de eigen verscherpte defensiemaatregelen en de uitschakeling van de Al Qaida-top, waaronder Bin Laden. De ideologie en de intenties zijn daarna niet verminderd, er is zelfs een stijging te zien in het aantal aanslagpogingen op de VS door Al Qaida en haar filialen.²⁴¹

Er zijn geen militaire acties van de VS gevonden die wel voor een afname van de ideologie of een verzwakking van de intenties van Al Qaida hebben geleid. Hieruit blijkt dat het niet voldoende is om te trachten enkel met militaire kracht Al Qaida neer te halen.²⁴² Alleen het aanvallen van de ideologische boodschap van Al Qaida en haar misinterpretatie van de Koran kan ertoe leiden dat minder mensen zich aangesproken voelen door de ideologie en zich om die reden niet aansluiten bij de organisatie. Het falen van de VS was nog groter omdat Al Qaida tegenover de voornamelijk militaire en financiële respons van de VS een veel gevarieerdere aanval stelde. Het viel Amerika aan op meerdere vlakken: politiek, religieus, sociaal, cultureel en militair.

Dat een te statische aanpak niet werkt heeft het Al Qaida-filiaal in Irak bewezen. Dit filiaal is grotendeels ten onder gegaan door de eigen brute militaire acties waarbij moslimburgers omkwamen en waardoor de populariteit van het filiaal verminderde en minder mensen zich erbij aansloten. Anderzijds heeft de VS hier ook een rol in gehad, door handig in te spelen op deze negatieve ontwikkeling door middel van communicatieacties, zoals het inzetten van moslimleiders die hun afkeer uitspraken over deze brute acties, waarmee de weerstand tegen Al Qaida verder toenam.

Internationale acties van de Amerikaanse regering zoals de samenwerking met andere inlichtingen- en veiligheidsdiensten en de samenwerking en ondersteuning van islamitische (zwakke) staten om gezamenlijk terreur te bestrijden heeft geen significant effect gehad op het verzwakken van Al Qaida's intenties en ideologie. Het tegendeel zal eerder het geval zijn, want Amerikaanse inmenging

---

²³⁹ Brian Michael Jenkins, 'Al Qaeda in Its Third Decade: Irreversible Decline or Imminent Victory?' (2012) p. 27. Zie: <http://www.rand.org/pubs/occasional_papers/OP362>.

²⁴⁰ Gunaratna, 'The post-Madrid face of Al Qaeda', p. 96 en ontleend aan de Global Terrorism Database. Zie: <<http://www.start.umd.edu/gtd/>>.

²⁴¹ Carafano, e.a., 'Fifty Terror Plots Foiled Since 9/11: The Homegrown Threat and the Long War on Terrorism'.

²⁴² Jenkins en Godges, 'Introduction', p. 19.

in nationale aangelegenheden van moslimlanden bevestigt het beeld van een hegemoniaal en bemoeizuchtig Amerika en wakkert de intenties om te strijden tegen het dominerende Westen eerder aan. In Pakistan, een land waarmee de VS een nauwe samenwerking is aangegaan, is een stijging te zien van het aantal aanslagen sinds de start van die samenwerking. Vanaf 2004 was de oude Al Qaida-kern zich weer gaan hergroeperen in het gebied Waziristan onder leiding van Ayman Al-Zawahiri. Al Qaida-Centraal werd zo weer een centrum van controle- en commandoposten met als doel het faciliteren en het geven van trainingen en het inspireren van volgelingen. In 2007 bestond Al Qaida weer uit een sterke kern en een gedecentraliseerd netwerk van volgelingen en amateurs.²⁴³ In 2011 startte de Pakistaanse regering met steun van de VS militaire acties om deze kampen te omsingelen en te verslaan, maar zij wist slechts de helft van Waziristan te bezetten. De andere helft van de provincie biedt Al Qaida nog voldoende ruimte om goed te kunnen functioneren.²⁴⁴ Ook in Irak en andere staten werd het anti-westerse sentiment versterkt door inmenging van de VS en zijn bondgenoten.

Internationale acties van Al Qaida zelf hebben ook laten zien dat de ideologie van de organisatie en haar intenties nog springlevend zijn. Sinds 2001 is het netwerk wereldwijd en in omvang toegenomen. Doordat het wereldwijd verschillende *safe havens* heeft weten te creëren heeft het een bredere en sterkere basis om de intenties te verspreiden dan voor 2001. Hierbij werd zij geholpen door de strategische inzet van moderne media die zij gebruikte om haar ideologie en plannen te verspreiden.

Communicatieve acties van de regering-Bush hebben juist de boodschap van Al Qaida versterkt. Met name het zwart/wit- en wij/zij-denken werden hierdoor versterkt. Die polarisatie heeft als gevolg gehad dat het anti-westerse sentiment onder de Al Qaida-leden werd versterkt alsook onder mogelijke nieuwe rekruten. Onder president Obama zien we een kentering in de communicatiewijze. Zijn retoriek blijft hard tegen terroristen, maar is mild tegenover de moslimgemeenschap. De korte termijneffecten hiervan zijn tot nu toe slechts meetbaar in onderzoeken die gehouden zijn onder burgers in de islamitische wereld. Daarbij werd aan hen gevraagd hoe zij dachten over de VS. In een land zoals Indonesië is het anti-VS sentiment sterk afgenomen gedurende de gehele WOT,²⁴⁵ maar van een afname in het aantal aanslagpogingen van de Jemaah Islamiya, een aan Al Qaida gelieerde filialen is sinds de aanvang van de WOT geen sprake.²⁴⁶ Dit laat zien dat er geen verband bestaat

---

²⁴³ Jenkins en Godges, 'Introduction', p. 19.

²⁴⁴ Olivier Immig, 'Trainingskampen al-Qaida enorm probleem'. Zie: <www.nos.nl>.

²⁴⁵ Zie figuur 4.

²⁴⁶ Zie grafiek op Global Terrorism Database:

<<http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?perpetrator=20241>>.

tussen het winnen van de *hearts en minds* van de bevolking en een zwakker wordende terroristische dreiging.

5.2 Rekrutering/training

Militaire acties van de VS gedurende de WOT hebben ertoe geleid dat een groot aantal Al Qaida-leden is uitgeschakeld. Dit betekende niet dat het aantal leden in een neerwaartse spiraal terecht kwam. Integendeel, militaire acties van de VS in Afghanistan die gericht waren op het wegvagen van Al Qaida leidden in eerste instantie juist tot een explosieve stijging van het aantal aanmeldingen.²⁴⁷ Die stijging werd veroorzaakt doordat duizenden Pakistaanse strijders de grens overtrokken om zich aan te melden voor een jihad tegen de VS.²⁴⁸ Daarnaast groeide het aantal leden doordat Taliban-leden zich aansloten bij Al Qaida, of zorgden voor ondersteuning en bescherming van het netwerk. Doordat er door de Amerikaanse regering geen begrip getoond was voor het standpunt van bereidwillige Taliban-leden heeft dit geleid tot radicalisering van die leden. De regering-Bush had het gevaar van Al Qaida tot in het extreme getrokken, waardoor ze haar eigen doel ondermijnde. De regering had weinig oog voor de onbedoelde consequenties van haar militaire en communicatieve acties.

Tevens was het hierdoor lange tijd onmogelijk geworden om met de Taliban tot een diplomatieke oplossing te komen. Pas sinds 2012 zijn er voor het eerst aftastende gesprekken gaande tussen de Taliban en de VS. In de tussenliggende elf jaar radicaliseerde een groot gedeelte van de Taliban-leden en namen zij terroristische tactieken over van Al Qaida.²⁴⁹

Eenzelfde radicaliseringspatroon is zichtbaar in Irak waar direct na de invasie een Al Qaida-filiaal werd opgericht. Dit filiaal maakte handig gebruik van de chaos in het land die ontstaan was door de slecht geplande en uitgevoerde Amerikaanse invasie. Dat vormde juist een goede start voor Abu Zarqawi, de leider van het Al Qaida-filiaal in Irak, die ongestoord aanhangers kon werven. Hierbij werd hij geholpen doordat, gedurende de twee regeerperiodes van Bush, het beeld van Al Qaida-sympathisanten van Amerika negatiever was geworden. Zij zagen een stijging van de invloed van het Westen en beschouwden de Verenigde Staten als een onverschillig land dat zomaar moslims doodt. De sympathisanten voelden zich daardoor eerder geneigd om zich aan te sluiten bij Al Qaida.²⁵⁰ Ook zorgden de beelden die van Abu Ghraib vrijkwamen voor een soort heiligenverering rondom deze Al

---

²⁴⁷ Arturo Muñoz, 'A Long-Overdue Adaptation to the Afghan Environment', in: Jenkins, *The Long Shadow of 9/11*, pp. 29-31.

²⁴⁸ Cronin, *How Terrorism Ends*, pp. 169-170.

²⁴⁹ Muñoz, 'A Long-Overdue Adaptation to the Afghan Environment', p. 31.

²⁵⁰ Geltzer, *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda*, p. 5.

Qaida-strijders waardoor een grote groep jongeren geïnspireerd werd en zich heeft aangemeld bij Al Qaida-Irak.²⁵¹

Ook in Algerije, Jemen en Irak werden trainingskampen opgericht. In sommige gevallen lukte het de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten om deze kampen te verwoesten zoals in Irak in 2008 en in Jemen in 2009, maar in de meeste gevallen was het voor de VS lastig om deze kampen te ontmantelen.

In het eerste jaar van de WOT waren er echter ook successen voor de VS te vermelden. Zo verloor Al Qaida-Centraal in eerste instantie aan kracht doordat een aantal kopstukken omkwam. Ruim 75% procent van Al Qaida's oorspronkelijke leiders werd gedood of gevangen genomen.²⁵² Zij werden echter direct vervangen door nieuwe leiders, wat laat zien dat Al Qaida succesvol is in het opleiden van leden die vrij snel leidinggevende posities binnen de organisatie kunnen bekleden.²⁵³

Daarnaast zorgde de invasie in Afghanistan ervoor dat Al Qaida zich niet meer kon verbergen in dat land. Het is zich noodgedwongen gaan verspreiden over de wereld, waardoor de kern van Al Qaida van 2001 tot 2004 niet in staat was om trainingen te verzorgen vanuit de kern. De flexibiliteit van Al Qaida kwam duidelijk naar voren nu de organisatie in het nauw gedreven werd. Vanaf de invasie in Afghanistan ging Al Qaida zich richten op andere manieren om moslimjongeren te rekruteren en te trainen. Het internet werd ingezet als middel om Al Qaida's kerntaak, het mobiliseren van de islamitische massa, voort te zetten. Mede door deze verschuiving en door 'het succes' van 9/11 sloten zich bij het originele front geleidelijk moslim-extremistische organisaties aan van over de hele wereld.²⁵⁴ Het resultaat is, in de woorden van Sageman: "[t]he process of radicalization that generates small, local, self-organized groups in a hostile habitat but linked through the Internet [which] also leads to a disconnected global network, the leaderless jihad".²⁵⁵

Sinds het aantreden van Obama is de militaire strategie van Amerika veranderd. De nadruk is komen te liggen op het uitvoeren van *drone*-aanvallen in plaats van een invasie met het leger. Sinds 2011 spreekt de CIA van een keerpunt. De herstelde kern van Al Qaida geniet niet langer van haar onaantastbare *safe havens*.²⁵⁶ De lange termijneffecten hiervan zijn echter nog niet helder. Natuurlijk kunnen er minder trainingen verzorgd worden in de voormalige *safe havens*. Maar Al Qaida is een *learning* organisatie die zich aanpast aan de geboden omstandigheden. Is het niet meer mogelijk om elkaar fysiek te treffen, dan gaat Al Qaida over op de virtuele mogelijkheden zoals het al eerder heeft

---

²⁵¹ Wehrey, 'The Iraq War: Strategic Overreach by America', p. 49.

²⁵² Cronin, *How Terrorism Ends*, pp. 168-170.

²⁵³ Ibidem, p. 170.

²⁵⁴ Ibidem, pp. 165-171.

²⁵⁵ Sageman, *Leaderless Jihad*, pp. 142-143.

²⁵⁶ Peter Taylor, 'Drones 'winning' war against al-Qaeda, says ex-CIA head' (2011)
Zie:<<http://www.bbc.co.uk/news/world-12784129>>.

laten zien. Juist op het internet zijn nu volledige handleidingen voor het plegen van aanslagen en het maken van bommen te vinden.

Eigen acties van Al Qaida die hebben bijgedragen aan de blijvende stroom van nieuwe rekruten zijn de succesvolle aanslagen op doelen in Europa en westerse doelen in de islamitische wereld. Deze aanslagen hebben moslimjongeren geïnspireerd om hetzelfde te doen. Met name de video's van de zelfmoordterroristen zoals de boodschappen van de Al Qaida-top ontrent zelfmoordacties, inspireerden hen om het doel van Al Qaida te vervolmaken.²⁵⁷ Al Qaida moet echter voorzichtig zijn met deze aanslagen. Het karakter van de aanslagen van Al Qaida-Irak ging mensen zodanig tegenstaan dat het een negatieve invloed had op de rekrutering van jongeren. Doordat bij de aanslagen ook veel moslims omkwamen was een directe daling in het aantal aanmeldingen het gevolg.²⁵⁸

Een van de externe factoren die van invloed zijn op de rekrutering van jongeren is de Arabische Lente. Het is nog te vroeg om de lange termijneffecten te meten maar op de korte termijn zorgen de revoluties voor een stijging van het aantal jongeren dat uit het Westen vertrekt om zich aan te sluiten bij de jihad.

5.3 Publiciteit

De militaire acties van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten hebben een positief effect gehad op het voortbestaan van Al Qaida. De terreurgroep werd na de invasie van Afghanistan een complex fenomeen dat gezien moet worden als een *los netwerk van netwerken*, die bijeengehouden worden door een gedeelde ideologie.²⁵⁹ Om die ideologie te verspreiden, ging Al Qaida over op het internet. Daarnaast werd het internet gebruikt als een virtuele *safe haven*, waar Al Qaida-strijders op geheime fora met elkaar in contact traden.²⁶⁰

Militaire acties hadden als indirect gevolg dat het anti-VS sentiment in de moslimwereld werd versterkt.²⁶¹ Al-Zarqawi, leider van Al Qaida-Irak, profiteerde van de negatieve reactie van de Iraakse bevolking op de oorlogshandelingen van het Amerikaanse leger en gebruikte deze als propaganda voor zijn defensieve jihad. De mishandelingen in de Abu Ghraib-gevangenis en de bombardementen op burgers (die de Amerikaanse militairen aanzagen voor Al Qaida strijders) werden sterk uitvergroot en gebruikt om het anti-VS sentiment te versterken. Verder hebben de *drone*-aanvallen waarmee gewerkt wordt sinds 2006 een negatieve keerzijde, omdat het niet altijd

---

²⁵⁷ Parker, Jihadist strategic communication, pp. 177-179.

²⁵⁸ Zie figuur 3.

²⁵⁹ Bakker en Boer, 'Al Qaida vijf jaar na 9/11', pp. 3-7.

²⁶⁰ Brian Michael Jenkins, 'Is the Al Qaeda internet strategy working?' (2011) p. 6.

Zie: <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/2011/RAND_CT371.pdf>.

²⁶¹ Wehrey, 'The Iraq War: Strategic Overreach by America', p. 49.

lukt om alleen de vijand te treffen. Zowel in Jemen als in Pakistan worden deze fouten, waarbij burgerslachtoffers vallen, gebruikt als bewijs dat de VS van hun land een soort Irak wil maken.²⁶²

Een fout in de communicatiewijze van de VS was de manier waarop met name Bush harde retoriek gebruikte in de strijd tegen Al Qaida. Zo schilderde hij Al-Zarqawi af als een zodanig groot monster dat dit alleen maar zijn populariteit bij zijn achterban verhoogde.²⁶³ Een van de hoofdoorzaken voor de daling in ledenaantal in Irak was de oorlog zelf. De acht jaar durende oorlog heeft Al Qaida-Irak wel onder druk gezet waardoor er intern conflicten ontstonden tussen de geduldige en de opportunistische delen van de organisatie.²⁶⁴ Aan deze verzwakking heeft de VS dus geen enkele bijdrage geleverd.

De Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten hebben wel een actieve rol gespeeld nadat de onvrede een feit was en de aanhang van het Al Qaida-filiaal in Irak al dalende was. Sinds 2006 maakten de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten gebruik van die groeiende lokale onvrede door de boodschap van de toegenomen onvrede over het beleid van Al-Zarqawi naar buiten te brengen via de media. Ter ondersteuning van deze boodschap werden er interviews uitgezonden met vooraanstaande geestelijk leiders uit Saoedi-Arabië, Jordanië, Egypte en Europa die zich uitspraken tegen Al-Zarqawi.²⁶⁵

Er liggen ook kansen voor de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten voor de bestrijding van terrorisme. Juist de sterker geworden afhankelijkheid van Al Qaida van het internet zou haar kwetsbaar kunnen maken omdat cyberattacks gepleegd door hackers werkend voor de Amerikaanse overheid hun netwerk kapot kunnen maken. Tot 2008 heeft de Amerikaanse regering een achterstand opgelopen door juist deze communicatiewijze van Al Qaida niet efficiënt te bestrijden. Sinds 2008 vinden er geregeld belangrijke aanvallen plaats op het netwerk van Al Qaida door de VS, wat een negatief effect kan hebben op de mogelijkheden voor haar om de boodschap uit te dragen en het internet te gebruiken als virtuele *safe haven*.²⁶⁶

Hoe de Arabische Lente positief zal uitpakken voor Al Qaida, dat zich al jaren opwerpt als het alternatief voor de repressieve staten in het Midden-Oosten, moet nog blijken. Al Qaida's flexibiliteit, methodologie en vermogen in te spelen op onverwachte ontwikkelingen zou hier van pas kunnen komen. Alhoewel zij aanvankelijk door de Arabische Lente werd verrast, ontdekte Al Qaida al snel de ongekende mogelijkheden van het machtsvacuüm dat in vele landen ontstond. In landen als

---

²⁶² Een ander negatief effect van een *drone*-aanval is dat iemand zich op het laatste moment niet kan overgeven aan de vijand, wat in moreel opzicht problematisch is.

²⁶³ Wehrey, 'The Iraq War: Strategic Overreach by America—and Also al Qaeda', p. 50.

²⁶⁴ Ibidem, p. 49.

²⁶⁵ Ibidem, p. 52.

²⁶⁶ De Graaff, 'Winnen de dark mobs het van hun bestrijders?', p. 137.

Tunesië, Egypte en Libië werden presidenten ten val gebracht die radicale moslims altijd actief hadden vervolgd en vaak een alliantie onderhielden met het Westen. De islamitische partijen die vervolgens overal aan de macht kwamen, schiepen een nieuw politiek klimaat dat gunstig uitpakte voor Al Qaida, van wiens verhoogde activisme de regerende partijen van de politieke islam op hun beurt weer profiteerden.²⁶⁷ De voormalige Egyptische president Mubarak had altijd de dreiging van radicale moslims gebruikt om westerse steun te verwerven. Zijn opvolger Morsi maakte ook handig gebruik van de situatie. Hij steunde de acties van de orthodoxe salafisten om de Moslimbroeders voor te stellen als het gematigde alternatief dat de westerse steun verdient.²⁶⁸ Een neveneffect van de revolutie in de moslimwereld was de amnestie en vervolgens de vrijlating van duizenden radicale moslims uit gevangenissen.²⁶⁹ Direct na hun vrijlating sloten zij zich aan bij filialen die gelieerd waren aan Al Qaida of bij terroristische groepen die slechts geïnspireerd waren door Al Qaida. Op die manier kreeg Al Qaida plotseling een enorm potentieel aan nieuwe leiders tot haar beschikking.²⁷⁰

5.4. Commandostructuur en aantal leden

Na 2001 vond er eerst een verzwakking van Al Qaida plaats als gevolg van de invasie van de VS en zijn bondgenoten in Afghanistan.²⁷¹ De gedwongen decentralisatie heeft een zodanige impact gehad op de oorspronkelijke organisatie van Al Qaida, dat er niet langer één echte leidersfiguur was met overzicht over de hele organisatie onder hem en die er zijn gezag en controle over kon uitoefenen. Het transnationale netwerk dat ontstaan is sinds de WOT begon, verving het eenpersoonsleiderschap vanuit Al Qaida-Centraal door meerdere leidinggevende personen in verschillende Al Qaida-filialen. Beslissingen werden niet meer centraal genomen, maar werden doorgeschoven naar gedecentraliseerde eenheden, die een meer lokaal en dus aangepaster beleid voerden. Wel konden zij rekenen op steun van Al Qaida-Centraal in bijvoorbeeld financieel opzicht. De gedwongen decentralisatie heeft ervoor gezorgd dat de rol van Bin Laden zelf binnen de organisatie minder belangrijk werd.²⁷²

Met het wegvallen van Bin Laden is het commando van Al Qaida-Centraal nu in handen van Al Zawahiri. Bin Laden was niet de enige leider op moreel vlak, ook andere leiders vervulden deze taak binnen de organisatie. Door de overname van de taken van Bin Laden en andere hooggeplaatste

---

²⁶⁷ Martin Janssen, 'Op Arabische lente volgt de zomer van al-Qaeda' (2013).

Zie: <<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/3453731/2013/06/06/Op-Arabische-lente-volgt-de-zomer-van-al-Qaeda.dhtml>>.

²⁶⁸ Ibidem.

²⁶⁹ Ibidem.

²⁷⁰ Ibidem.

²⁷¹ Cronin, *How Terrorism Ends*, pp. 168-170.

²⁷² Saerens, *Klassiek Terrorisme Versus Al-Qaeda*, p. 91.

vermoorde Al Qaida-leiders door veel *mid-level* leiders kon de organisatie het verlies van deze mensen opvangen. De directe kring rond Bin Laden blijft een bedreiging vormen, ook na zijn dood.²⁷³

Sinds het opvoeren van het aantal *drone*-aanvallen onder Obama heeft Al-Zawahiri de opdracht gegeven om wederom te decentraliseren. Hij is de commandocontrole kwijt en de communicatie verloopt lastiger. De Al Qaida-leden hebben ook minder bewegingsvrijheid dan voorheen en *fundraising* is vele malen lastiger geworden. Steun voor Al Qaida is dalende. Sinds 2010 keert drie vierde van de Pakistanen zich tegen Al Qaida en ook in de rest van de moslimwereld is een daling waarneembaar, die vooral is veroorzaakt doordat Al Qaida vele moslims heeft gedood bij haar aanslagen.²⁷⁴

Internationale acties van de VS, zoals samenwerking met andere inlichtingen- en veiligheidsdiensten en de samenwerking met zwakke staten in de moslimwereld, hebben er niet toe geleid dat Al Qaida dusdanig is verzwakt dat zij op omvallen staat. Ondanks die internationale acties heeft Al Qaida nog altijd een internationaal netwerk kunnen handhaven waarvan de kracht niet moet worden onderschat. Weliswaar blijkt dat slechts enkele van de terroristische aanslagen in 2011 te herleiden zijn tot Al Qaida-Centraal, maar daarentegen zijn elf van de twintig meest actieve terroristische groepen gelieerd aan Al Qaida. Alleen al deze groepen hebben meer dan 780 aanslagen gepleegd waarbij ruim 3.000 mensen omkwamen. De gelieerde groepen die verantwoordelijk waren voor de meest omvangrijke aanslagen in 2011 waren de AQAP, TTP, Al-Shabaab en Al Qaida in Irak.²⁷⁵

Het totale aantal leden wordt in 2012 geschat op 50.000 verspreid over 65 landen.²⁷⁶ In Al Qaida zijn Afghanen, Egyptenaren, Algerijnen, Saudi's en nog veel meer nationaliteiten verenigd. Naar verluid zijn er filialen actief in veertig verschillende landen. Ook in de westerse wereld bevinden zich (slapende) Al Qaida-filialen. Voor 11 september 2001 waren er geen Al Qaida-filialen in Europa bekend, behalve in Hamburg. Op dit moment is er in elk Europees land wel een Al Qaida-filiaal te vinden. Al Qaida opereert daarnaast nog altijd veel internationaler dan veel andere terroristische organisaties.²⁷⁷

Deze gegevens wijzen erop dat Al Qaida groeit en krimpt in een soort golfbewegingen. De Al Qaida-aanhang stijgt wanneer de VS grote strijdkrachten inzet in moslimlanden, maar ook als Al Qaida zelf het aantal burgerslachtoffers bij haar aanslagen heeft geminimaliseerd en wanneer de VS

---

²⁷³ Interview met Bruce Hoffman, zie: <http://articles.businessinsider.com/2011-05-09/politics/29992577_1_al-qaeda-arabian-peninsula-osama-bin>.

²⁷⁴ Eric V. Larson, 'Al Qaeda's Propaganda: A Shifting Battlefield', in: Jenkins, *The Long Shadow of 9/11*, p. 73.

²⁷⁵ Anoniem, 'New data reveals al-Qaida-linked groups among most active terrorist groups in the world'. Zie: <<http://www.start.umd.edu/start/announcements/announcement.asp?id=424>>.

²⁷⁶ Ontleend aan de website van National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism. Zie: <http://www.start.umd.edu/start/data_collections/tops/terrorist_organization_profile.asp?id=6>.

²⁷⁷ Floris Harm, 'Al Qaida's toekomst zonder Bin Laden' (2011). Zie: <<http://nos.nl/artikel/237441-alqaidas-toekomst-zonder-bin-laden.html>>.

incompetente bondgenoten heeft in gebieden waar Al Qaida een groot draagvlak heeft.²⁷⁸ Het omgekeerde heeft de tegenovergestelde gevolgen.

Communicatieve acties van de regeringen-Bush en -Obama hebben geen schade kunnen toebrengen aan het Al Qaida-netwerk. De retoriek van Bush verhardde de strijd waardoor juist meer moslims zich aangetrokken voelden tot het doel van Al Qaida. De mildere koers van Obama in de retoriek heeft tot nu toe nog niet geleid tot een daling van het aantal leden, maar deze roept wel minder anti-VS sentiment op in het Westen.²⁷⁹ Dit zou een voorspellende waarde kunnen zijn voor de toekomst in niet-westerse landen.

5.5 Ruimte

Al Qaida is uitgegroeid tot een internationaal *netwerk van netwerken* dat zich in vele landen herbergt. Al Qaida heeft een eindeloos draagvlak in zwakke staten zoals Jemen, Somalië, Djibouti, Soedan en Irak. Deze *safe havens* buiten Afghanistan verzekeren de organisatie van de steun van de lokale stammen die cruciaal blijkt voor het voortbestaan en de bescherming van Al Qaida.²⁸⁰

Sinds 2009 verplaatst het gevecht tegen Al Qaida zich naar Afrika. Daar is het aantal Al Qaida filialen voornamelijk gestegen in de Sahel. Jemen is, na Pakistan, nu de veiligste plek voor Al Qaida. Daar zit de AQAP die bestaat uit ongeveer 300 leden die lastig te traceren zijn omdat zij zich begeven in een moeilijk begaanbaar gebied. Een bijkomend probleem is dat er in die regio altijd al veel oorlogen en wapens zijn en het Jemenitische leger dat optreedt tegen Al Qaida is zwak en slecht bewapend.²⁸¹

Daarnaast is er vanaf ongeveer 2006 sprake van een opkomst van *homegrown*-netwerken. Die netwerken opereren autonoom en noteren hun eigen, veelal lokale agenda waarbij van internationale aansturing doorgaans nauwelijks sprake is. Wel halen zij hun inspiratie en ideologische motivatie bij Al Qaida vandaan. Met de uitbreiding van de internationale jihadistische agenda is dan ook sprake van een verbreding van de dreiging.²⁸²

Militaire acties van de VS die invloed hebben gehad op de globalisering van Al Qaida zijn de oorlog in Afghanistan en de oorlog in Irak. De oorlog in Irak heeft ervoor gezorgd dat daar een sterk

---

²⁷⁸ Seth G. Jones, 'Resurgence of al Qaeda' (2012).

Zie: <<http://www.rand.org/pubs/periodicals/rand-review/issues/2012/fall/leadership/resurgence-of-al-qaeda.html>>.

²⁷⁹ Interview met Judith Spiegel, 'Drone-aanvallen maken al-Qaida in Jemen alleen maar groter' NOS 25 januari 2013. Zie: <<http://nos.nl/audio/466034-droneaanvallen-maken-alqaida-in-jemen-alleen-maar-groter.html>>.

²⁸⁰ Jones, 'Lessons from the Tribal Areas', p. 38.

²⁸¹ Interview met Judith Spiegel, 'Drone-aanvallen maken al-Qaida in Jemen alleen maar groter', NOS uitzending 25 januari 2013.

Zie: <<http://nos.nl/audio/466034-droneaanvallen-maken-alqaida-in-jemen-alleen-maar-groter.html>>.

²⁸² Ontleend aan de kennisbank van de AIVD. Zie: <http://www.aivdkennisbank.nl/jaarverslag-2011/aDU1511_Terrorisme-Internationale-ontwikkelingen.aspx>.

Al Qaida-filiaal kon ontstaan. Door de verspreiding waren de nieuwe filialen moeilijker traceerbaar voor de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De door Obama ingeslagen weg van *drone*-aanvallen maakt het gemakkelijker om Al Qaida te bestrijden in de moeilijk begaanbare gebieden zoals Jemen en Pakistan. Door deze *drone*-acties weet de VS uitschakeling van de Al Qaida-leden toch mogelijk te maken zonder de invasie van een land. Hoewel deze aanvallen enerzijds zorgen voor een tijdelijke daling van het aantal leden, komen er ook juist weer nieuwe leden bij die zich uit wraakgevoelens aansluiten bij Al Qaida en haar filialen.

Internationale acties van de VS die invloed hebben gehad op de ruimte waarin Al Qaida zich kon begeven zijn bijvoorbeeld de unilaterale koers van de VS waardoor het zelfs de geloofwaardigheid van de internationale spelers in het geding heeft gebracht. Desondanks heeft de VS wel zijn zin weten door te drukken op het internationale toneel met zijn ad hoc-coalities. Als nadeel van deze wijze van werken kan gewezen worden op de gemiste kans om met volledige steun samen te werken tegen terrorisme. In de praktijk kwam het namelijk neer op een schoorvoetende toezegging van met name westerse landen om te helpen in de WOT.

De VS heeft te laat gereageerd op de trend dat Al Qaida zich op internet ging begeven en heeft deze ontwikkeling om die reden niet goed het hoofd weten te bieden. De virtuele *safe haven* is en blijft gedurende de WOT een strijdtoneel waar de VS zowel reactief als proactief op blijft (re)ageren.

5.6. Omvang van de aanslagen

Uit een analyse van de Global Terrorism Database blijkt dat militair ingrijpen zoals in Afghanistan en Irak een direct gevolg heeft op het aantal aanslagen dat Al Qaida pleegt. Het aantal aanslagen in Afghanistan door Al Qaida steeg van 1 per jaar in 2001 tot 18 per jaar in 2003.²⁸³ Ook in Irak was na de invasie een directe stijging te zien van het aantal aanslagen van 5 per jaar in 2003 naar 60 per jaar in 2004.²⁸⁴

Wereldwijd valt er een andere trend op. Na de 'grote' aanslagen als 9/11, Londen en Madrid worden er sinds 2005 steeds vaker kleinschalige moordaanslagen gepleegd. Kleine operaties, die makkelijker uitvoerbaar zijn, zijn steeds meer de trend. Deze stijging valt te verklaren doordat het aantal aanslagen in het Midden-Oosten en Afrika, waar nieuwe Al Qaida-filialen zijn ontstaan, juist sterk is gestegen. Wat betreft de locaties van de aanslagen, valt op te merken dat het Westen nog

---

²⁸³ Ontleend aan de Global Terrorism Database. Zie: < <http://www.start.umd.edu/gtd/search/> >

²⁸⁴ Zie figuur 3.

wel het doelwit is van aanslagen, maar dat deze aanslagen niet succesvol zijn geweest.²⁸⁵ Dat betekent dat de westerse overheden er in geslaagd zijn om hun landen te beschermen tegen grote aanslagen van buitenaf.

Amerika is en blijft het belangrijkste doelwit van Al Qaida en haar filialen. Dit geldt eveneens voor een toenemend aantal door Al Qaida geïnspireerde Amerikaanse burgers, de zogenaamde *homegrown*-terroristen. Zo pleegde een Amerikaan een aanslag op het militaire centrum in Little Rock, Arkansas. De dader beweerde dat hij met deze actie moslims verdedigde tegen Amerikaanse militaire acties in het Midden-Oosten.²⁸⁶ Deze uitzonderingen daar gelaten, zijn er vanaf 2001 tot 2012 geen significante terreuraanslagen geweest op Amerikaanse doelen, hetzij in het buitenland het zij in de VS.

Wanneer er ingezoomd wordt op het aantal aanslagpogingen dat Al Qaida, haar filialen en de opkomende *homegrown*-terroristen hebben getracht te plegen op de VS, dan valt te concluderen dat tijdens de twee regeerperiodes van president Bush 25 aanslagpogingen zijn gedaan en dat er in de daaropvolgende vier jaar van Obama eenzelfde aantal aanslagpogingen op de VS is ondernomen. In beide gevallen werden alle pogingen verijdeld. Dat laat zien dat de Amerikaanse overheid in de periode 2001-2012 er toch in slaagt om door een mix van de juiste defensieve acties, zoals door goede inlichtingen, de aanslagen te voorkomen. Ook al komt de dreiging steeds meer uit de hoek van de *homegrown*-terroristen, die in tweetallen of alleen opereren en daardoor moeilijker traceerbaar zijn.²⁸⁷

---

²⁸⁵ Zie voor digitale grafieken de Global Terrorism Database:

<[http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?chart=regions&search=al Qaida](http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?chart=regions&search=al%20Qaida)>.

²⁸⁶ James Dao, 'Man claims terror ties in little rock shooting' (2010).

Zie: <http://www.nytimes.com/2010/01/22/us/22littlerock.html?_r=0>.

²⁸⁷ Carafano, e.a., 'Fifty Terror Plots Foiled Since 9/11: The Homegrown Threat and the Long War on Terrorism'. Dat de dreiging uit de hoek van de *homegrown*-terroristen toeneemt (en dat de autoriteiten die vorm van terrorisme maar moeilijk kunnen voorkomen) blijkt uit de geslaagde bomaanslag tijdens de marathon in Boston op 15 april 2013 door de broers Tamerlan en Dzjochar Tsarnajev. De broers radicaliseerden in de VS waar ze al jaren woonden en werkten.

Conclusie

De Amerikaanse regering en inlichtingen- en veiligheidsdiensten zijn sinds de WOT beter geworden in het beveiligen van het eigen land, ook al heeft dit zeer hoge en nog altijd stijgende kosten met zich meegebracht voor de VS. De verhoogde veiligheidsmaatregelen hebben de toegenomen aanslagpogingen op de VS weten te voorkomen in de hier onderzochte periode. Dat er nog altijd pogingen worden ondernomen laat ook zien dat de VS voor Al Qaida en haar filialen een aanvalsdoel blijft. De dreiging zwakt in die zin niet af, omdat de intentie en het doel van Al Qaida niet zijn veranderd.

De militaire acties van de VS om Al Qaida te bestrijden zijn echter als contraproductief te bestempelen. Zowel onder president Bush als onder president Obama roepen de militaire acties die uitgevoerd worden in de islamitische wereld weerstand en wraakgevoelens op. Dit kan mensen doen besluiten om zich aan te sluiten bij Al Qaida-filialen in de betreffende landen, of om zelfstandig een nieuwe filiaal op te zetten.

Militaire inzet van de VS heeft Al Qaida dus juist versterkt. De verspreiding en de verandering van het netwerk sinds 2001 zijn een direct gevolg van de militaire invasie van de VS en zijn bondgenoten in Afghanistan. Juist die versplintering en globalisering van Al Qaida zijn nu de kracht van het netwerk gebleken. De dreiging is dus veranderd van een statische vijand naar een veranderlijke vijand. Van een vaste Al Qaida-kern is het nu een netwerk van netwerken geworden waar ook de toenemende *homegrown*-terroristen zich door laten inspireren. Hierdoor is de dreiging momenteel diffuser dan in 2001 en vormen nieuwe filialen als de AQAP een steeds grotere bedreiging voor de VS.

De kracht van het netwerk is tweeledig. Enerzijds heeft het nog steeds een sterke en nog niet ondermijnde ideologie en navenante intenties. Anderzijds zijn de capaciteiten van Al Qaida nog grotendeels in tact in 2012.

De ideologie van Al Qaida is niet verminderd door de militaire inzet van de VS. Zij kan echter slechts bestreden worden met zogenaamde *soft power*. Tot op heden is de VS er nog niet in geslaagd om de juiste middelen hiervoor in te zetten. Wel is helder dat ze gevonden moet worden in de communicatieve hoek. Dat blijkt *a contrario* uit de communicatiestrategie tijdens de WOT, waarbij bleek dat juist harde retoriek en het ontbreken van een helder beeld van wie en wat de *target audience* was, heeft geleid tot een scherpere tegenstelling tussen beide partijen. Dat heeft de weg naar de dialoog volledig geblokkeerd. De hieraan ten grondslag liggende oorzaak is dat de VS zijn publiek niet juist inschatte en benaderde. Onder Obama zien we geleidelijk aan een nieuwe ontwikkeling op dit gebied. Hij heeft een duidelijker beeld voor ogen van de vijand dan Bush en met zijn wijze van communiceren richt hij zich enkel tot deze specifieke (niet-statelijke) groep. Dat maakt

het mogelijk dat hij geleidelijk de dialoog aan kan gaan met groepen die gelieerd zijn aan Al Qaida of die hen helpen, zoals de Taliban.

De eerste stappen in het verzwakken van de ideologische kracht van Al Qaida worden door Obama beter ingezet. Obama schenkt Al Qaida minder media-aandacht en indien hij het over Al Qaida heeft dan minimaliseert hij de omvang en capaciteiten van het terreurnetwerk. Dit in tegenstelling tot zijn voorganger die juist de omvang en de capaciteiten van de groep groter maakte. Bush deed dit deels omdat hij de oorlog moest verkopen aan de eigen achterban, een probleem waar Obama niet mee te maken kreeg. Hij streefde juist naar terugtrekking van het leger. Obama zoekt ook meer toenadering tot de islamitische wereld. Zo probeert hij het anti-VS sentiment te verzwakken, wat tot nu toe niet met blijvend succes is gebeurd.

De harde en constante militaire inzet met behulp van *drones* die volgens de VS nog steeds nodig is om Al Qaida uit te schakelen, en het toegenomen aantal pogingen van Al Qaida (en met name haar filialen en *homegrown*-terroristen) om een aanslag te plegen op de VS laten zien dat Al Qaida niet milder is komen te staan tegenover de VS. Beatrice de Graaf gaat ervan uit dat het succes van terrorisme wordt bepaald door de mate waarin de nationale overheid er met haar officiële anti-terrorismebeleid en bijbehorende discours in slaagt publieke en politieke steun te mobiliseren en met haar voorstelling van zaken het nationale vertoog over terrorisme en anti-terrorisme te beïnvloeden.²⁸⁸ Volgens haar draait het dus om het winnen van maatschappelijke steun door beheersing en sturing van het discours, maar met dit onderzoek toon ik aan dat haar visie te kort door de bocht is. Misschien is het een begin van een voortdurend proces, maar in de al 12 jaar durende WOT is er geen sprake van een voorteken dat er een verband bestaat tussen het winnen van de harten van de bevolking en een minder sterk Al Qaida.²⁸⁹

In Pakistan was er in 2006 bijvoorbeeld weer een sterke basis gelegd voor het herstel van het Al Qaida-filiaal aldaar en waren de trainingskampen in gebruik genomen. Ook in een land als Indonesië is het anti-VS sentiment sterk afgenomen gedurende de gehele WOT, maar van een afname in het aantal aanslagpogingen van de Jemaah Islamiya, een Al Qaida gelieerde terroristische organisatie in Indonesië, is sinds de WOT is geen sprake.²⁹⁰ Het haalt dus de voedingsbodem weg, maar niet de directe acties van de organisatie.

De moeilijkheid in het verzwakken van Al Qaida's ideologie is gelegen in het feit dat in de huidige tijd ideeën en beelden in een rap tempo op het internet worden verspreid. De beelden die Al

---

²⁸⁸ De Graaf, *Theater van angst*, p. 139.

²⁸⁹ Maar misschien zit Obama nog te kort om dit soort effecten te meten. Het probleem bij Obama is dat hij te kampen heeft met erfenis en dat het hem niet lukt om Guantanamo Bay te sluiten zoals hij wel beloofd heeft. Ook heeft zijn heftige inzet van *drones* zijn mildere retoriek enigszins doodgeslagen. Ik denk dat als zijn daden een gelijke tred zouden houden met zijn retoriek, hij eerder succesvol zal zijn hierin en dat op den duur misschien de resultaten ervan wel zichtbaar zullen zijn.

²⁹⁰ Zie voor een digitale grafiek: <<http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?perpetrator=20241>>.

Qaida uitzendt spreken een nieuwe groep mensen aan die de stap zetten om zich in te zetten voor de jihad. De nieuwe groep, de zogenaamde *homegrown*-terroristen zijn een gevolg van die ontwikkeling. Zij vinden inspiratie en de nodige *tools* en capaciteiten op het internet. De VS heeft deze internetontwikkeling van Al Qaida niet juist aangepakt. Het heeft in ieder geval te laat gereageerd op deze trend. Pas sinds 2008 worden er cyberaanvallen op deze sites gedaan, en of deze effectief zijn is niet bekend. Ze hebben in elk geval niet kunnen voorkomen dat juist de aanslagpogingen onder de groep *homegrown*-terroristen, die met name afhankelijk zijn van het internet, werden verminderd of gestopt. Integendeel, deze terroristen vormen in toenemende mate de groep die de meeste aanslagpogingen op de VS onderneemt.²⁹¹

Dit laat wederom zien wat de kracht is van Al Qaida (en haar filialen en de *homegrown*-terroristen). Het netwerk past zich moeiteloos aan aan de mogelijkheden die de Amerikaanse regering en inlichtingen- en veiligheidsdiensten het bieden. De Al Qaida-kern en de gelieerde filialen zorgen ervoor dat de ideologie levend blijft en levert capaciteiten aan haar filialen om aanslagen mogelijk te maken, trainingen te geven en internetboodschappen te verkondigen. Wel bevindt Al Qaida zich nog steeds sinds 2001 in een transitiefase en juist in die fase zijn terreurorganisaties het zwakst gebleken. Dit betekent echter geenszins dat Al Qaida dan ook direct ongevaarlijk is. Tot op heden zijn er bijvoorbeeld veel topleiders in het netwerk van Al Qaida uitgeschakeld, maar er zijn steeds weer nieuwe leiders opgestaan. De organisatie bloedt niet van bovenaf dood, dat is inmiddels wel helder.

Ook de dood van Bin Laden heeft niet de gewenste genadeklap toegebracht aan het netwerk. Zijn dood zorgde juist voor versterkte wraakgevoelens en een stijging in het aantal leden en pogingen van aanslagen van Al Qaida op de VS. Ook heeft het niet de ideologische kracht van Al Qaida verzwakt. Juist door de decentralisatie die al jaren eerder had plaatsgevonden hadden veel *mid-level* leiders ook een deel van de rol van ideologisch leider van Al Qaida overgenomen waardoor het netwerk niet afhankelijk was van één persoon in het onderhouden en verkondigen van haar ideologie.

Hebben internationale acties van de VS het netwerk versterkt? Ja en nee. Doordat de VS onder Bush een dominante unilaterale koers koos in zijn WOT, kreeg het met grote internationale weerstand te maken. Hiervan trok de regering-Bush zich echter niets aan. De VS domineerde de internationale politiek en bracht door zijn acties zelfs de geloofwaardigheid van de internationale spelers zoals de NAVO en de VN in het geding. Indien de VS hulp nodig had van deze organen wendde het zich tot hen, maar het wilde ondertussen wel zelf de koers blijven bepalen in de WOT. Deze houding heeft in ieder geval niet geleid tot een optimaal functioneren van de samenwerking zoals in Afghanistan ook

---

²⁹¹ Zie bijlage 1.

in de praktijk is gebleken. Doordat de VS zelf de oorlog wilde domineren kregen andere buitenlandse troepen lange tijd niet de kans om buiten Kabul te opereren, waardoor er geen sprake was van een gebruik van de maximale mogelijkheden in de strijd tegen Al Qaida. Ook leidde deze houding van de VS en de keuze om Irak binnen te vallen tot grote internationale onrust waardoor er minder oog was voor de ontwikkelingen zoals het herstel van de oude Al Qaida-kern in het Pakistaanse en Afghaanse grensgebied.

Aan de andere kant wordt er sinds het begin van de WOT meer samengewerkt op internationaal niveau tussen de nationale inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Dat is een positieve ontwikkeling en een juiste benadering voor een mondiaal opererende vijand. Maar de directe gevolgen hiervan (succesvol of niet) zijn niet te vinden, omdat juist deze informatie geheim gehouden wordt.

Al Qaida zelf heeft met haar eigen internationale acties gedurende de WOT haar positie juist versterkt. Bijvoorbeeld door nieuwe *safe havens* te creëren in meerdere landen en nieuwe terroristische organisaties aan zich te binden is Al Qaida als netwerk groter, internationaler en diffuser geworden. Het is nu meer een inspiratiebron geworden voor deze filialen en weet zelf individuen te motiveren om desnoods alleen of met z'n tweeën aanslagen te plegen tegen de VS.

Al Qaida maakt met haar communicatieve boodschap handig gebruik van de mislukte aanvallen van de VS. De beelden van burgerslachtoffers bij aanvallen, maar ook van informatie over bijvoorbeeld de martelingen in de Abu Ghraib gevangenis worden daarbij ingezet. De VS zoekt met name onder Obama naar mogelijkheden om minder weerstand op te wekken, wat onder meer heeft geleid tot pogingen om die gevangnissen te sluiten (dit is gelukt in 2013).

In deze scriptie is duidelijk geworden dat militaire acties van de VS Al Qaida alleen maar versterkt hebben omdat zij verdere decentralisatie tot gevolg hadden, waardoor het netwerk moeilijker traceerbaar werd voor de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Daarnaast hebben militaire acties de ideologie en de daarmee samenhangende intenties van Al Qaida juist versterkt. Het anti-westerse sentiment onder de leden nam en neemt toe, ook al volgt de islamitische bevolking als geheel een andere trend. Internationale acties van de VS hebben geleid tot minder optimaal functioneren van de samenwerking tussen staten in de internationaler wordende strijd tegen Al Qaida. Maar het heeft niet geleid tot een directe versterking of verzwakking van Al Qaida. Hoogstens kan gezegd worden dat – doordat de focus van de VS lag op unilateraal opereren – er kansen zijn gemist. Bijvoorbeeld doordat de VS de focus verlegde naar Irak, wat slechts door de machthebbers in Washington was bepaald. De internationale ontwikkeling en het herstel van Al Qaida-Centraal werden door de VS gemist alsook de inzet van het internet door Al Qaida, waardoor het ongestoord een virtuele *safe haven* kon opzetten.

Een externe internationale ontwikkeling kan echter wel effect gaan hebben op het voortbestaan van Al Qaida: de Arabische Lente. Het is nu nog niet duidelijk of dit Al Qaida verzwakt of versterkt. De revolutiebewegingen vallen wel de ideologie van Al Qaida aan en promoten westerse waarden zoals democratie waardoor Al Qaida wordt bestreden. Maar anderzijds mengt Al Qaida zich ook in deze strijd om de macht in de Arabische wereld en trekt het westerse jongeren aan om mee te vechten in de strijd tegen de dominantie van westerse waarden. Al Qaida kan dus ook gebruik maken van het machtsvacuüm dat in deze landen is ontstaan. Mocht de Arabische Lente blijvend zorgen voor onrust en verzwakte staten, dan kan Al Qaida hier op de lange termijn mogelijk kansen krijgen die het zeker zal benutten.

Een andere kans om Al Qaida te verzwakken en die uit dit onderzoek naar voren is gekomen is eveneens niet afkomstig van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. In Irak, waar Al Qaida zelf zeer brute acties pleegde waarbij veel onschuldige burgers omkwamen, nam het aantal aanslagen van de groep af toen bij leden de weerstand toenam om onschuldige moslimburgers te doden. De VS heeft hier met *soft power* wel een rol in gespeeld. Op het moment dat de weerstand toenam onder de leden en bevolking van Irak tegen het Al Qaida-filiaal speelde het hierop in door de islamitische prominenten in de media hun afkeer van deze acties te laten verkondigen met als gevolg dat het de intenties van de Al Qaida leden verzwakte en het aantal aanslagen en leden afnam.

Dit toont aan dat er meer focus moet komen te liggen op de communicatieve acties van de VS. Juist inzoomen op de fouten van Al Qaida en het niet langer bieden van een podium voor haar boodschap zou een goede stap in de richting zijn om de ideologische boodschap van Al Qaida te verzwakken. Door moslims in te zetten om die boodschap onderuit te halen zullen het draagvlak voor en de capaciteiten van Al Qaida dalen. Het gevolg zal zijn dat minder nieuwe leden zich zullen aanmelden – er is immers in het algemeen minder enthousiasme voor de organisatie – en de oude leden minder bereid zullen zijn om het doel te realiseren.

Verder dwingt het transnationale karakter van Al Qaida tot een internationaal antwoord. Door de samenwerking tussen de inlichtingen- en veiligheidsdiensten wereldwijd te versterken wordt het gemakkelijker om informatie te verzamelen en te delen waardoor eerder ingespeeld kan worden op dreigingen. Want dat Al Qaida pogingen zal doen om de VS aan te vallen is helder. De capaciteiten van Al Qaida zijn nog niet zodanig verzwakt dat het geen aanslag meer zou kunnen plegen en de ideologie van de organisatie is springlevend.

Na jaren waarin de VS miljarden dollars heeft uitgegeven om Al Qaida uit te schakelen en het eigen land te beveiligen is het moeilijk om vast te stellen of de VS dat doel gaat bereiken door die geleverde inspanningen en kosten. De dreiging van Al Qaida is nog steeds levend, met name als we de *homegrown*-terroristen die zich laten inspireren door dit netwerk ook meerekenen. Wel kan gezegd worden dat Al Qaida er door de acties van de VS niet in is geslaagd om een tweede 9/11 te

realiseren en dat zij als organisatie wel steeds meer gedwongen wordt om zich aan te passen aan de geboden mogelijkheden. Al Qaida reageert op het beleid van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten en beschikt niet meer over een robuust hiërarchisch netwerk met stabiele trainingskampen, zoals in 2001 het geval was. Al Qaida is meer op de vlucht dan in 2001, maar of het daardoor ook verzwakt is, is niet helder.

Wat in deze scriptie wel helder is geworden is dat Al Qaida's kracht juist gelegen is in de wijze waarop het zich aanpast aan de mogelijkheden die het op een zeker moment heeft. Het is een *learning* netwerk en er is geen reden om aan te nemen dat het zich in de toekomst niet meer kan aanpassen aan nieuw beleid. De dood van *mid* en *high-level* leiders, het sluiten van trainingskampen en de harde militaire acties van de VS hebben niet kunnen voorkomen dat Al Qaida een bedreiging blijft vormen voor de VS. In een aantal gevallen kan zelfs worden gesteld dat het Amerikaanse anti-terrorismebeleid ertoe heeft geleid dat Al Qaida werd versterkt. Dit moet reden zijn voor de VS om het beleid te herzien, want op deze wijze is de WOT zeker nog niet ten einde. Wil de VS Al Qaida verder verzwakken, dan zal het minder reactief moeten reageren op Al Qaida en in plaats daarvan proactief en onvoorspelbaar moeten acteren.

Literatuurlijst

Bassiouni, M.C., A. Guellali en A. Guellali (Eds.), *Jihad: challenges to International and Domestic Law* (Cambridge, 2006).

Bergen, P.L., *The Osama bin Laden I know* (2006)

Bjørgero, T. en J. Horgan (eds), *Leaving Terrorism Behind: Individual and Collective Disengagement* (Londen, 2009).

Boulden, J. en T.G. Weiss, *Terrorism and the UN. Before and after 9/11* (Bloomington, 2004)

Broché, M., *Al Qaeda, een nieuwe speler op het schaakbord van de wereldpolitiek. Een vergelijkende studie tussen het "oude" en het "nieuwe" terrorisme*, Masterscriptie (Leuven 2012).

Zie:<http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/790/367/RUG01-001790367_2012_0001_AC.pdf>.

Carmans, J., *De terroristische aanslagen van 11 september. Analyse van mogelijke verklaringen* Masterscriptie(2004),zie:<http://www.ethesis.net/11_september/11_september.htm#_ftn_42>.

Colsaet, R., *Macht en waarden in de wereldpolitiek: actuele vraagstukken in de internationale politiek* (Gent, 2009).

Corman, S.R. en J.S. Schiefelbein, *Communication and Media Strategy in the Jihadi War of Ideas* (2006) Report #0601.

Cragin, K. en S.A. Daly, *The dynamic terrorist threat: a An Assessment of Group Motivation and Capabilities in a Changing World* (Santa Monica, 2004).

Cronin, A.K., *How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns* (Princeton, 2011).

Gelzer, J.A., *US Counter-Terrorism Strategy and al-Qaeda. Signalling and the terrorism world-view* (New York, 2011).

Graaf, de, B., *Theater van angst. De strijd tegen terrorisme in Nederland Duitsland, Italië en Amerika* (Amsterdam, 2009).

Graaf, de, I., *De Amerikaanse oorlog in Afghanistan. Een strategische analyse van Operation Enduring Freedom gezien vanuit het concept Schwerpunkt*, Masterscriptie (Utrecht, 2010).

Zie:<<http://igitur-archive.library.uu.nl/student-theses/2010->>.

Groeneveld, L., *Transatlantische betrekkingen en het Europees veiligheidsbeleid tijdens Bush*, Masterscriptie (Utrecht, 2006).

Gunaratna, R., *Inside Al Qaeda. Global network of Terror* (Londen, 2002).

- Gupta, D.K., *Understanding Terrorist and Political Violence. The life cycle of birth, growth, transformation and demise* (Londen, 2008).
- Heesen, M., *Al Qaida na de dood van Bin Laden: volgt wederopstanding of stille ondergang?* Masteropdracht (Utrecht, 2012).
- Jenkins, B.M. e.a., *The Long Shadow of 9/11: America's Response to Terrorism* (Santa Monica, 2011).
- Jenkins, B.M., *New Challenges to U.S. counterterrorism efforts. An assessment of the current terrorist threat* (Santa Monica, 2012).
- Jenkins, B.M., *Unconquerable Nation Knowing Our Enemy, Strengthening Ourselves* (Santa Monica, 2006).
- Jones, S.G. en M.C. Libicki, *How terrorist groups end. Lessons for countering Al Qaida* (Santa Monica, 2008).
- Instituut Clingendael, *Continuïteit en onzekerheid in een veranderende wereld. Strategische Monitor* (Den Haag, 2012).
- Kowalski, M. en M. Meeder, *Contraterrorisme en ethiek* (Amsterdam, 2011)
- Malik, O., *Enough of the Definition of Terrorism* (Londen, 2001).
- Muller, E.R., e.a., *Terrorisme. Studies over terrorisme en terrorismebestrijding* (Deventer, 2008).
- Neve, R. e.a., *Eerste inventarisatie van contraterrorismebeleid: Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten - 'research in progress'* (Den Haag, 2006).
- Olsthoorn, I., *De Afghanistan-oorlog in beelden comparatief onderzoek naar de virtuele representatie van de oorlog in Afghanistan in Nederlandse en Amerikaanse kwaliteits- en populaire kranten in het jaar 2008*, Masterscriptie (2009).
- Parker, W.J. en H.J. Bridges, *Jihadist Strategic communication, as practiced by Usama Bin Laden en Ayman Al Zawahiri* (Bloomington, 2008).
- Pol, R., *De publieke retoriek van de regering-Bush in haar toespraken gerelateerd aan terrorisme*, Masterscriptie (Utrecht, 2007).
- Poot de, C.J. en A. Sonnenschein, *Jihadistisch terrorisme in Nederland, Een beschrijving op basis van afgesloten opsporingsonderzoeken* (Amsterdam, 2010).
- Reichard, M., *The EU-Nato Relationship: A Legal And Political Perspective* (Hampshire, 2006).
- Saerens, P., *Klassiek Terrorism versus Al-Qaeda: Een Comparatieve Analyse*, Masterscriptie (Leuven, 2006) <<http://www.ethesis.net/terrorism/terrorism.pdf>>

Sageman, M., *Leaderless Jihad. Terror Networks in the Twenty-First Century* (Pennsylvania, 2008).

Schmid, A.P. en R. Sigh, *Measuring success and failure in terrorism and counter terrorism: US government metrics of global terror* (Londen, 2009).

Sonnenschein, A., *In het web van Al Qaeda: netwerkbenadering van een wereldwijd jihadistisch relatiestelsel*, Masterscriptie (Utrecht, 2007).

Woodward, B., *Bush at war* (Waterville, 2002).

Wetenschappelijke artikelen

Bakker, E. en L. Boer, 'Al Qaida vijf jaar na 9/11: Vulkaan of Veenbrand?', *Internationale Spectator* 60:9 (2006) pp. 419-425.

Boekesteijn, A.J., 'Al Qaida wil meer dan alleen Blair straffen' (2005).
Zie: <<http://www.digibron.nl/search/detail/012dc47b8f65136b62256f00/al-qaida-wil-meer-dan-straffen-voor-irak>>.

Breen Smyth, M., e.a., 'Critical Terrorism Studies—an introduction', *Critical Studies on Terrorism* Vol. 1:1(2008) pp. 1-4.

Carafano, J.J., S. Bucci en J. Zuckerman, 'Fifty Terror Plots Foiled Since 9/11: The Homegrown Threat and the Long War on Terrorism'. Zie: <<http://report.heritage.org/bg2682>>.

Coolsaet, R., 'Al Qaeda tussen mythen en realiteit', *Internationale Spectator* 58:11 (2004) p. 523-530.

Cronin, A.K., 'Terrorist attacks by al Qaeda' (2004).
Zie: <<http://www.fas.org/irp/crs/033104.pdf>>.

Evera, van, S., 'Assessing U.S. Strategy in the War on Terror', *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 607 (2006) pp. 10-26.

Fox, J., 'The Multiple Impacts of Religion on International Relations: Perceptions and Reality Religion and International Relations', *French Institute of International Relations* (2006).
Zie: <http://www.ifri.org/files/politique_etrangere/4_2006_Fox.pdf>.

Ganor, B., 'Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?', *Police Practice and Research* 3:4 (2002) pp. 287-304.

Graaff, de, B.G.J., 'Winnen de dark mobs het van hun bestrijders?', *Beleid & Maatschappij* 36:2 (2009) pp. 132-139.

Gunaratna, R., 'The post-Madrid face of Al Qaeda', *The Washington Quarterly* 27: 3 (2004) pp. 91-100.

Gunsteren, van, H., 'Terreurbestrijding in de liberale democratie', *Beleid & Maatschappij* 34:2 (2007) pp. 123-130.

Hirsh, M., 'Bush and the World', *Foreign Affairs September* (2002).
Zie:<<http://courses.kvasaheim.com/pls440/docs/Hirsh%202002.pdf>>.

Hoffman, B., 'A counterterrorism strategy for the Obama administration', *Terrorism and Political Violence*, 21:3 (2010) pp. 359-377.

Hoffman, B., 'The Leaderless Jihad's Leader: Why Osama Bin Laden Mattered' *Foreign Affairs* (13 mei 2011).
Zie:< <http://www.foreignaffairs.com/articles/67851/bruce-hoffman/the-leaderless-jihads-leader#>>.

Hoffman, B., 'The Myth of Grass-Roots Terrorism. Why Osama Bin Laden Still Matters', *Foreign Affairs* 3 (2008)pp. 133-138.

Indurthy, R., 'The Obama administration's strategy in Afghanistan', *International journal on World peace* Vol. XXVIII No 3. (Louisiana, 2001) pp. 7-54.

Jones, S.G., 'Resurgence of Al Qaeda'.
Zie:<<http://www.rand.org/publications/randreview/issues/2012/fall/leadership/resurgence-of-al-qaeda.html>>.

Lum, C., L. Kennedy en A. Sherley, 'The Effectiveness of Counter-Terrorism Strategies: A Campbell Systematic Review', *Journal of Experimental Criminology* (2006) pp 1-28.

McChrystal, S.A., 'Learning From Al Qaeda' *Wilson Quarterly* Vol. 35, Issue 2 (2011).
Zie:< <http://www.wilsonquarterly.com/in-essence/learning-al-qaeda-0>>.

Nevin, J.A., 'Retaliating against terrorists', *Behavior and Social Issues* 12:2 (2003) pp. 109-128.

Rapoport, D.C., 'The Four Waves of Rebel Terror and September 11', *Anthropoetics* 8:1 (2002).
Zie:< <http://www.anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror.htm>>.

Sageman, M., 'Confronting al-Qaeda: Understanding the threat in Afghanistan', *Perspectives on Terrorism North America*, 3:4 (2009).
Zie:<<http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/79/html>>.

Scheuer, M., 'Al Qaeda and Algeria's GSPC', *Terrorism Focus* afl. 8. (2007) pp. 4-10.

Steward, P., 'The Mission Determines the Coalition': The United States and Multilateral Cooperation after 9/11', *Council on Foreign Relations* (Cambridge, 2009).
Zie:<<http://www.cfr.org/terrorism-and-the-law/mission-determines-coalition-united-states-multilateral-cooperation-after-911/p20802>>.

Walklate, S. en G. Mythen, 'Communicating the terrorist risk: Harnessing a culture of fear?', *Crime media Culture*: 2 (2006) pp. 124-142.

Beleidsnota's

Anoniem, 'White House Counterterrorism Reports, 9/11 Five Years Later: Successes and Challenges' (2006). Zie: <<http://2001-2009.state.gov/s/ct/rls/wh/71924.htm>>.

Anoniem, 'Congressional Research Service Reports on Intelligence and Related Topics'.
Zie:< <http://www.fas.org/sgp/crs/intel/index.html>>.

Anoniem, 'ICT Special Report. The death of Osama bin Laden'.
Zie:<http://www.ict.org.il/LinkClick.aspx?fileticket=_wciKVnJU0%3d&tabid=428>.

Cronin, A.K., Huda Aden e.a., 'Foreign Terrorist Organizations, CRS Report for Congress' (2004).
Zie:<<http://www.fas.org/irp/crs/RL32223.pdf>>.

Department of State, 'Country Reports on Terrorism 2007'.
Zie:<<http://www.state.gov/documents/organization/105904.pdf>>.

National Strategy for Combating Terrorism (2006).
Zie:<<http://www.state.gov/documents/organization/71936.pdf>>.

Office of the coordinator for Counterterrorism, 'Patterns of Global Terrorism' (2002).
Zie:<<http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2001/html/10220.htm>>.

Roth, J., D. Greenberg en S. Wille, 'National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States: Monograph on Terrorist Financing' (2004).
Zie: <http://govinfo.library.unt.edu/911/staff_statements/911_TerrFin_Monograph.pdf>.

Strategic Communication and Public Diplomacy Policy Coordinating Committee, 'U.S. National Strategy for Public Diplomacy and Strategic Communication'.
Zie:<<http://www.state.gov/documents/organization/87427.pdf>>.

US Department of State Strategic Communication and Public Diplomacy Policy Coordinating Committee, 'U.S. National Strategy for Public Diplomacy and Strategic Communication'.
Zie:<<http://www.state.gov/documents/organization/87427.pdf>>.

White House Counterterrorism Reports, '9/11 Five Years Later: Successes and Challenges' (2006).
Zie:<<http://2001-2009.state.gov/s/ct/rls/wh/71924.htm>>.

Kranten en website artikelen

Anoniem, 'Al Qaida's nummer twee gedood in Pakistan' (2011).
Zie:<<http://www.nrc.nl/nieuws/2011/08/27/al-qaedas-nummer-twee-gedood-in-pakistan/>>.

Anoniem, 'Al-Qaida's paraplu zit vol gaten', *NOS* (2011). Zie:<<http://nos.nl/artikel/325427-2011-alqaidas-paraplu-zit-vol-gaten.html>>.

Anoniem, 'Al Qaeda around the world' (2011).

Zie:<<http://www.bbc.co.uk/news/world-13296443>>.

Anoniem, 'Al Qaida new online English magazine – Inspire'.

Zie:<http://www.globaljihad.net/view_news.asp?id=1535>.

Anoniem, 'China, U.S., Europe - Whose Century?', *The Globalist* (2005).

Zie:<<http://www.theglobalist.com/StoryId.aspx?StoryId=4406>>.

Anoniem, 'Congressional Research Service Reports on Intelligence and Related Topics'.

Zie:<<http://www.fas.org/sgp/crs/intel/index.html>>.

Anoniem, 'Interview met Bruce Hoffman'(2011).

Zie:< http://articles.businessinsider.com/2011-05-09/politics/29992577_1_al-qaeda-arabian-peninsula-osama-bin>.

Anoniem, 'Kan een regering rechteloze gevangenen handhaven? De schande van Guantanamo Bay'.

Zie:<<http://www.ru.nl/@738678/pagina/>>.

Anoniem, 'National Strategy for Combating Terrorism 2006'.

Zie:<<http://www.state.gov/documents/organization/71936.pdf>>.

Anoniem, 'New data reveals al-Qaida-linked groups among most active terrorist groups in the world'.

Zie:<<http://www.start.umd.edu/start/announcements/announcement.asp?id=424>>.

Anoniem, 'Secretary Rumsfeld interview with Larry King' CNN (2001),

Zie:<http://www.defenselink.mil/transcripts/2001/t12062001_t1205sd.html>.

Anoniem, 'Snel duidelijkheid Poolse CIA- gevangenis'.

Zie:<<http://www.nu.nl/buitenland/3498824/snel-duidelijkheid-poolse-cia-gevangenis.html>>.

Anoniem, 'Relatie EU-VS'. Zie:< http://www.europa-nu.nl/id/vhszn3xmqrdr/relatie_eu_vs>.

Anoniem, 'Retaliation against foreign targets for VEO attacks against US increases VEO activity'.

Zie: <<http://start.foxtrotdev.com/sites/default/files/matrixfiles/56.pdf>>.

Anoniem, 'Patten: Unilaterale politiek VS is fout'

Zie:<<http://www.digibron.nl/search/detail/012dcb8c6168d7e5eacf1662>>.

Anoniem, 'VS vrijdelen aanslag al-Qaida op vliegtuig'.

Zie:<http://www.refdag.nl/nieuws/buitenland/vs_vrijdelen_aanslag_al_qaida_op_vliegtuig_1_642286>.

Bansen, P., 'Is the core of Al Qaeda on its last legs?', *CNN* (2012).

Zie:<<http://security.blogs.cnn.com/2012/04/27/is-the-core-of-al-qaeda-on-its-last-legs/>>.

Bergen, P., 'Five Myths about Osama bin Laden' *The Washington Post* (6 mei 2011).

Zie: <http://live.washingtonpost.com/osama_bin_laden_five_myths_0509.html>.

Bergen, P., 'Time to declare victory: al Qaeda is defeated' (2012).

Zie:<<http://security.blogs.cnn.com/2012/06/27/time-to-declare-victory-al-qaeda-is-defeated-opinion>>.

Bergen, P., 'Where will the new boss take al-Qaeda?' *The Washington Post* (19 juni 2011).

Zie:<<http://www.peterbergen.com/articles/details.aspx?id=487>>

Bin Laden, O., 'Declaration of War against the Americans Occupying the Land of the Two Holy Places' (1996). Zie:<http://www.pbs.org/newshour/terrorism/international/fatwa_1996.html>.

Bush, G.W., 'Declares "War on Terror" Speech to a Joint Session of Congress'.

Zie: <<http://middleeast.about.com/od/usmideastpolicy/a/bush-war-on-terror-speech.htm>>.

Bush, G.W., 'Speech to the Nation on Oct. 7 2001'.

Zie:<<http://middleeast.about.com/od/afghanistan/qt/me081007b.htm>>.

Carafano, J.J., S. Bucci en J. Zuckerman, 'Fifty Terror Plots Foiled Since 9/11: The Homegrown Threat and the Long War on Terrorism'. Zie:<<http://report.heritage.org/bg2682>>.

Clemons, S., '9/11 and a Measure of Bin Laden's Success' (2011).

Zie:<http://cdn.theatlantic.com/static/mt/assets/steve_clemons/assets_c/2011/07/US%20Defense%20Spending%20Trends%202000-2011-56198.php>.

Galan, de, M., 'Mail ons even waar hij zit. De amateuristische jacht op Amerika's grootste vijand', *NRC* (2011). Zie;<<http://nrcboeken.vorige.nrc.nl/recensie/mail-ons-even-waar-hij-zit>>.

Geiger, B., '"War on Terror" Numbers To Silence Republican Candidates' (2006).

Zie: <<http://bobgeiger.blogspot.nl/2006/09/war-on-terror-numbers-to-silence.html>>.

Harm, F., 'Al Qaida's toekomst zonder Bin Laden' (2 mei 2011).

Zie:< <http://nos.nl/artikel/237441-alqaidas-toekomst-zonder-bin-laden.html>>.

Harsch, E., 'Africa looks beyond 'war on terror''. Zie:<www.un.org/africarenewal/magazine/october-2009/africa-looks-beyond-%E2%80%98war-terror%E2%80%99>.

Immig, O., 'Trainingskampen al-Qaida enorm probleem'. Zie:<www.nos.nl>.

Interview met Judith Spiegel, 'Drone-aanvallen maken al-Qaida in Jemen alleen maar groter' NOS 25 januari 2013, Zie:< <http://nos.nl/audio/466034-droneaanvallen-maken-alqaida-in-jemen-alleen-maar-groter.html>>.

Janssen, M., 'Op Arabische lente volgt de zomer van al-Qaeda' (2013).

Zie:<<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/3453731/2013/06/06/Op-Arabische-lente-volgt-de-zomer-van-al-Qaeda.dhtml>>.

Jenkins, B.M., 'Al Qaeda in Its Third Decade: Irreversible Decline or Imminent Victory?' (Santa Monica, 2012).Zie: <http://www.rand.org/pubs/occasional_papers/OP362>.

Jenkins, B.M., 'Is the Al Qaeda internet strategy working?' (Santa Monica, 2011).

Zie:<http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/2011/RAND_CT371.pdf>.

Jones, S.G., 'Resurgence of al Qaeda' (2012).

Zie:<<http://www.rand.org/publications/randreview/issues/2012/fall/leadership/resurgence-of-al-qaeda.html>>.

Jones, S.G., 'What Went Wrong in Afghanistan? Allowing a Sanctuary in Pakistan'

Zie:<<http://www.rand.org/commentary/2013/03/01/FP.html>>.

King, P., 'Allies thwart terror plot using cargo planes'.

Zie:< <http://peteking.house.gov/media-center/in-the-news/newsday-us-allies-thwart-terror-plot-using-cargo-planes>>.

King, R.S., 'How 5 Security Technologies Fared After 9/11' (2011).

Zie: <<http://spectrum.ieee.org/biomedical/devices/how-5-security-technologies-fared-after-911>>.

Kirdar, M.J., 'Al Qaeda in Iraq' (2011).

Zie:<http://csis.org/files/publication/110614_Kirdar_AlQaedaIraq_Web.pdf>.

Mann, C.C., 'Smoke Screening'. Zie:<<http://www.vanityfair.com/culture/features/2011/12/tsa-insanity-201112>>.

McCaleb, I.C. , 'Bush vows justice will be done. Urges resolve, patience as anti-terror campaign begins' (2001).

Zie: <<http://edition.cnn.com/2001/US/09/21/gen.president.speech/index.html>>.

Neff, D., 'PLO chairman Yasser Arafat's first appearance at the United Nations'.

Zie:< <http://www.wrmea.org/wrmea-archives/158-washington-report-archives-1994-1999/november-december-1994/7623-plo-chairman-yasser-arafats-first-appearance-at-the-united-nations.html>>.

NOS, Interview met Judith Spiegel, 'Drone-aanvallen maken al-Qaida in Jemen alleen maar groter' (2013). Zie:< <http://nos.nl/audio/466034-droneaanvallen-maken-alqaida-in-jemen-alleen-maar-groter.html>>.

Pekelder, J., 'Recensie van Beatrice de Graaf, Theater van de angst. De strijd tegen terrorisme in Nederland, Duitsland, Italië en Amerika'.

Zie:<http://www.knhg.nl/wpcontent/uploads/bmgng/Graaf_Beatrice_de_Theater_van_de_angst_De_strijd_tegen_terrorisme_in_Nederland_Duitsland_Italië_en_Amerika_Jacco_Pekelder.pdf>.

Ploeg van der, P., 'Topmannen Al Qaeda in Irak opgepakt' (2011).

Zie:<<http://www.nrc.nl/nieuws/2011/05/18/topmannen-al-qaeda-in-irak-opgepakt/>>.

Reuters, 'Al-Qaida's paraplu zit vol gaten'.

Zie:<<http://nos.nl/artikel/325427-2011-alqaidas-paraplu-zit-vol-gaten.html>>.

Schramade, K., '9/11 veranderde de wereld niet'.

Zie:< <http://www.thepostonline.nl/2011/09/13/911-veranderde-de-wereld-niet/comment-page-1/>>.

Silverleib, A., 'Poll: Terrorism fears are fading' (2008).

Zie: <<http://edition.cnn.com/2008/POLITICS/07/02/terrorism.poll/>>.

Stijn, D., 'Toepassing discoursanalyse op speech Obama in Cairo'.

Zie:< <http://www.student.kuleuven.be/~s0170806/o.htm>>.

Taylor, P., 'Drones 'winning' war against al-Qaeda, says ex-CIA head' (2011)

Zie:<<http://www.bbc.co.uk/news/world-12784129>>.

Zenger, R., 'Aanpassing AIVD en NCTb werkdefinitie terrorisme'.

Zie:<<https://rejo.zenger.nl/vizier/aanpassing-aivd-en-nctb-werkdefinitie-terrorisme/>>.

Databank

Database van de Pew Research Project. Zie:<<http://www.pewglobal.org/database>>.

Global Terrorism Database. Zie:<<http://www.start.umd.edu/gtd/>>.

Bijlage 1 Aanslagpogingen gericht tegen de VS sinds 2001²⁹²

PAGE 1 OF 4

50 Terrorist Plots Against the U.S. Foiled Since 9/11

One year after the death of Osama bin Laden, the long war on terrorism is far from over. Terrorists around the world continue to seek to harm the United States. However, the U.S. has also seen a growing threat from homegrown terrorism. Of the at least 50 publicly known terrorist plots against the U.S. foiled since 9/11, 42 could be considered homegrown terrorism.

 Individuals directly involved in plot

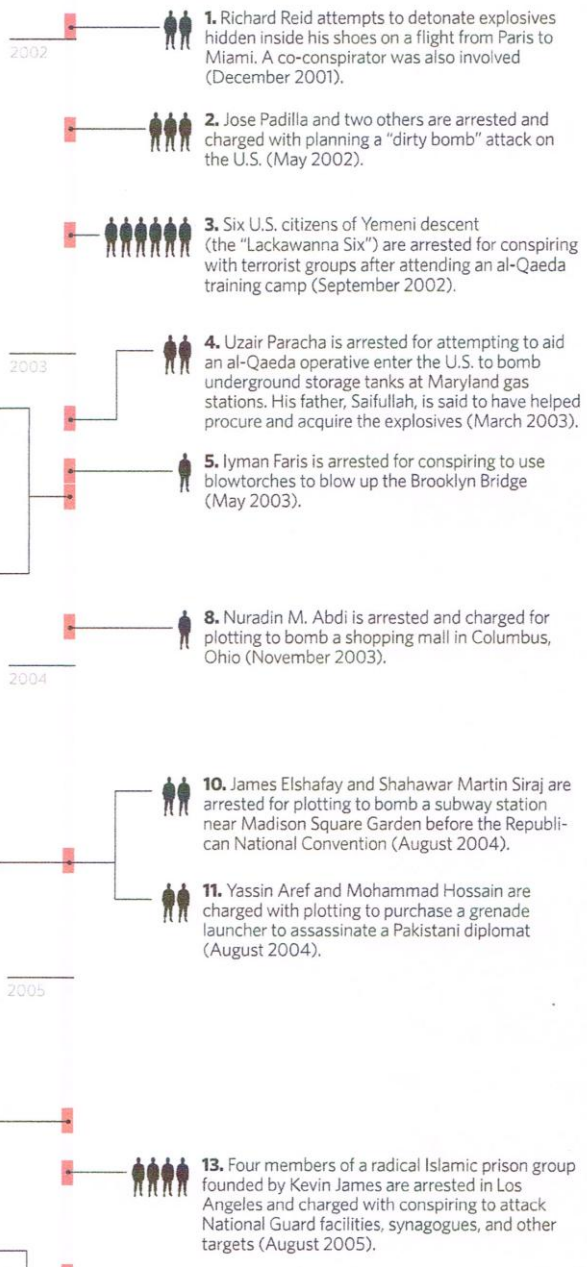
6. Thirteen members of the Virginia Jihad Network are arrested on weapons charges. Seven are also charged with conspiring to support terrorist organizations including al-Qaeda, the Taliban, and Lashkar-e-Tayyiba (June 2003).

7. Ahmed Omar Abu Ali, an American citizen of Jordanian descent, was arrested in Saudi Arabia and charged with conspiring to assassinate then-President Bush, hijack airplanes, and providing material support to Al-Qaeda (June 2003).

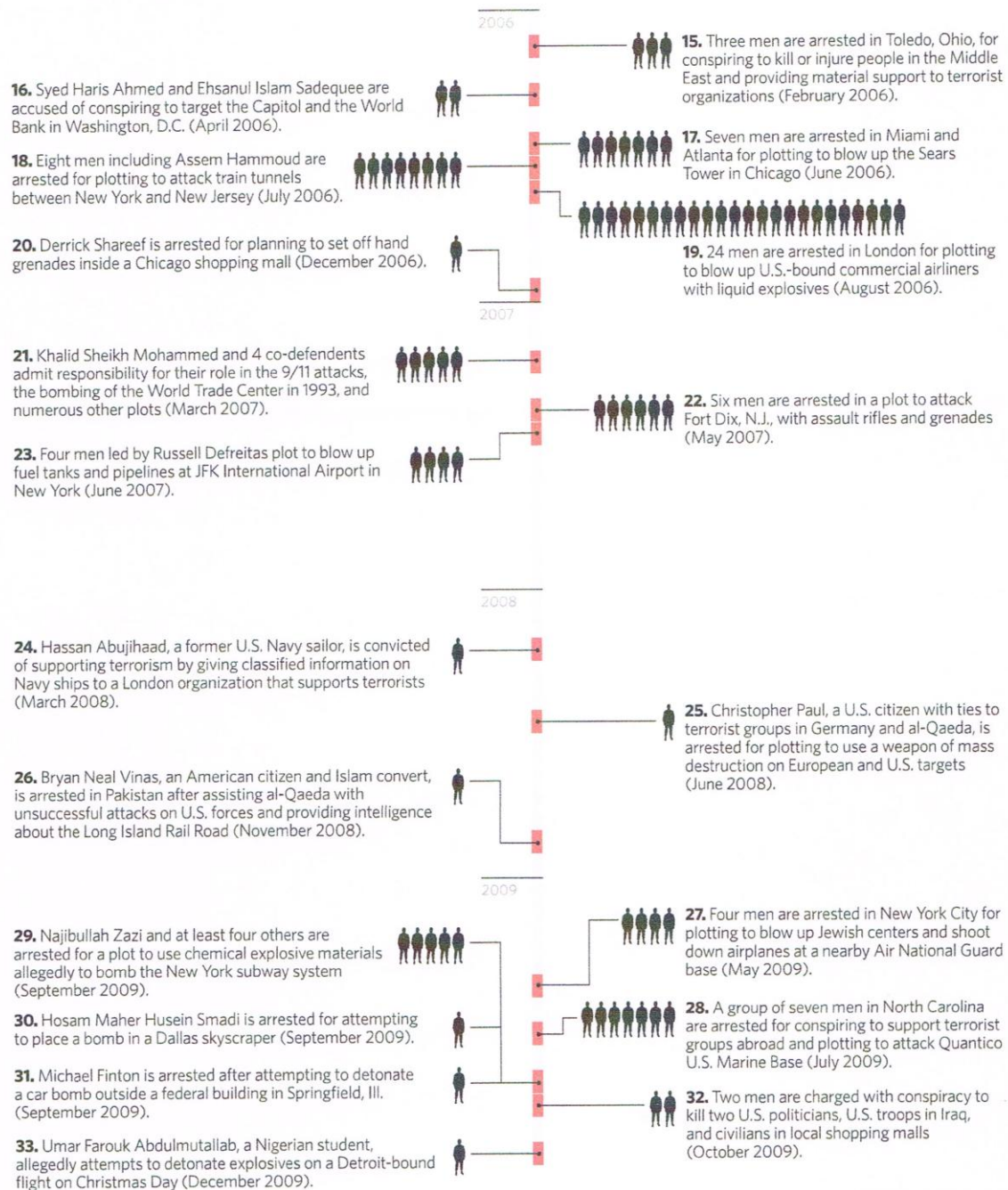
9. Members of a terror cell led by Dhiren Barot plan attacks on financial institutions in New York, Washington, D.C., and Newark, N.J. (August 2004).

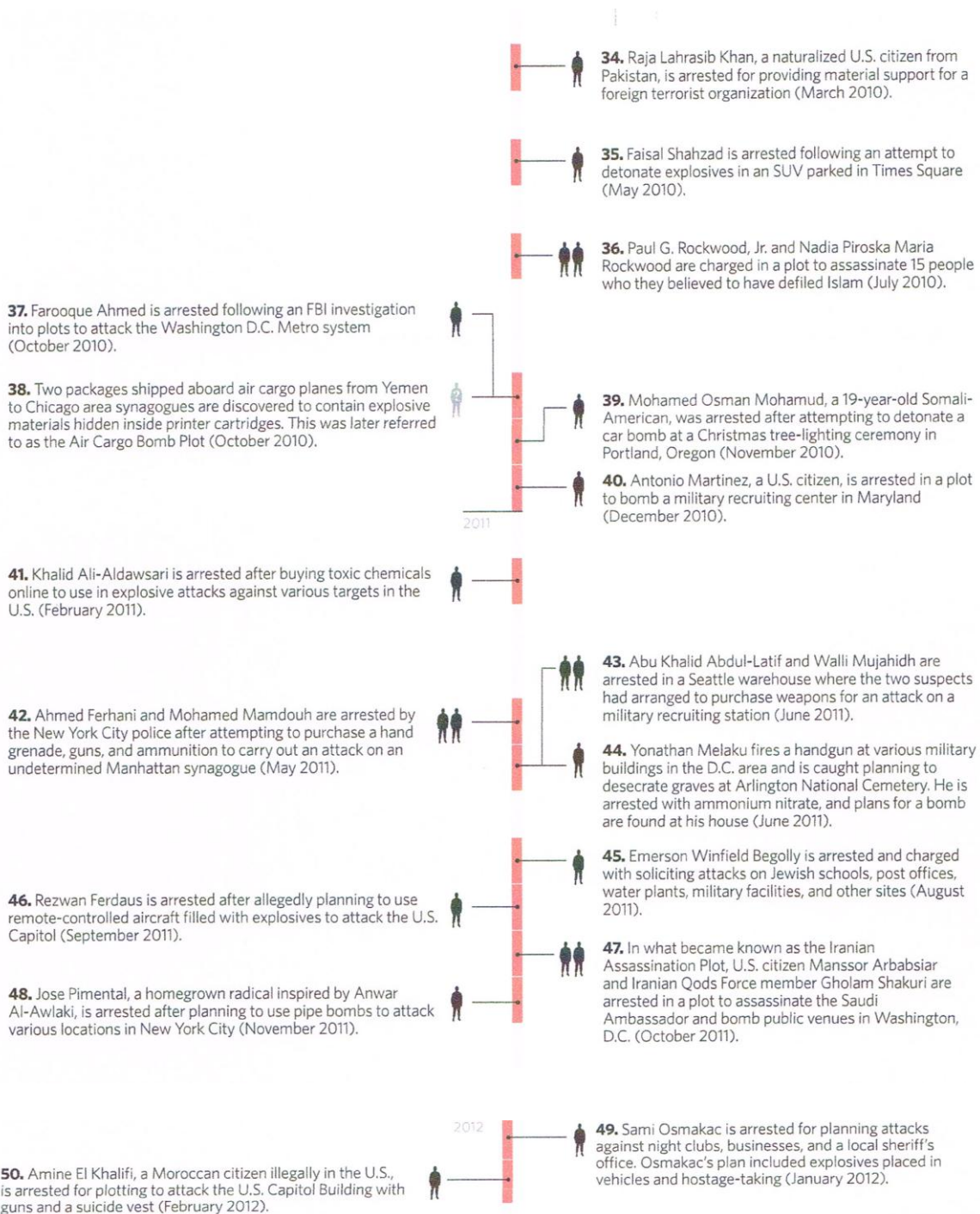
12. Hamid Hayat is arrested in California for allegedly lying to the FBI about Hamid's attendance at an Islamic terrorist training center in Pakistan (June 2005).

14. Michael C. Reynolds is arrested for a plot to blow up an oil refinery, a gas refinery, and pipelines in Wyoming and New

²⁹² Zie: <<http://www.heritage.org/research/reports/2012/04/fifty-terror-plots-foiled-since-9-11-the-homegrown-threat-and-the-long-war-on-terrorism>>.

Source: Heritage Foundation research by Jessica Zuckerman and James Jay Carafano.

